

50X1-HUM

Page Denied

ΝΙΚΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ
ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ο Άλιθινός Παλαμάς

ΜΕ ΠΡΟΛΟΓΟΝ ΤΟΥ Κ. ΓΙΑΝΝΗ ΖΕΒΓΟΥ
ΥΠΟΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

‘Η Προκοπή’δέν είναι για τούς
δοβλους,
ή προκοπή για τούς λιότερους για μās.

Και τούς τρέμοντα τών κάρπων οι
μισθός
και μ’ όνόματα τούς κράζουν ποιητά
“κλέφτες μ’ άσελάτες και προδότες”,
τούς μισθόν οι βασιλιάδες μ’ όλοι
οι τύρανοι.

Κ. ΠΑΛΑΜΑΣ

ΕΚΔΟΣΙΣ "ΚΗΡΥΚΟΣ"

ΑΝΑΤΥΠΩΣΙΣ ΕΚ ΤΗΣ "ΚΟΚΚΙΝΗΣ ΣΗΜΑΙΑΣ" ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ 1944

ΚΑΤΡΟΝ

Declassified in Part - Sanitized Copy Approved for Release 2012/06/13 : CIA-RDP80S01540R002600020004-3

Declassified in Part - Sanitized Copy Approved for Release 2012/06/13 : CIA-RDP80S01540R002600020004-3

ΝΙΚΟΥ ΖΑΧΑΡΙΑΔΗ

ΑΡΧΗΓΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ὁ Ἀλκιδινὸς Παλαμᾶς

Μὲ πρόλογον τοῦ κ. Γιάννη Ζέβγου
ΥΠ. ΥΡΓΟΥ ΤΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Κ Α Ί Ρ Ο Ν

ΕΚΔΟΣΙΣ "ΚΗΡΥΚΟΣ"

(Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς «Κόκκινης Σημαίας» Θεσσαλίας 1944)

Μνημειώδες Έργον

Ἡ μελέτη τοῦ Ν Ζαχαριάδη περὶ Πυλαμά, πρέπει τὰ διαβαθμῆ ἀπὸ ὁλοῦς, κυρίως ὅμως ἀπὸ καθε ἑλληνα διανοούμενον. Χαράσσει ἕνα σταθμὸν εἰς τὰ Νεοελληνικὰ Γράμματα καὶ περὶ τούτου ἀποφαίνεται ὁ νῦν ὑπουργὸς τῆς Ἑργασίας κ. Γιάννης Ζέβγος. -

Διὰ πρῶτην φορὰν ὁρίζεται ἕνας γνώμων κρίσεως τῆς λογοτεχνίας κοινωνιοτικῆς διακρίσεως «μετὰ ἢ κατὰ τοῦ λαοῦ», ἐπὶ τῆς βάσεως ὅτι «Τέχνη ὄξο ἀπὸ τὴν κοινωνίαν, τὶς ταξεῖς τῆς καὶ τοὺς ἀγῶνές τῆς δὲν ὑπάρχει».

Ὁμοφρονῶν ἢ μὴ ὁ κῆθε σκεπτόμενος Ἕλλην πρέπει νὰ παρακολουθήσῃ τὴν μελέτην αὐτὴν τὴν στιγμήν αὐτὴν κατὰ τὴν ὁποίαν ἀντιτελεῖ μία Ἀιγαίνησης τοῦ 20οῦ αἰῶνος. Ἐντασσόμενος εἰς τὰς ἀληθείας τῆς ἡ ἀποτασσόμενος - πρῶγμα το ὅποιοι σημαίνει καὶ ὅτι θὰ λοβῆ τὴν θέσιν του εἰς τὴν μεγάλην πορείαν τῆς ἀναπτύξεως τοῦ Κόσμου - ὁ κ. Ζαχαριάδης δὲν θὰ ἴσται δυνατόν παρὶ νὰ ἀσθανθῆ βαθυτάτην συγκίνησιν ἀπὸ τὰς σελίδας αὐτῆς ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι ἐγράφησαν εἰς ἕνα κελλὶ μαρτυρικῆς φιλίας ἀπὸ ἄνθρωπον διωκόμενον ὑπὸ τοῦ Φασισμού. Ἐπὶ συνθήκας φρικτῆς Γεστοαποικῆς ἀπανθρωπίας ὁ Ζαχαριάδης εἶχε τὴν δλυμπίαν γαλήνην τῆς σκέψεως διὰ νὰ κάμῃ τὴν περισπούδαστον αὐτὴν ἔρευνον μὲ μίαν γενικωτέραν εἰσήγησιν ἢ ὁποία, ὡς εἰπομεν, χαράσσει εἰς τὰ Ἑλληνικὰ Γράμματα ἕνα νέον σταθμὸν καὶ φασισμὸς καὶ μαυροῦν ἤθελε νὰ ἀποδώσῃ ἀπὸ τὴν φεινότητά του ὁ Κομμουνιστὴς ἡγέτης καὶ ἐνφθέτει τὸν Ἰολαμᾶ εἰς ἕνα νέο βῆθρον τῆς ἀληθινῆς του καὶ τῆς τιμαλφετέρας του ἀξίας, ἀφ' ἑτέρου κερταίξει ἀκρίβως ἐκεῖνο, τὸ ὅποιο ἐφεξῆς ἰδίᾳ, μετὴν Ἀνθρωποποιήτων ὄλην ἐπὶ ποδός, θὰ ἴσται τὸ ἀνέβασμα τῆς Τέχνης εἰς τὸν ἀληθινὸν τῆς προορισμὸν τοῦ ὅτι δὲν ἡμπορεῖ παρὶ νὰ ἴσται ὁμοουσία εἰς ὅτι εἶναι Ἀνθρωπιστικόν.

Ἀσχέτως γνώμων τὸ ἔργον αὐτὸ ἀναταράσσει τὰ λιμνάζοντα ὕδατα ὡς πρὸς τὴν θέσιν ἐν τῇ Κοινωνίᾳ τῆς Φιλολογίας, ἀνοίγει δρόμους καὶ ἀναντιρρητῶς εἶναι ἕνα ἔργον «Μνημεικόν» ὅπως τὸ χαρακτηρίζει ὁ κ. Ζέβγος. Το ἔργον αὐτὸ δίνει ἕνα ἰσχυρὸν γνώμονα καὶ γίνεται ὁ καθοδηγητὴς διὰ τὴν Πνευματικὴν Ἐπαναστάσιν. Μαζὺ μὲ ὁ τὰ ἄλλα, ἡ Τέχνη δὲν ἡμπορεῖ νὰ μείνῃ ξένη πρὸς τὴν ἀναλομογονίαν, πού εἶναι ὑπὸ συντέλειαν. Ἐξω τοῦ πλαισίου τῆς δὲν δύναται νὰ ποηθῆ. Καὶ ἐν τῷ τῷ πλαισίῳ τῆς ἔχει πλέον νὰ πάρῃ τὴν θέσιν τῆς.

Ὁ Πνευματικὸς Κόσμος ἐφεξῆς θὰ ἴσται κοινωνικὸς πολεμιστῆς, ἐμφυχωτῆς, καθυποδηγητῆς πρὸς τὰς ὑπετελειώσεις τῆς Ἀνθρωπότητος Ἀξίας. Καὶ εἶναι περιττὸν νὰ προστεθῆ ὅτι ἐκεῖνη ἡ Τέχνη θὰ φθάσῃ εἰς τὸν προορισμὸν τῆς ἀπὸ τοῦδε Ἀναπλαστικῆς Ἐπιπέδου, ἡ ὁποία θὰ ἴσται γνήσιον ἀπαύγασμα ἀπὸ τὰ λαϊκὰ Σπλάγγνα.

«ΚΗΡΤΞ» 12)9)44

ΠΡΟΕΙΣΑΓΩΓΗ ΓΙΑΝΝΗ ΖΕΒΓΟΥ

Ο Παλαμάς είναι ένας κολοσσός. Σάν ποιητής και σάν διανοητής. Και ακριβώς γιατί είναι διανοητής βαθυστόχαστος είναι και ποιητής μεγάλος. Είναι όμορφω νη ή γνώμη πως ο Παλαμάς είναι κολοσσός. Μα ο αληθινός Παλαμάς είναι άγνωστος. Όταν πέθανε έρσι λόγιοι και έπιστήμονες γράψαν άρθρα και μελέτες για τὸ νεκρὸ ποιητὴ και τὸ έργο του και γιόμισαν τόμους ολόκληρους. Και δποιος ξεφύλλισε αυτά τὰ γραφτὰ αντί να γνωρίσει τὸ έργο του μεγάλου ποιητὴ γνώρισε τὴν καταπληχτικὴ κενότητα τῆς άστικῆς διανόησης, άρκέστηκαν σὲ τριμμένες κοινοτοπίες έπιασαν στοιχεία αντιδραστικὰ και στάθηκαν άνίκανοι ν' άγγίξουν τὸ ζωντανό, τὸ πλαστοργό, τὸ άθάνατο πνεύμα τῆς Παλαμικῆς δημιουργίας.

Ο Νίκος Ζαχαριάδης μᾶς παρουσιάζει τὸν αληθινὸ Παλαμά με τὴ μελέτη του πάνω στὸ «Δωδεκάλογο του Γύφτου» τὸ «πὸ ολόκληρωμένο και φιλοσοφημένο έργο» του Παλαμά. ● Ζαχαριάδης έμφανίζει τὸν Παλαμά στη θέση που παίρνει ὁ ποιητὴς ὁλόρθος, έπιβλητικός, τρανοδύναμος, γκρεμιστῆς και δημιουργὸς μαζί, αντίκρου στὸ καθολικὸ Νοελληνικὸ πρόβλημα που με τὴν καθολικότητά του είναι και πανανθρώπινο πρόβλημα. Σάν μυθικὴ σφίγγα αὐτὸ τὸ πρόβλημα σημαίνει πρόοδο ἢ καθυστέρηση, πολιτισμὸ και δημιουργία ἢ στασιμότητα και βυζαντινολογία, ζωὴ και κίνηση ἢ σαπίλα νέκρα, καινούργια Ἑλλάδα με άναγεννημένο λεύτερο, πλούσιο λαὸ ἢ ψωροκώσταινα με φτωχό,πεινασμένο, έξασθλιωμένο λαό. Αὐτὸ τὸ πρόβλημα τὸ εκφράζει συμπυκνωμένο, μεστὸ ἢ σκληρὴ πάλη που διεξάγεται στη Νοελληνικὴ κοινωνία γύρω από τὴν «άνεχτίμητη ὅσο και καταθλιφτικὴ κληρονομία». Θὰ πάροουμε άπ' τὴν άθάνατη δημιουργία του άρχαιοελληνικού κόσμου τὰ ὄμορφα, τὰ ζωντανά, τὰ φωτεινά στοιχεία, σὰ φῶς και σπέρμα ζωῆς και θὰ ξανακάνουμε τὴν κοινωνικὴ μας ζωὴ και θὰ τραβάμε πρὸς τὴν πρόοδο σὲ ὄλο και άνώτερο πολιτισμὸ ; Ἡ θὰ κλειστοῦ με στὰ κιβούρια τὰ βυζαντινά, θὰ μᾶς σκεπάσουν οί ταφόπετρες και θὰ πιγοῦμε και θὰ εκφυλιστοῦμε σάν έθνος και σὰ λαὸς με τὴ συντηρητικότητά ; Ἡ πλουτοκρατικὴ ὀλιγαρχία, οί λογιώτατοι άπ' τὸν καιρὸ τῆς Τουρκίας άκόμα κρατοῦν τὸ έθνος καρφωμένο στὸ δεύτερο δρόμο. Μα τὸ λάβαρο του μεγαλοϊδεατισμοῦ στραγγαλίζουν εἰς ζωντανές δυνάμεις του λαοῦ, τὸν

προσανατολίζουν σὲ ξεπερασμένα νεκρὰ Βυζαντινὰ ἰ-
δανικὰ γιὰ νὰ τὸν βυζαίνουν, σὰ βουκολάκοι, φτωχό,
ἐμόρφωτο, ἀρρωστο, πεινασμένο. Ἐμποροὶ τοῦ αἵμα-
τος καὶ τοῦ ἰδρώτα τοῦ λαοῦ, κάπηλοι παλιῶν καὶ
καινοῦργων ἀξιών καὶ ἰδανικῶν, φωτοσβέστες, φασί-
στες οἱ ἴδιοι κατέντησαν νὰ συμμαχήσουν μὲ τοὺς πιδ
μαύρους φωτοσβέστες καὶ ν' ἀδερφωθοῦν μὲ τὰ πιδ
αιμοσταγῆ θηρία ποὺ γνώρισε ἡ ἱστορία μὲ τοὺς ἐπι-
δρομεῖς φασίστες.

Τὴ θέση τοῦ Παλαμᾶ, τοῦ ποιητῆ καὶ διανοητῆ, ἀν-
τίκρου σ' αὐτὴ τὴ φοβερὴ καὶ θανάσιμη πάλῃ ἀνάμωσα
στὶς ζωντανὲς τίς προοδευτικὲς δυνάμεις τοῦ ἔθνους
καὶ τίς μαύρες δυνάμεις τῆς πλουτοκρατικῆς ἀντί-
δρασης μᾶς παρουσιάζει μὲ τὴ μελέτη του ὁ Ν. Ζαχα-
ριάδης. Καὶ ἐδῶ ὁ Παλαμᾶς ὀρθώνεται μεγαλόπνοος,
φοβερός, ἀμείλιχτος, πύρινος ἐνάντια στὴ μαύρη ἀντί-
δραση, ποὺ μὲ τὴν ἀτιμία καὶ ψευτιά, μὲ τὴ φωτιά
καὶ τὸ σίδηρο ζητάει νὰ πνίξει τὴ ζωὴ:

*Ἐναθε φωτιᾶς, καλόγερε
κάψε, κάψε στὰ χαμένα καὶς
ἀπ' τὴ στάχτη τῆς φωτιᾶς σου
τῆς ἰδέας ὁ χρυσαητός
τίς φτεροῦγες του τεντώνει πιδ πλατιᾶς
πρὸς τὰ ὕψη, πρὸς τὸ φῶς.*

Ὁ μεγαλόστομος ποιητῆς διακηρύχνει: στοὺς φασί-
στες ὅτι ἐστὶ χαμένα καὶν, ὅτι ἀπ' τίς στάχτες τεντώ-
νει πιδ πλατιᾶς πρὸς τὰ ὕψη τίς φτεροῦγες του ὁ φοί-
νικας ὁ χρυσαητός, ποὺ προαγγέλλει τὴν ἀναγέννηση
τῆς Ἑλλάδας. Ὁ ποιητῆς διαλαλεῖ ὅτι :

*Ἐ προνοπή δὲν εἶναι γιὰ τοὺς δούλους—ἡ προνοπή
γιὰ τοὺς ἐλεύθερους, γιὰ μᾶς>. Ὁραματίζεται τὸ τωρινὸ
ξεσηκώμα τοῦ λαοῦ καὶ ξεποσιέλνει φλογερὸ ὕμνο
στὸς φτωχογέννητους ποὺ ζυμώνουν μὲ τὸ αἷμα τους
τὴν κηλιούθρια Ἑλλάδα: «ν' ἤδρα σὲν πρῶτῃση ἔνα λαὸ
—καὶ κυλοθεσ ἀπ' τίς κλεισσοθρες κι' ἀπ' τοὺς ζυγῶδες...
στὰ ταμπουρία ἰάχει τὰ σχολεῖτα — κι' ἔχει γνώμη κι'
ἔχει δόναμη καὶ θέλει...καὶ τοὺς τρέμανε τῶν κέρ-
ρα—κλέφτες κι' ἀμελάντες καὶ περοδοῦτες— τοὺς μισοθν
οἱ βασιλιάδες κι' ὄλοι εἰ τῆρανοι—κι' εἶναι μέσα στυῶς
στυφιοθς τὰ παληκάρια — κι' εἶναι μὲς τοὺς κοιμισμέ-
νους οἱ στρατιῶτες—ὅτι πολεμᾶτε γιὰ ν' ἀδράξετε—κι'
ἔτσι ἄδεια λόγου ὀρηθ—τὰ ζητᾶνε αὐτοὶ μὲ τ' ἀρματα
στὰ χέρια—καὶ δὲ σκύβουνε γυροθς βωμοθς νὰ ἀρθῶ-
σουν—κι' εἶναι σὲν πατέρες τῶν παιδιῶν — ποὺ θὰ
πλάσσουνε βασιλεια τοῦ ἡλίου ταίρια ...»*

Αὐτὸν τὸν ἐθῆνατο Παλαμᾶ μᾶς παρουσιάζει ὁ Ν. Ζαχαριάδης. Τὸν Παλαμᾶ πού ἀπὸ σαράντα χρόνια πρὶν τραγουδάει μὲ τὸ προφητικὸ του βιολὶ τὸν τωρινὸ μας ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα, κεραυνοβολεῖ τοὺς κισιτῆδες καὶ τοὺς τυράνους, πού μὲ πονηρὰ ὀνόματα βρίζουν τοὺς ἀγωνιστὲς καὶ ἐξυμνεῖ τὸ λαὸ καὶ τὰ παλληκάρια πού μὲ τ' ἄρματα στὸ χέρι πλάθουν μιὰ Ἑλλάδα πού θ' ἄξει ταίρι τῆς τὸν ἥλιο. Ὁ Ζαχαριάδης μᾶς ἐμφανίζει ἕναν Παλαμᾶ πού σ' αὐτὸ τὸ μεγαλότολμο πέταμα εἶναι ἀπολυτρωμένος ἀπὸ τὰ ἰδεαλιστικὰ δεσμὰ καὶ ἀντικρῦζει καὶ ἀπεικονίζει τὸν κόσμον στὴν πραγματικὴ στὴν ὕλική του ὑπόσταση, στὴ ροή, τὴν κίνηση καὶ τὴν ἀλλαγὴ του σὰ διαλεκτικὸς ὑλιστὴς φιλόσοφος.

Ὁ Ζαχαριάδης ἔγραψε τὴ μελέτη του στὰ 1937 ἀπ' τὴ φυλακὴ τῆς Κέρκυρας. Σὲ κείνο τὸν ὑγρὸ τάφο τὸν ἔριξε ἡ φασιστικὴ δικτατορία. Δὲν πρόλαβε νὰ τελειώσῃ τὴ μελέτη γιὰ τὸ πῆσαν τὸ βιβλίον, ὅπως σημειώνει ὁ ἴδιος, οἱ δῆμοι τοῦ φωτισμένου φασισμού γιὰ νὰ τοῦ πάρουν ἀργότερα καὶ τὸ μολύβι καὶ τὸ τελευταῖο κομμάτι χαρτί. Καὶ μέσα σ' αὐτὲς τὴς συνθήκες ἡ ρωμαλέα διανόηση τοῦ Ζαχαριάδη γονιμοποιήθη μὲ τὴν τέλεια γνώση τῆς μεθοδολογίας τῶν Μάρξ—Λένιν—Στάλιν ἔδωσε ἔργο μνημειακὸ

Ἡ βαθιὰ ἀναλυτικὴ δύναμη καὶ ἡ σπάνια συνθετικὴ ἰκανότης τῆς σκέψης του, ταιριασμένεσ σὲ μεθόδικὴ ἀρχιτεκτονικὴ ταξινόμηση, ἡ πυκνότης καὶ διαύγεια σὲ νοήματα, ἡ ζωντάνια, ἡ δύναμη, ἡ παρραστατικότης καὶ ἡ ἀκριβολογία σὲ ἔκφραση κάνουν τὴ μελέτη τοῦ Ν. Ζαχαριάδη κλασσικὸ δημιούργημα γιὰ τὴ Νεοελληνικὴ διανόηση.

Ὁ Ζαχαριάδης εἶδε, μορφοποίησε καὶ ζωντάνεψε τὸν ἀληθινὸ Παλαμᾶ γιὰ τὴν εἴταν ὁ ἴδιος ἀγωνιστὴς καὶ ἀρχηγὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ λαοῦ. Κλείνει τὴ μελέτη του μὲ τὴν κραυγὴν ὅτι «ἔχουμε πίστη καὶ πεποίθησι πὼς ὁ ἐργαζόμενος λαὸς τῆς Ἑλλάδος περικλείνει ὅλες τὴς δυνατότητες καὶ ἔχει ὅλη τὴ δύναμη γιὰ ἕνα πρὸ γρήγορο καὶ ὀλοκληρωμένο κοινωνικὸ πῆδημα. Στὴν χώρα μας ἔχουν ὀριμάσει οἱ ἀντικειμενικὲς συνθήκες γι' ἀποφασιστικὲς μεταβολὲς πού, συντρίβοντας κάθε ἀντίδραση, θὰ δημιουργήσουν μιὰ λαϊκὴ Ἑλλάδα, πλούσια, δυνατὴ, πολιτισμένη καὶ εὐτυχισμένη...». Ὁ ἴδιος ὁ φυλακισμένος Ζαχαριάδης εἴταν καὶ ἔξακο λουθεῖ νᾶναι τὸ ζωντανό, τὸ δραματικὸ σύμβολο τῆς

ανίκητης δύναμης του Ἑλληνικοῦ λαοῦ ποῦναι σκλαβωμένος μὴ ἀντιπαλεύει καὶ καταχτάει τὴ νίκη καὶ τὴ ζωὴ. Καὶ εἶναι εὐτύχημα καὶ γιὰ τὸν Παλαμᾶ καὶ γιὰ τὸν ἀγῶνα τοῦ λαοῦ διὸ ὁ Ζαχαριάδης ἐμφάνισε τὸ μεγάλο, τὸν ἀληθινὸ ποιητὴ.

Ὁ Παλαμᾶς πέθανε καὶ ὁ Ζαχαριάδης μένει ἀκόμα δεσμώτης τοῦ φασισμού. Μὰ ὁ Ἑλληνικὸς λαὸς μετατρέπει σὲ ζωντανὴ πραγματικότητα τὸ ἀθάνατο τὸ φλογερὸ κήρυγμα τοῦ Παλαμᾶ, τὴν πίστη καὶ τὴς προοπτικὰς τοῦ Ζαχαριάδη. Οἱ ἐργάτες, οἱ ἀγρότες, ὅλο τὸ ἐργαζόμενο ἔθνος μὲ τ' ἄρματα στὸ χέρι δίνουν τὴν ἱστορικὴ λύση στὸ μεγάλο Νεοελληνικὸ πρόβλημα τὴ λύση ποὺ ὄνειροπόλησε καὶ τραγούδησε μὲ πάθος ὁ Παλαμᾶς, τὴ λύση ποὺ χάραξε ὁ Ζαχαριάδης. Χθὲς ἀκόμα τὸ Ἐθνικὸ Συμβούλιον καθιέρωσε τὴ λαοκρατικὴ ἀναγέννηση τῆς Ἑλλάδος καὶ ἔβανε τὰ πρῶτα τῆς βάρβα, τὴν αὐτοδιοίκηση, Ἀ. δικαιοσύνη γλώσσα τοῦ λαοῦ, ἰσοπολιτεία τῶν φύλων, λαϊκὰς ἐλευθερίας, λαϊκὸ στρατὸ κλπ.—Τὰ θεμέλιωσε στὸ αἷμα καὶ στὸ μεγάλο ἀπελευθερωτικὸ ἀγῶνα τοῦ λαοῦ ποὺ ἀποτελεῖ τὸν πρωταρχικὸ σκοπὸ, τὸ ὑπέροχα καθῆκο τῆς στιγμῆς. Σ' αὐτὸ τὸ ἐθνικο-απελευθερωτικὸ καὶ λαο-απελευθερωτικὸ ἀγῶνα ἡ μελέτη τοῦ Ν. Ζαχαριάδη δίνει ἕνα καινούργιο πολυτιμὸ ὄπλο. Προσθέτει ἕνα καινούργιο γίγαντα πολεμιστὴ στὴς γραμμὰς μας, τὸν ποιητὴ Παλαμᾶ.

31 Μάη 1944

Γ. ΖΕΒΓΟΣ

Πρόλογος τοῦ Συγγραφέως

Ἡ σημερινὴ ἐπίσημη Ἑλλάδα ἀποφάσισε νὰ στήσῃ τὴν προτομὴ τοῦ Παλαμᾶ στὸν Ἐθνικὸ Κῆπο. Ἔτσι φηγὰ καὶ εὐκολὰ πᾶνε νὰ ξεφλήσουν μὲ τὸν ποιητὴ, ποὺ ἡ δημιουργία του στὸ πιὸ βαθὺ καὶ πιὸ πραγματικὸ νόημα τῆς τόσο τοῦς εἶναι ξένη καὶ τόσο τῆ φοβοῦνται. Ὅποιος ἔχει λίγο—πολὺ γὰρ μάτι δὲν δυσκολεύεται διόλου νὰ ξεδιαλύνῃ τοὺς πραγματικοὺς σκοποὺς τῆς «χειρονομίας τῆς προτομῆς». Ἡ ἀντίδραση βιάζεται μὴ ὥρα ἀρχήτερα νὰ ξεφορτωθεῖ τὸν Παλαμᾶ, νὰ τὸν χάσῃ ζωντανὸ στὸν τάφο, νὰ γλυτώσῃ ἀπ' τὸ βραχνά του.

Εἶναι ἔραγε ἀληθινὰ ὅλ' αὐτὰ ; Γιατί ἡ πολυπρόσωπη ἐλληνικὴ ἀντίδραση, ἐπίσημη καὶ ἀνεπίσημη, ν' ἀντιπαθεῖ τὸν Παλαμᾶ καὶ νὰ τὸν φοβᾶται ; ποῦ, μολαταῦτα, τόσο τὸν «εἰμίσησε» καὶ τότε «δοξάζει» ;

Τὸ πρῶτο ποὺ θᾶχε κανένας νὰ πᾶ εἶναι ὅτι τέτοιε ἐπιβλητικότητε καὶ τέτοιος ὄγκος, μὴ τόσο μεγάλη ποιητικὴ δόξα, δύσκολο εἶναι νὰ μὴ τιμηθεῖ καὶ νὰ μὴ δοξασθεῖ κατὰ ἕνα ὅποιον τρόπο. Ὡστε οἱ τιμὲς καὶ οἱ δόξαι ποὺ γίνονται στὸν Παλαμᾶ εἶναι ἀναγκαστικὲς καὶ ὑποχρεωτικὲς, γιατί δὲν μποροῦσε νὰ γινεῖ καὶ ἀλλιῶτικα. Οὔτε καὶ οὐσιαστικὰ πρόσθεσαν τίποτα στὸ μεγαλεῖο τοῦ ποιητῆ. Τὸ δεύτερο εἶναι πῶς ὅλες αὐτὲς οἱ «τιμὲς» καὶ δόξαι καὶ ἡ βιαστικὴ «χειρονομία» τῆς «προτομῆς» κρύβουνε μὴ μεγάλη ὑστεροβουλία. Μὲ τὸν γιορταστικὸ κάθε φορὰ, ντόρο γίνεται προσπάθεια νὰ χαντακωθεῖ ἡ οὐσία, τὸ βαθὺ καὶ πραγματικὸ νόημα τῆς Παλαμικῆς δημιουργίας. Δὲν θέλουνε ν' ἀποκαλύψουμε στὰ πιὸ πλατειὰ λαϊκὰ στρώματα τὸ ἀληθινὸ περιεχόμενον τοῦ Παλαμικοῦ ἔργου, γιατί ἕνα πρᾶγμα δὲν συμφέρει στὴν πολυκέφαλη καὶ τὴν ποικιλόμορφη ἀντίδραση. Ἡ μοναδικὴ ἄξια γιὰ τὸν Παλαμᾶ τιμὴ θὰ ἦταν, κοντὰ στ' ἄλλα, καὶ ἡ κρατικὴ εἰσοδήτων ἀπάντων του σὲ πολλὰς δεκάδες χιλιάδες ἀντίτυπα καὶ ἡ πιὸ πλατειὰ ἐκλαίκευση, μὲ ὅλα τὰ μέσα, τοῦ ἔργου του. Αὐτὸ δεῖχνει ὅτι, παρ' ὅλες τὲς ἐπιφυλάξεις μας, νοιφθούμε πραγματικὰ τὸ Παλαμικὸ ἔργο καὶ δὲν τὸ φοβόμαστε διόλου. Τὲς ἀρνητικὲς πλευρὰς του τὲς ξεπερνᾶμε κρατικὰ—δημιουργικὰ. Ἐνῶ ἡ πολυπρόσωπη ἀντίδραση μὴ τέτοια πρόταση εἶναι καὶ νὰ τὴν ἀκούσῃ θέλει, γιατί μοναδικὴ τῆς ἔγνοια εἶναι ν' ἀποκλείσῃ τὸν Παλαμᾶ ἀπ' τὰ πλατειὰ στρώματα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους καὶ νὰ ξεφλήσῃ μαζὺ του μὲ μερικὲς ρηχὲς φέσεις καὶ παρᾶτες φηγὲς. Οἱ ἀλήθειαι ποὺ ξεπηδᾶν λαμπρὰς καὶ κοφτερὰς ἀπὸ τὸ καλύτερο μέρος τοῦ

έργου του ποιητή, δὲν πρέπει νὰ φτάσουν στ' αὐτιά τοῦ λαοῦ. Αὐτὴ ἢ κατευθυντήρια γραμμὴ καθορίζει τὴς σχέσεις τῆς κάθε λογῆς ἀντίδρασης ἀπέναντι στὸν Παλαμᾶ.

Ποῦθε βγαίνει μιὰ τόσο κατηγορηματικὴ διαβεβαίωση καὶ τόσο βαρειά κατηγορία ; Ἀπὸ τὸ ἀναμφισβήτητο γεγονός ὅτι μέχρι σήμερα ἡ ἐπίσημη καὶ ἀνεπίσημη ἀντίδραση ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Παλαμᾶ ἀγνόησε, κάθε τι ποὺ ἀναφέρεται στὴς φιλοσοφικὲς του πεποιθήσεις, στὴν ἀρνητικὴ καὶ / κριτικὴ του θέση ἀπέναντι στὴν ἀρχαιοελληνικὴ καὶ βυζαντινὴ κληρονομία. Ὅπως τοὐλάχιστον μᾶς τὴν ἐρμηνεύει καὶ μᾶς τὴ διοχετεύει ἡ ἀντίδραση αὐτὴ, κάθε τι ποὺ ἀναφέρεται στὴ νεοελληνικὴ ἐξέλιξη καὶ κατάντια, στοὺς δραματισμοὺς του γιὰ τὸ πᾶρα πόρα ξετύλιγμα, ὄχι μονάχα τοῦ λαοῦ μας, ἀλλὰ καὶ ἐξοικλήσεως τῆς ἀνθρωπότητος. Αὐτὰ τὰ ἐπίκαιρα καὶ ζωντανὰ προβλήματα, ποὺ τὸ εἰδικό τους βάρος εἶναι αὐτὸ ποὺ κυριαρχεῖ καὶ ἐπιβάλλεται στὴν ὅλη Παλαμικὴ δημιουργία, καὶ ποὺ ὁ ποιητὴς τὰ ἀντικειμενικῶς μὲ λύσεις ποὺ ξεφεύγουν τὰ πλαίσια τῆς ἀντίδρασης, ποὺ ἐρχοῦνται σὲ ἀνοιχτὴ σύγκρουση μὲ τὴς ἐπίσημες ἀντιδρασιακὰς ἐρμηνεῖς καὶ ποὺ ἀνταποκρίνονται ἀπόλυτα σὰ πραγματικὰ συμφύροντα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους καὶ τοῦ τόπου μας, τὰ προβλήματα αὐτὰ ποὺ ἡ κάθε λογῆς ἀντίδραση τ' ἀποσιωπάει, τὰ ἐξοστρακίζει ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη «ἀκαδημαϊκῆ» ἀνάλυση καὶ «διαφώτιση» τῆς Παλαμικῆς ἐργασίας. Αὐτὸ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Παλαμᾶς δὲν κατηγοροῦσθε γιὰ πρωτοπόρος, νεωτερικιστὴς «μαλλιαρὸς» κλπ. Τὸν ποιητὴ τότε «κατηγόρησαν» μὲ ὅλα καὶ ἄλλα ἀνόμα. Μὰ καὶ στὴς «κατηγορίαις» αὐτὰς ἐξοστρακίζουμε μιὰ καλομελετημένη σκοπιμότητα ποὺ ἀποβλέπει σὲ ἄλλους ἀντικειμενικοὺς σκοπούς. Ὁλη ἡ φωνιὰ, ὅλα τὰ χτυπήματα ἐναντία στὸν πρωτοπόρο καὶ νεωτερικὸ Παλαμᾶ συγκεντρώνονται στὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Πᾶνε ν' ἀποδείξουν ὅτι ἂν ὁ Παλαμᾶς πρωτοπορεῖ καὶ νεωτερικῶς, αὐτὰ ἀναφέρονται μονάχα στὰ ζητήματα τῆς γλώσσας, «αἱ πᾶνε εἶσι ν' ἀποσιωπήσουν καὶ νὰ μᾶς κρύψουν τὸν πραγματικὸ πρωτοπόρο Παλαμᾶ, τὸν κοινωνικὸ πρωτοεργάτη καὶ λαϊκὸ διαφωτιστὴ, ποὺ ἡ ἀντικειμενικὴ του ἀνοιχτὰ καὶ παλληκαριστὰ εἶναι πολὺ πρὸ δύσκολη ἀκατόρθωτη καὶ ἐπικίνδυνη. Ἐδῶ φτάσαμε σ' ἓνα ζήτημα ποὺ ἔχει πλατύτητα καὶ γενικώτερη σημασία γι' αὐτὸ καὶ χροιάζεται πρὸ συστηματικὴ ἀνάλυση καὶ φώτισμα. Ποιὸ εἶναι τὸ μέχρι σήμερα γενικὸ δεξιὸ κριτήριο γιὰ τὴν κατάταξη τῆς νεοελληνικῆς διανόησης—πρῶτ' ἀπ' ὅλα, φυσικὰ, αὐτὸ ἀναφέρεται σὴν κάθε λογῆς φιλολογία, στὸ στενότερο πεδίο τῆς ἀντίδρασης, τῆς καθυστέρησης, τῆς πισσοδρόμησης, εἴτε στὴν προοδευτικὴ πτέρυγα. Τὸ κριτήριο τῆς γλώσσας. Ἄν χρησιμοποιεῖ τὴν καθυστεροῦσα δὲν εἶσαι προοδευτικὸς. Καὶ τ' ἀντίθετο : ἂν μεταχειρίζεσαι τὴ δημοτικὴ. Ὁ ἴδιος ὁ Παλαμᾶς

καθιέρωσε πιά συγκεκριμένα τὸ χωρισμὸ αὐτό, κατατάσσοντας τοὺς τεχνίτες τοῦ λόγου σὲ δύο κύριες σχολές. Στὴ «Σχολὴ τῶν Ἀθηναίων» τοποθετεῖ τοὺς καθαρευουσιάνους. Καὶ στὴ «Σχολὴ τῆς Ἐπιτανήσου» τοὺς δημοτικιστῆς. Εἶναι ὁμοίως σωστό εἶτε ἀκριβὲς τὸ γλωσσικὸ κριτήριον γιὰ τὸν ἀντιδραστικὸ ἢ τὸν προοδευτικὸ χαρακτηρισμὸ καὶ τὴν τοποθέτησιν τῆς νεοελληνικῆς διανόησης ;

Δὲν χωράει καμιά ἀμφιβολία πῶς τὸ γλωσσικὸ κριτήριον εἶναι ἀπὸ τὰ πιά σπουδαία. Τὸ ἴδιο ὁμοίως δὲν χωράει καμιά ἀμφιβολία πῶς αὐτὸ δὲν εἶναι τὸ βασικὸ, τὸ πρωταρχικὸ, τὸ ἀποφασιστικόν. Ἡ ἑκατοντάχρονη—γιὰ τὰ μιλῆσομε μονάχα γιὰ τὰ χρόνια τῆς ὑπαρξῆς τοῦ νεοελληνικοῦ κράτους—ἀκούραστη προσπάθεια τῆς ἀντίδρασης νὰ πνίξει τὴ δημοτικὴ καὶ νὰ ἀφαιρέσει ἀπὸ τὸ λαὸ ἕνα ἀπὸ τὰ πιά γὰρ—δίχως καμιά ὑπερβολὴ θὰ μπορούσαμε τίποτα νὰ ποῦμε τὸ πιά γὰρ—ἔμπλο του, τὴ ζωντανὴ γλώσσα, δίνει κατακάθαρον καὶ ἀναμφισβήτητον τὴ σκοτεινὴς ἐπιδιόξεις τῆς, πῶς ἀπόβλεπαν σὲ νὰ ξεκόψει ἄλλους τοὺς δρόμους τῆς νεοελληνικῆς λαϊκῆς προόδου καὶ ἀνάπτυξης γιὰ νὰ κρατηθεῖ ὁ λαὸς ἀλυσοδεμένος σὲ νεκρὸ καὶ σθεῖρο παρελθόν καὶ σκλάβος στὴ διάθεσιν τῶν ἐμμεταλλευτῶν του. Καὶ μονάχα ἡ συμπεριφορὰ πρὸς τὴ δημοτικὴ γλώσσα καὶ τὴ δημοτικὴ κοίτη παραφτάνει γιὰ νὰ καταδικάσει τελειωτικὰ τὸν κοιζαμπασισμὸ, λογιολατρίαν καὶ ὅλη τὴν πλουτοκρατικὴ ἀντίδραση, ἀνὰ τοὺς βρασιόμαστε. Ἡ καθαρεύουσα ἀποτέλεσε καὶ ἀποτελεῖ ἐν' ἀπὸ τὰ πιά γὰρ φράνα πῶς ἀπαγορεύουν τὴν πρόοδον στὸν τόπο μας.

Ἀπὸ τὰ πιά πάνω βγαίνει μονάχα του τὸ συμπέρασμα, πῶς ὅποιος πολέμησε τὴν καθαρεύουσα καὶ πάλαψε γιὰ τὴ δημοτικὴ, ἀνοδικαία καὶ αὐτόματα καταχωρεῖται στὴ φάλαγγα τῶν προοδευτικῶν. Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι γιὰ ἕνα μακρὸ χρονικὸ διάστημα ὁ ἀγῶνας γιὰ κάθε πρόοδο στὸν τόπο μας συνταυτίζονταν ἀπὸ πολλοὺς σχεδὸν ἀπόλυτα μὲ τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴ δημοτικὴ καί, ὅτι, γιὰ ὅρισμένα χρόνια, κάθε προοδευτικὴ κίνηση τοποθετιόντανε, γιὰτί ἰδιαιτέρως πιά βολικὰ, μέσα σὲ τὴ συνθήκη τῆς πλουτοκρατικῆς φανλοκρατίας, κἀνω ἀπὸ τὴ σημαία τῆς πάλης γιὰ τὴ δημοτικὴ. Αὐτὸ οὔτε καλὴ ἦτανε σωστὸ οὔτε, πολὺ περισσότερο, σήμερα. Εἶναι ἀδύνατον, στηριζόμενοι μονάχα στὸν γλωσσικὸ παράγοντα, νὰ δώσομε σωστὴ ἀνάλυση καὶ ἐξήγηση σὲ κοινωνικὸ, νεοελληνικὸ ζήτημα. Ἐνα τέτοιο πρῶγμα θὰ μᾶς ἔφεραν σὲ μιά παραμόρφωση καὶ διαστρέβλωση τῆς πραγματικότητος τῆς ἀληθινῆς μας ἱστορίας.

Δὲν θέλω νὰ λιγοστέψω γιὰ τὸν Ἑλληνικὸ λαὸ τὴ σημασία τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Καὶ πάλι καίνο ποῦμαι ἐδῶ κυριαρχι-

κή σημασία δὲν εἶναι ἡ γλώσσα αὐτὴ καθ' αὐτὴ μὲ τὰ συμφέροντα ποὺ ἐξυπηρετεῖ : ἂν εἶναι ὄργανο διαφώτισης καὶ προόδου ἢ πισοδρομὴ γιὰ ἓνα λαὸ καὶ ἓναν τόπο. Καὶ φυσικὰ μόνον μιὰ γλώσσα πού εἶναι ζυμωμένη μὲ τὸ λαὸ, ποὺ ἔχει βγαῖ ἀπὸ τὰ σπλάχνα του καὶ τοῦ εἶναι εὐκόλη, κατανοητὴ, μητρικὴ, μονόχα μιὰ τέτοια γλώσσα μπορεῖ νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ. νὰ τὸν βοηθήσῃ στὴν ἀνάπτυξή του. Ὡστε τὸ γλωσσικὸ μας ζήτημα δὲν εἶναι στενὰ τεχνικὸ μὰ κοινωνικὸ, ἢ καλύτερα ἓνα κομμάτι τοῦ ὅλου νεοελληνικοῦ κοινωνικοῦ προβλήματος. Καὶ τὸ γεγονός εἶναι ὅτι ὡς τὰ τόσα δὲν μπορέσαμε νὰ λύσουμε τὸ ζήτημα αὐτὸ δὲν εἶναι τυχαῖο δευτερευόν μὰ ξεφανερώνει ὅλη τὴν ὀργανικὴ ἀρρώστια καὶ ἐλαττωματικότητά τῆς λειτουργίας τῆς νεοελληνικῆς κοινωνικῆς μηχανῆς μὲ τὴ σημερινή της σύνθεση καὶ συγκρότηση. Τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν τὸ δημιούργησε οὕτως τὸ ἐφεύρησε κανένας. Ξεπροβάλλει ζωντανὸ καὶ ἀπαιτητικὸ μὲς' ἀπ' ὅλη τὴν εἰσατόχωση ἐξέλιξή μας καὶ ζητάει τὴ λύση του σὰν ἓνα κοινωνικὸ πρόβλημα πού εἶναι ἀδιατάραχτα δεμένο μ' αὐτὴ τὴν ὑπαρξή, τὴν κοινωνικὴ κατάσταση καὶ τὴν πύδ πέρα κοινωνικὴ πορεία τοῦ λαοῦ καὶ τῆς χώρας. Βλέπουμε λοιπὸν ὅτι, ὅπως ἔχουν τὰ πράγματα, τὸ γλωσσικὸ ζήτημα δὲν ἀποτελεῖ παρὰ μιὰ μόνον ἀπὸ τὸ ὅλο κοινωνικὸ μας πρόβλημα. Ἔτσι γίνεται ὀλοφάνερο ὅτι ἄλλοῦ πρόπει νὰ ψάξουμε νὰ βροῦμε τὸ βασικὸ κοιτήριον γιὰ τὴν τέτοια εἶτε ἀλλοιόφτικη ἰδεολογικὴ κατάταξη τῆς νεοελληνικῆς διανόησης μιὰ καὶ τὸ γλωσσικὸ δὲν εἶναι παρὰ δευτερευόν καὶ παράγωγο. Ἐδῶ δὲν κοίτουν οὔτε μόνον οὔτε πρὶν ἀπ' ὅλα οἱ γλωσσικὲς πεποιθήσεις τοῦ Ἑλλήνα διανοουμένου—μιὰ καὶ γι' αὐτοὺς γίνεται ἐδῶ εἰδικὰ λόγος—μὰ ἡ θέση ποὺ παίρνει ἐδῶ ἀπέναντι στὸ ὅλο κοινωνικὸ νεοελληνικὸ πρόβλημα.

Κατὰ συνέπεια κείνο ποὺ τοποθετεῖ τὴ διανόησή μας δεξιά ἢ ἀριστερὰ εἶναι ἡ θέση ποὺ παίρνει ἀπέναντι στὰ θεμελιώδη προβλήματα τοῦ τόπου ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἀποκλειστικῆς ἐξυπηρετήσεως τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ εἶτε ἐνάντια σὲ συμφέροντά του.

Ποιά γραμμὴ κράτησαν οἱ διανοούμενοί μας ἐδῶ κι' ἐκατὸ χρόνιο, ποῖο δρόμο ἀκολούθησαν γιὰ τὴν ἰδεολογικὴ κατάρτιση καὶ διαφώτιση τῶν μαζῶν γιὰ τὴν ἀπαλλαγὴ τους ἀπ' τὸ ἀγκάλιασμα οὐτοπικῶν θεωριῶν, τῶν σωβινιστικῶν καὶ καταπιεστικῶν κηρυγμάτων τῆς ἀστοιτσιφικῆς ἰδεολογίας ὅπως ἡ «Μεγάλη Ἰδέα» καὶ τὸν προσανατολισμὸ τους πρὸς τὰ πραγματικά, λαϊκά, τὰ δημοκρατικά—λαοκρατικά ἰδανικά, τὰ μόνον ποὺ περιλαμβάνουν ὅλες τις σοβρὲς καὶ σταθερὲς δυνατότητες γιὰ τὸ ὀριστικὸ μπάσιμό μας στὸ δρόμο τῆς εὐημερίας τῆς μεγαλοουρίας καὶ τοῦ πολιτισμοῦ, γιὰ τὴ δημιουργία τῶν προϋποθέσεων ποὺ θὰ ἐξασφαλίσουν τὴν τελειωτικὴ κοινωνι-

κή απολύτωση και αποκατάσταση του εργαζόμενου νεοελληνικού Έθνους;

Από τα 1821 και δύο τόσες μπόρες καταδρομές και δοκιμασίες περάσαμε, ώστε πάνω στην πείρα αυτή μπορούμε να εξελίξουμε την αξία και τη σταθερότητα όλων των κηρυγμάτων που μας ξεφούρνισε η αντίδραση όλης της αστυνομοκρατικής ιδεολογίας στο σύνολό της που στα 100 χρόνια της ύπαρξης του ανεξάρτητου νεοελληνικού κράτους κυριαρχούσε μονοπωλιακά σχεδόν πάνω στο Έθνος. Μπορεί οι καλύτεροι να έχουν το «δικαιολογητικό» ότι δεν μπόρεσαν πρακτικά, ολοκληρωτικά να δοκιμάσουν την αξία της αστυνομοκρατικής ιδεολογίας. Τέτοια όμως προβλήματα για τη νεοελληνική διανόηση των τελευταίων 50—60 χρόνων δεν έχουν καμιά λύση γιατί τσακίζονται πάνω στη συντριπτική αποκάλυψη πρώτ' απ' όλα του 1897—98. Η νεοελληνική διανόηση, που θέλει να ναι και που από μιάν ώριαμένη άποψη, καλά είτε καλά, ήταν και είναι ο ιδεολογικός καθοδηγητής κλασιτών λαϊκών στρωμάτων, δεν μπορεί να μείνει έξω από τα γεγονότα που σαν Έθνος ζήσαμε τα τελευταία χρόνια, δεν μπορεί να τ' αγνοεί, να κάνει τον κουφό, να τα προσπερνάει είτε να τα στανεύει και να τα περιορίζει μονάχα στο γλωσσικό ζήτημα. Έπρεπε και πρέπει να ξεκαθαρίσει τη θέση της τόσο απέναντι σ' αυτά τα γεγονότα όσο κι' απέναντι στην αστυνομοκρατική ιδεολογία στο σύνολό της που τα θεμελίωσε και τα κλασιώνει θεωρητικά, Έπρεπε και πρέπει να βγάλει τα στίγματα συμπερασμάτων της, να συνοψίσει τα διδάγματα των γεγονότων αυτών, να δείξει την καινούργια θέση και την καινούργια προσωπική στο περσέρο νεοελληνικό ξετύλιγμα. Έπρεπε και πρέπει ύστερ' απ' όσα ζήσαμε και πάθαμε, σταρτά και λαμπικαρισμένα να πει με ποιόν είναι, με την πλουτοκρατία ή με το εργαζόμενο Έθνος. Μήπως νομίζουμε ότι ένας άνθρωπος που θέλει να λέγεται πνευματικός ηγέτης ενός λαού κι' ενός τόπου, μπορεί να περνά αδιάφορος μπροστά από τη ζωή, τα έργα και τα παθήματα ενός λαού και του τόπου αυτού, δηλαδή για να γίνουμε και συγκεκριμένοι, επιτρέπεται σ' ένα νεοέλληνα διανοούμενο που έχει αξίωση πνευματικού καθοδηγητή να γνηθείσει έτσι ή αλλιώς στο έργο του τέτοια λ. χ. γεγονότα όπως του 1897—98, του 1922 είτε ολοκληρωτή τη μεταπολεμική μας σταδιοδρομία και εξέλιξη; Η υπογράση αυτή της νεοελληνικής διανόησης είναι ίσρη και άπαραβίαστη—όχι να αν οι πρωτοπόροι κοινωνικές μας τάξεις θεωρητικά τ' έχουν κιάλας ξεκαθαρίσει βασικά τελειωτικά τα ζητήματα αυτά και καλεύουν από πολλά χρόνια για να τα λύσουν και πρακτικά—αν θέλει να μη μείνει στην ούρα, σερνάμενο της κοινωνικής μας εξέλιξης, αν θέλει να μην αποξενωθεί από τον λαό και να μη σιγματισθεί σαν όργανο των

εχθρῶν του.

Νὰ ποῖο εἶναι τὸ μοναδικὸ κριτήριον γιὰ τὴν τίτεια ἢ ἀλλιώτικη ἰδεολογικὴ κατάταξη τῶν διανοουμένων μας, τὸ ποῖο εἶναι τὸ ἀποκλειστικὸ κριτήριο ἀπ' οὗρου πρόκειται νὰ περάσει ἢ νεοελληνικὴ διανόηση.

Εἶναι πολλοὶ αὐτοὶ ποὺ θὰντιέξουν σὲ μιὰ τέτοια δοκιμασία καὶ στὴν περίπτωση ἀκόμα ποὺ ἔχουν εὐνοϊκὸ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους τὸ γλωσσικὸ παράγοντα ; Εἶναι πολλοὶ καὶ πολλοὶ οἱ νεοελληνες καλαμαράδες, παλιοὶ καὶ καινούργιοι ποὺ κρινοντας τὸν ἑαυτὸ τους χρησιμοποιοῦν μεζούρες ἀπὸ γίγαντες. Εἶναι ὅμως γνωστὸ πῶς ἡ ἰδέα ποὺ ἔχει καθένας γιὰ τὸν ἑαυτὸ του δὲν ἔχει καὶ πολλὴ ἀξία ἂν δὲ στηρίζεται καὶ στὴ γνώμη τῶν ἄλλων στὴ γενικώτερη κάθε φορά κρίση ποὺ σχηματίζεται ἀπὸ τὸν ὑπολογισμό τῶν συγκεκριμένων καὶ θετικῶν γιὰ τὸν καθένα δεδομένων.

Σκοπὸ μας εἶδω βάλουμε νὰ κρίνουμε τὸν Παλαμᾶ σὰν μιὰ κοινωνικὴ δύναμη μὲ βάση ὄχι τὸ στενὸ γλωσσικὸ, μὰ τὸ μόνον εσωστὸ, πλατύ, κοινωνικὸ κριτήριο. Ἐπειδὴ ὅμως τὸ θέμα ἐπεχτάθηκε ἀναγκαστικὰ σὲ σύνολο τῆς νεοελληνικῆς διανόησης, γιὰ νὰ εἶναι τὰ συμπεράσματά μας πιὸ σταθερὰ καὶ θετικὰ, θὰ τὸ βασίσουμε πάλιν στὴ σύντομη κριτικὴ σκιαγράφηση τοῦ ἔργου καὶ ἄλλων τριῶν νεοελλήνων διανοουμένων ἀπὸ τοὺς πιὸ χαρακτηριστικούς—τοῦ Ροῖδη, τοῦ Λασκαράτου καὶ τοῦ Παπαδιαμάντη—ποὺ ὁ καθένας τους ἀπὸ τὴ μιὰ πλευρὰ εἶτε ἀπὸ τὴν ἄλλη ὑψώθηκαν σὲ πνευματικὰ κορυφὰς τοῦ τόπου μας. Ἔτσι ἡ συγκριτικὴ ἀντιπαράθεση θὰ ἐπιτρέψει τὸ καταστάλαγμα σὲ πιὸ βασικὰ ἐξαγόμενα.

Λασκαράτος, Ροῖδης, Παπαδιαμάντης καὶ Παλαμᾶ; εἶναι τέσσαρες ἄνθρωποι ἐκπρόσωποι τῆς νεοελληνικῆς διανόησης μὲ ἀτομικὴ ὁ καθένας τους πρωτοτυπία, πρωτοβουλία καὶ δημιουργικότητα. Ἄν τοὺς κατατάξουμε μὲ βάση τὸ γλωσσικὸ κριτήριο θὰ δοῦμε πῶς οἱ δύο, Ροῖδης καὶ Παπαδιαμάντης, ἀνήκουν στὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν καὶ οἱ ἄλλοι δύο στὴ Σχολὴ Ἐπιπτανήσου. Ἀκόμη μιὰ ὠρισμένη ἀήμη τὸ Ροῖδη καὶ τὸ Λασκαράτο τοὺς φέρνει καὶ σὰν «τελμηροὺς μεταρροθμιστές». Ἔτσι τὸ ὄντικὸ ποὺ ἔχουμε εἶναι τὸ πιὸ πλούσιο καὶ τὸ πιὸ κατάλληλο.

Τὸ πρόβλημά μας εἶναι τοῦτο δῶ : Μὲ βάση τὰ συγκεκριμένα ἔργα τοῦ καθένα, ποῖος ἀπ' τοὺς τέσσαρες χαρακτηριστικούς αὐτοῦ; ἐκπροσώπους τῆς νεοελληνικῆς διανόησης ἀξίζει πραγματικὰ τὸν τίτλο τοῦ κοινωνικοῦ πρωτοπόρου ; Ἀπ' λατὴ ποῖος πραγματικὰ ἐννοίωσε, ἔζησε καὶ ἔκφρασε σὲ ἔργο τὸν τὰ μεγάλα προβλήματα τοῦ Λαοῦ καὶ τοῦ τόπου καὶ πάσχισε εἶτε καὶ συντέλεσε καὶ ὁ ἕνας γιὰ τὴν εὐνοϊκὴ ὑπὲρ τοῦ Λαοῦ λύση τους ;

Ἄς ἀρχίσουμε ἀπὸ τὸ Λασκαράτο : Δημοτικιστὴς ἔγινε

γνωστός κατά κύριο λόγο γιατί καυτηρήσασε και ξεσκέπασε πολλά από τα έργα της Παπαδοκρατίας. Γι' αυτό και τούτη δὴ τὸν ἀφόριστο γιὰ τὸν ἐκδικηθεῖ. Αὐτὰ τὰ λίγα εἶναι γνωστά σὶν πολὺ κόσμῳ και πρῶτ' ἀπ' ὅλα φυσικά στὴν πατριδα του τὴν Κεφαλονιά, γιὰ τὸ Λασκαράτο, μαζὺ μ' ἓνα σφοδρὸ ἀνέκδοτό του ποὺ φανερώθουν ἓνα πνεῦμα ἔξοχο και τσουχτερό. Μιὰ ὅμως κιά βαθειὰ μελέη τοῦ ἔργου του θὰ μᾶς δώσει κάποια ὀλόγια διαφορετικὰ εἰκόνα. Στὴν πραγματικότητα ὁ Λασκαράτος δὲν εἶναι παρὰ ἓνας οὐτοπιστής ἰδεολογίας, ποὺ πιστεύει πῶς ὅλα τὰ κατὰ τῆς κοινωνίας μπορεῖ νὰ τὰ διορθώσει τὸ καλὸ τοικοκυριό, ἡ ἀτομικὴ τοῦ κάθε ἀνθρώπου βελτίωση διὰ μέσου τῆς μόρφωσης και τὸ διορθωμὰ τῶν σιραβοπατημάτων τῶν παπᾶδων ποὺ χαλᾶν τὴν ἀληθινὴ τοῦ Χριστοῦ θρησκεία. Πιστεύει ἀκόμα ὁ Λασκαράτος ὅτι ἀπὸ τὸν ὄχλο (λαὸ) δὲν μπορεῖ νὰ γερθεῖ τίποτα τὸ καλὸ και ὅτι εἶναι φυσικὸ πρᾶγμα οἱ λίγοι, οἱ ἐκλεχτοὶ νὰ διευθύνουν και νὰ καλοπερνοῦν ἐνῶ ὁ ὄχλος νὰ δουλέβει. Ὁ Λασκαράτος ἀγνοεῖ τὰ μεγάλα κοινωνικά προβλήματα τοῦ τόπου του τὴν ἐποχὴ τῆς ξενοκρατίας και τοῦ ἐλιμπρο ντ' ὄρο (τὸ «χρυσὸ βιβλίο» τῆς φεουδαρχικῆς ἐφταιησιακῆς ἀριστοκρατίας). Σκυλοβολεῖ τοὺς ἐργάτες γιατί ξεσηκώνονται ἐναντία στὴν τσιφλικάδικη καταλήστεψη και τὴν τοκογλυφικὴ ἀπογύμνωση, εἶναι ὑπὲρ τῆς διατήρησης τῶν τσιφλικάδικων προνομίων και ὑπὲρ τῆς συνέχισης τῆς «προστασίας» (κατοχῆς) τῆ στιγμῆ ποὺ ὄλος ὁ λαὸς θέλει τὴν ἔνωση μὲ τὴν Ἑλλάδα. Τὴν ἀέτοια θέση του τὴν δικαιολογεῖ μὲ τὴν θεωρία του τοῦ «φιλοεθνισμοῦ», δὲν πρόπει νᾶμαστε στενὰ ἐθνικέφρονες και νὰ ζητᾶμε τὴν ἔωση, μὰ ἔχοντας τὸ πιδ κλατὺ «φιλοεθνικὸ» πνεῦμα θὰ πρόπει νὰ προτιμᾶμε τὴν «προστασία». Στους τοπικοὺς πολιτικοὺς ἀγῶνες ὁ Λασκαράτος τότε πολέμησε λυσασμένα κ' ἀπόλυτα τοὺς «δημαγωγούς», ὅπως ἔλεγε τοὺς Ριζοσπάστες, τὸ ἀνταριστοκρατικὸ, λαϊκὸ και ἔσθικὸ κόμμα, χωρὶς νὰ διστάζει νὰ συνεργάζεται γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ μὲ τοὺς «καταχθόνιους», ὅπως ἔλεγε ὁ λαὸς τὸ ἀριστοκρατικὸ—πλουτοκρατικὸ ξενόδουλο κόμμα. Ἐνας μικροσπίτος οὐτοπιστής και ἰδεολογίας και στὴν πραγματικότητα ἀντιδραστικός, ποὺ τελειωτικά συμβίβασε και τίς διαφορὰς του μὲ τὴν ὀρθόδοξη ἐκκλησία, τέτοιος εἶναι ὁ ἀληθινὸς Λασκαράτος. Κρίτω ἀπὸ ἓνα ἄλλο κριτήριον θὰ πέραγε γιὰ προοδευτικός, γιὰ τολμηρὸς μεταρρυθμιστής ποὺ καταδιώχθηκε και ὑπόφερε. Περονόνας τον κάτω ἀπὸ τὸ κοινωνικὸ κριτήριον ἀποκαλύπτουμε τὴν ἀντιδραστικὴ κοινωνικὴ του φύση και δουλειά. Τὸ συμπέρασμα μᾶς πρόπει νᾶναι ὅτι παρὰ τίς ὀρισμένες ἀπατηλὰς ἐνδείξεις ποὺ συμπεριλαμβάνουν και τὸ γλωσσικὸ γνώρισμα, ὅε καμιά περίκλιση τὸ Λασκαράτο δὲν ἐπιτρέπεται νὰ τὸν παρὰδεχτοῦμε γιὰ κοινωνικὸ προοδευτὸ και ἀναμορφωτὴ.

Μία σχεδόν ανάλυση είνονα μᾶς παρουσιάζει και ὁ Ροῦθης τῆς «Σχολῆς Ἀθηνῶν» αὐτός, πού μὲ τὴν «Πάπισσα Ἰωάννα» του κυρίως ἀπόκτησε τὴ φήμη τοῦ κοινωνικοῦ μεταρρυθμιστή. Πνεῦμα δὲν και σατυρικό κι' αὐτὸς ὅπως ὁ Λασκαράτος οὔτε σὺν λίγο—πολὺ συνεπῆς προοδευτικὸς ἀσπὶς διανοούμενος μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ. Ἡ προοδ. υτικὴ δράση του περιορίζεται και στρέφεται κυρίως κατὰ τοῦ κλήρου. Περισσότερο φ. α. τὸν κ. θολικὸν και λιγότερο τὸν ὁρθόδ. ξου, πού διαστρεβλώνει κατὰ τὸ Ροῦθην τὴν πραγματικὴν χριστιανικὴν πραγμασία. Σ' αὐτὴν αὐτὸς πιστεύει. Τὸν «ἄγλο» δὲν τὸν θεωρεῖ ἴκανὸν διὰ τίποτα τὸ καλὸ πού μονάχα τὰνώτερα πνεύματα μποροῦν νὰ τὸ πραγματοποιήσουν. Μισεῖ θανάσιμα τοὺς σοσιαλιστὰς και τοὺς ἀριστοτεροὺς δημοκράτες. Δὲν θέλει ν' ἀκούσει γιὰ τὴ «δημαγωγία» τῆς λαϊκῆς ἐκπροσώπησης, εἶναι θὰ λέγαμε σήμερα ὀπαδὸς τῆς δικτατορίας, φυσικά τῆς ἀντιδραστικῆς. Τὸ ἔργο του εἶναι ὄλο ἄρνηση μι' ροσσαστικῆ, χωρὶς νὰ παρουσιάζει λίγο—πολὺ ὀλοκληρωμένη κοινωνικὴ θέση. Οἱ θρησ. α. ε. τικὲς ἱστορικὲς μελέτες του τούτη τὴν «πρωτοτυπία» παρουσιάζουν : ὅτι διαστρεβλώνουν κατὰ φῶρα τὴν πραγματικότητα, τὴν ἱστορικὴ ἀλήθεια. Ὁ Ροῦθης πού τόσο περιφρονοῦσε τὸν «ἄγλο» ἤξαισε ν' ἀπευθύνεται σὶ τὸν ἴδιο τὸ βασιλιά ζητώντας ροσσάφεια. Ἐνῶ ὁ Λασκαράτος εἶχε κατὶ ἀγροκτημάτα πού τὰ νοίμαζε σὶ τοὺς ἀγρότες, ὁ Ροῦθης ἔπαιζε γερὰ σὶ τὸ Χρηματιστήριον ὅπου και ἔχασε σὶ τὰ τελευταῖα ὄλοκληρὴ τὴν ὄχι μικρὴ περιουσία του. Εἶναι ὄλοφάνερο ὅτι οὔτε ὁ κοινωνικά στείρος Ροῦθης μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ σὺν διανοούμενος πρῶτοπόρος, φίλος και συν. γωνιστὴς τοῦ Λαοῦ.

Ὁ Παπαδιαμάντης, τῆς «Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν» κι' αὐτός, εἶναι μιὰ κορυφὴ σὶ τὰ νεοελληνικά γράμματα. Ἡ φιλολογικὴ του ἀξία εἶναι ἀναμφισβήτητη ἀν και ἡ καθαρὰ εἰσὺσα τὸν ζημιῶναι ἔξαιρετικά. Ἡ ἀξία του βροίσκεται σὶ τὸ γεγονός ὅτι αὐτός, περισσότερο ἴως ἀπὸ κάθε ἄλλον νεοελληνα τεχνίτη τοῦ πεζοῦ λόγου, περιέγραψε μὲ μιὰν ἐξαιρετικὴ δύναμη και ζωντάνια τὴν ἑλληνικὴν ζωὴν, τὰ ἥθη και ἔθιμα πρῶτ' ἀπ' ὄλο τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδας του. Τὸ ἔργο του εἶναι δεμένο μὲ τὴ ζωὴ τοῦ Λαοῦ, τὶς καθημερινὲς μικροέγνοιες και μικροφροντίδες του. Μὰ αὐτὸ εἶναι ὄλο. Παραπέρα ὁ Παπαδιαμάντης δὲν προχωρεῖ. Ἡ γλώσσα του τὸν κρατᾶ μακριὰ ἀπὸ τὴ λαϊκὴ μάζα, πού θὰ μπορούσε νὰ τότε νοιώσει και νὰ τότε ἐχτιμῆσει. Ἡ σκέψη του δὲν ξεκολλᾶ ἀπὸ τὴ γύρω του καθυστέρηση, δὲν κουνιέται, δὲν πρ. χωρεῖ και εἶναι βαθεῖα ἐπιροσῶμένη ἀπὸ θρησ. α. ε. τικὸν μυστικισμό. Ὁ ροσσαστικὸς Παπαδιαμάντης συμβιβάζεται μὲ τὴ νεοελληνικὴ πρσοδρόμηση, γίνεται ὁ τραγουδιστὴς τῆς. Πίσω ἀπ' τὴν καθημερινὴ λαϊκὴ ζωὴ και φτώχεια δὲν ἀνιλαμβάνεται τὰ κοινωνικά πρὸβλήματα πού τὴν ἀνησυχοῦν και τὴν δέρονουν. Ὁ Παπαδιαμάντης δὲν

έχει κοινωνικές προοπτικές ούτε και τον ενδιαφέρει αυτός. Έτσι, γαρ, ο ίδιος τεχνικός του μέγιστου λόγου, δεν γίνεται τίποτε άλλο απ' αυτό. Αυτόσ σταματά. Μά τή δόξαμη της κρήνης του δεν έπαινει όρμη, δεν έρωσύνει, δεν καθοδηγεί. Θύσιμα δ'ν ήταν τέτοιος ού φρονιζέ κρητή απ' όλα να διορθώσει τή γλώσσα του. Έτσι μένει κι' αυτός κολλή προποσώταρο όπώ τόνδ του πρώτουσ στή προεθώριο της κοινωνικής ζωής της Ισυχής του και τών προβλημάτων του τών άποστολόν. Προσέγγισε άποσώθισα τή ζωή του λαού, μά δεν μπήκε στήν ψυχή του.

Έίναι ο Παλαμάς. Άποσώθισας και προποσώθισας ά γωσιωτής για τή άημεκική, για τή γλώσσα του λαού. Μά αυτό, όπως είπαμε, δε φέρνει. Και πραγματικά, αυτό δεν έδει τίποτα, ή καλύτερα, σχεδόν τίποτα, για τή ζωή Παλαμινά έργο. Δεν τεχνίτης είναι ο πιο μεγάλος απ' τούδε σύγχρονους. Αν όχι από τούδε νεοέλληνας ποιητής. Μά και αυτό δεν φέρνει. Μπορεί ο Παλαμάς να μην έφρασε πάντα σωστά τα πραγματικά του τέλει και του λαού συνθήματα. Είναι άνδρας άίθεσια και πολλές φορές άναγε τα άνιθεται και γίνους φορές τών άποσώθισα των ιδών και άναγών. Όμως, πως όλα αυτά, τα κεί σημαντικά και βαθύ σε περιεχόμενα μέγος του έργου του σιάθους είναι προποσώθισας λαϊκής έρωσύντης από άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα και προληφείς και φοροδογίσε κούσ από αλτατοίος λαϊκούσ και παντοφράδιούσ όρίζοντες. Ο Παλαμάς με τα υστερία της μεγάλης έρωσης του και της καθόλου σέψης του χάρησ και τοδύγους έρωσύντας στή νεοέλληνα κοινωνία άποσώθισα, άποσώθισα προόπου, πολιτισμού και λαϊκής άποσώθισα άποσώθισα και έρωσύντας. Ο άποσώθισας ιδώδ δεν χροιάζονται για τί ή άποσώθισα κούσ ή από τή κυρίασ κούσ ν' άποσώθισα, άποσώθισα άποσώθισα τα όθια της σ' άποσώθισα έρωση και όχθου μά τήν τωροτή νεοέλληνα άποσώθισα άποσώθισα. Άποσώθισα λοιπόν, ότι απ' τούδε άποσώθισα χροσώθισα άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα της νεοέλληνας διασώθισα, ποόχα ο Παλαμάς άποσώθισα στή λαϊκή—κοινωνία κρητήσ. Οι κούσ άποσώθισα και απ' άποσώθισα οι όπώ μά άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα, άποσώθισα, άποσώθισα τήν τεράσια έρωση και τήν άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα της άποσώθισα άποσώθισα έρωσύντας της «Μεγάλης Ίδους» άποσώθισα στή διασώθισα από τή, από τήν κρητήσ τούσ κούσ άποσώθισα μά τήν άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα άποσώθισα και έρωσύντας στή μελέτη της νεοέλληνας φιλολογίας σ' όλους τούδε κλάδους της, μά και για να καθορίσους άποσώθισα άποσώθισα, και κρητήσ απ' τή χροσώθισα, τήν άποσώθισα άποσώθισα τού λαού από τα βλαβερά και σήματα, από τίς

έθνος και εξθρονίς επιδημίες.

Γιατί δὲν μίλησε γιὰ τὴν σημερινή, τὴν ἀνατολική
ἢ νεοελληνική διάνοξη; Γιατί δὲν ἐξεργάσαμε ἀπ' αὐτὴν
τὴν τὴν ἀποδοχὴν ἐκκαθαρισμένη, μὴ ἀριστογὰς τάσεις.
ποῦ καὶ αὐτὴ εἰς πολλὰ ἀνόμενα ξενοφάνει καὶ δὲν ἔχει
βραί γιὰ καλὰ τὸ λατὸν καλῶς, καθὼς καὶ μερικοὶ μονά
δες (ὅπως ἰ.χ. ὁ Δημοσθένης Βουτυράς) ἡ ἀέτιση φέρνει
βραβεία καὶ ἀποδοχὴν τὴν κλασσικὴ ἀριστοφιλινῶδη σφρα
γίδα: ἄγνοση καὶ ἄγνοια τῆς νεοελληνικῆς λαϊκῆς ζω-
τανίας, δόνησης καὶ δυστυχίας, ἔλλειψη προοπτικῆς, πνο
ῆς, ἐραξ, ἀκαδημαϊκὴ μαρονηλοποίηση, ἀπορητικὴ
συνείδηση καὶ στενοκοφιλία καὶ ναυαθλιατικὴ καὶ ἀναί
στα ἔθνη μίσηση. Ἔστιν ἡ φιλολογία τῆς κατὰκτωσης,
τῆς στείρας, τῆς σαπίας. Τίποτ' ἄλλο δὲν μπορεῖ νὰ
πυλῶναι γιὰ δαδῶν. Ὑπάρχουν ἀνδρῶν καὶ οἱ αὐτοί.
Μὰ αὐτοὶ δὲ μὴς ἔδειξαν ἀνόμενα καθὰ τὸ κοινωνικὸ
τοὺς ἀπόστολο χωρὶς καὶ νὰ δικαιολογῶνται αὐτὴ τοὺς
ἢ καθυστερήση.

Ἐπειδὴ, ἀποσπαστικὴς ἐξυγιανσης γίνονται πολλοὶ
καὶ οὐκ ἀνὰ προαιετοῦσα καὶ οὐκ ἀνὰ ἐκπαγλία. Χρειάζονται οὐ
τόσην καὶ καὶ ξεκαθάριση. Καὶ εἰς λατὸν ἢ ἐνδῆση
ἔθνη ἀντιθέτων ποῦ καὶ αὐτὴ ἀπὸ τῆς τῆς. Συνένωση δ
λατὸν ποῦ δὲ ἀναφανήσων οὐκ ἀνὰ κατὰκτωσὴν
γραμμῆς. Στενὸ δόσημ μὲ τὸ ἐγγαζόμενα ἔθνος, τὸν τόπο,
τὴν δυστυχία, τὴν δουλειά, τὴν κατὰκτωσὴν, τοὺς πόθους,
τὴς ἀντιθέτων καὶ τοὺς ἀγῶνις τοῦ. Ἐπιστημονικὴ φάσι
σηση τῆς ἱστορίας τοῦ καὶ ἐκείνης ποῦ ἀνασῶ ἢ ἔκπνοση
τὸν ἀντιθέτων, μελέτη δὲ τὸν βραβείων τοῦ τόπου τῆ
κατὰκτωσὴν, καθυστερήσων τὸν ἀπορητικὴν λατὸν ἔθνησων
τῆς παρακίση νεοελληνικῆς πορείας. Ξεκαθάριση ἀπὸ
κάθε γνηνία, στείρας, στενοκοφιλία, ἀνείδηση. Τέ-
χνη δὲ ἀπὸ τὴν κοινωνία, τὴς τάξης τῆς καὶ τοὺς
ἀγῶνις τῆς δὲν ὑπάρχει. Αὐτὸ σημαίνει πῶς ὁ κατὰ
κῶσησος στὸ κατὰ τῆς διάνοξης ἀπὸ νὰ καθυστερῶν
τῆ ἔθνησος τοῦ; μὲ τὸ ἀπὸ ἢ μὲ τοὺς ἐκκαταλλευσίς τοῦ. Ὁ
Καλαμάς, ἀπὸ τὴς κατὰ ψηλῆς διανοητικῆς νεοελληνικῆς
πορητῆς βραβείων τῆ ἔθνησος τοῦ τὴν ἔχει ξεκαθαρίσει: ἔθνη
τοῦ ἀποσ, ὅπως μὴς τὸ δείχνει μὲ ὑπέροχη μαστορία,
πειστικότητα καὶ δόνηση καὶ στὸ ἀπορητικὸ τοῦ Γέ-
φου. Θάνατ' ἀπὸ τῆς τῆς γιὰ τὸν καθῆνα, ποῦ δὲ ἀ
λίθη: ἔθνη νὰ τὸν ἀπολουθήσων καὶ νὰ τὸν μίμηθῶν. Καὶ
ποῦ μεγάλη δόση καὶ κατὰ ἀξία ἀπορητικὴ γιὰ τὸν ποιητῆ

Ἡ δουλειά γιὰ νὰ ξεκαθαριστοῦν καὶ ν' ἀπορη-
σταλλῶσων λαοκρατικὰ οἱ ἰδεολογικῆς καὶ δημιουργικῆς

καινοθόνους της νεοελληνικής διανόησης είναι εξαιρε-
τικά δύσκολη και θα βασιάζει ποτέ, συμβαδίζοντας και
διολουθώντας μια ώριμη κλυτά για την ανάπτυξη
της λαϊκής συνείδησης και την πρακτική λύση, προς ό-
φελος του εργαζόμενου λαού, των θεμελιωδών κοινωνι-
κών προβλημάτων μας.

Όλα αυτά δεν σημαίνουν ότι δεν πρέπει να άρχι-
σουμε. Το αντίθετο μάλιστα, πρέπει να βιαστούμε όσο
μπορούμε, παρά τις δυσκολίες που σήμερα ιδιαίτερα μας
τριγυρίζουν. Παράλληλα η σημερινή κατάσταση στη γή-
ρα μας δημιουργεί για ένα σωρό λόγους που καταδικά-
στηκε σε «έποχρηστική διαθεσιμότητα» και σε άναγνα-
στικές «διακοπές», πρόσθετες δυνατότητες (που βέβαια
πριορίζονται «προς όλην τεχνικήν» εμπόδιων της ίδιας
αυτής κατάστασης) να κατασκευασθούν με μια πιο βαθιά
και συστηματική μελέτη και έρευνα των προβλημάτων
που αναφέραμε πιο πάνω.

Δοικόν όσο μπορούμε κι' όσο περνάει απ' το χέρι
μας, πρέπει να χρησιμοποιήσουμε και να εξαντλήσουμε
μέχρι την τελευταία, τις δυνατές αθίες. Κανένα να
κάνει δίχως καλό. Είναι κι' αυτό μια διαλεκτική αλήθεια.

10-11-37

Τέλος του Προλόγου.

Ο ΠΑΛΑΜΑΣ ΣΤΟ «ΔΩΔΕΚΑΛΟΓΟ ΤΟΥ ΓΥΦΙΟΥ»

Ο ποιητής Κωνστής Παλαμάς κατάχρησε ξεχωριστή θέση στη σύγχρονη νεοελληνική διανόηση, Δοξολογία και δημοσίευσή σε το φρόνιμα μιας καινούργιας εποχής στο «Δωδεκάλογο» σφραγισμένων γεγονότων και καταστάσεων, κεραιών από νεοελληνικό κοινωνικό ζεύγλημα.

Ο Παλαμάς εντόπιζε πάντα στο πρόσωπο από το οποίο εδ κείν κενόδοξοι. Η εποχή του είναι άσκη, από μαρτυρία προπαιδείας αλλάγες, γαρά τραντάγματα και βαθεύει δυνάμεις από νεοελληνικό κοινωνικό πρόσωπο, Προσωπικότητες μίθαισε και δεικνύει κοινωνικό πάλιν, δέν μαύρος νή μείνει ούτε και έμεινε από έξω από τα ζητήματα αυτά. Τ' αντιθέσει. Τα είδα, τ' ένοιωσα, τ' έζησα και από έργο του τ' έκφρασε ότι είναι άλλωστε, κέντρο έρωτος με μίαν αντίθεση ποιητική ενόη-θεσική. Ο Ένας ο ποιητής στον πρόλογο του «Δωδεκάλογου» από Έφρουρ λέγει: «Είμαι ο ποιητής του κενού μου κενού κενού γένους μου κι εμπεδωμένος του κενού δέν μπορεί να φερθεί από εθνή έξω κενού» (Σ.16, Έκδ. 81).

Έξω είναι ή θέση του Παλαμά στην σύγχρονη ζωή μας και τέτοιο το έργο του, που κανένας έχθρος ή φίλος δέν μπορεί να τ' άποκαρδοί και να τ' άγνοήσει. Πάνω στην Παλαμική δημιουργία άσκη και σφαιρική, μορφώθηκε και μορφώνεται μεγάλο κομμάτι από τή νεολαία μας κι από τή γενιά μας. Αυτό το είδα ή πολύχρονη αντίδραση και γι' αυτό πόσους και πασχίζει λυσσασμένα έτσι να έρμηθεί τον Παλαμά, ώστε να τόν κάνει δογανό τής διαστορέβλωσης και του εθνοχρισμού, σύμφωνα με τή συμφέροντά της της πνευματικής διάπλασης τής νεολαίας μας. Αυτό υποχρεώνει ακόμη πιο πολύ τήν επιστημονική κριτική να καταπισταί με το Παλαμικό έργο, τή σωστή έρμηνεία του, με τήν έσαστη τοποθέτηση του ποιητή από κοινωνικό μας ζεύγλημα. Η ποιητική μορφή αντίδρασης, όταν δέν τόν άγνόησε άλλοτε, βασικό σκοπό της έταξεν να παρουσιάσει τόν Παλαμά στρατιώτη και άγωνιστή του μεγαλειόδατικού εθνοχρισμού και στελοβότη της αυτοκρατορικής δικής κυριαρχίας και λαϊκής ληστείας. Μά ο πραγματικός Παλαμάς, που έδλε τις έλλειψεις, τούς διαταγμούς και τήν άναποφασιστικότητα και συχνά τήν άσυνέπιά του, δέν είναι τέτοιος. Και πρέπει να τον φυλάξουμε, να τον κρατήσουμε και να τον δείξουμε τέτοιον όπως είναι στην πραγματικότητα. Αυτό άποτελεί μίαν έσρη υποχρέωση της Λαϊκής επιστημονικής κριτικής στη χώρα μας. Γιατί αυτό συμφέρει στο Λαό και στον τόπο και βοηθά στην πρόοδο.

..

Ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου» εἶναι τὸ πρῶτον δλοκληρω-
 μένον καὶ τὸ πρῶτον φιλοσοφημένον ἔργον τοῦ ποιητῆ. Αὐτοῦ μᾶλλον
 ξεσκεπάζει ὅλην τὴν ψυχὴν. Κι' αὐτοῦ μᾶλλον ἐπιτρέπεται νὰ το
 νε νοιῶσθουμε καὶ νὰ τόνε κρίνουμε καλύτερα παρὰ ἀπὸ κάθε
 ἔργον του.

Ὁ Παλαμᾶς ἐμφανίστηκε καὶ δούλεψε σὲ μιὰ ἐποχὴ τῆς
 κοινωνικοπολιτικῆς μας ἐξέλιξης ποὺ τὴν διακρίνει τοῦτο τὸ
 χαρακτηριστικόν: ἡ ταραχόδικη καὶ καταστρεφτικὴ γιὰ τὸ Λαὸν
 καὶ γιὰ τὸν τόπον πολιτικὴ καὶ οικονομικὴ χρωματισία τῶν ἡγε-
 τικῶν—πλευτοκρατικῶν τάξεων. Ἡ πολεμικὴ καταστροφὴ τοῦ
 1897 καὶ τὸ οικονομικὸ κρᾶσ, ποῦχε γιὰ ἐπακόλουθον τὴν ἐ-
 πιβουλήν στὸν τόπον, στὰ 1898 τοῦ Αἰθιουῦς Οἰκονομικοῦ Ἐ-
 λέγγου (Δ.Ο.Ε.) ἀποτελοῦν τὶς «πρῶτες χειροποιήσεις καὶ ἀποφάν-
 ρες ἐκδηλώσεις καὶ πιστοποιήσεις τῆς χρωματισίας αὐτῆς.

Ἐδῶ πρέπει, ἀναγκαστικῶς, ν' ἀνοίξουμε μιὰ μεγάλη ἱ-
 στορικὴ παρένθεση. Οἱ πλουτοκράτες—οἱ τσιφλικᾶδες, οἱ κομ-
 ζαμπάσηδες, οἱ Φαναριῶτες, οἱ ἔμποροι καὶ ἄλλοι—ποῦ πῆ-
 ραν τὴν ἐξουσίαν στὸ κράτος, μὲ τὴν δημιουργίαν τοῦ νεοελ-
 ληνικοῦ κράτους, παρὰ τὸ γεγονός, ὅτι οἱ περισσότεροὶ ἀπὸ
 αὐτούς, ὄχι φυσικῶς οἱ ἔμποροι, ἔτσι εἶτε ἀλλοτρίως ἀντιδρᾶσαν
 στὸ ἐθνικὸν ἐσθῆγμα καὶ στὴν καλύτερη γι' αὐτοὺς περιπτώ-
 ση κράτησαν ταλαντευόμενα καὶ παθητικὴν εἰσάση, ὅλην τὴν
 τὴν πολιτικὴν δραστηριότητα καὶ προσοχὴν τὴν συγκέντρωσαν,
 βασικά, στὸ πῶς κἀτω ἀπὸ τὸ κρινούργιον καθιστῶν νὰ δια-
 τηρήσουν, νὰ συνεχίσουν καὶ νὰ δλοκληρώσουν τὴν οικονομι-
 κὴ ἀποστράγγισιν καὶ ὑποδούλωσιν τοῦ Λαοῦ, γιὰ λογαριασμὸν
 οἱ τούτῃ τῆ φορὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ ληστῆ καὶ δυνάστη, μὲ
 γιὰ λογαριασμὸν δικὸν τους καὶ τῶν ξένων δυνάμεων, ποῦ εἶναι
 ὄργανα τούτων δροῦσαν. Ἡ λαϊκὴ δημοκρατικὴ κληρονομία
 τῆς Ἐθνικοαπελευθερωτικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 προδόθη-
 κε καὶ κούρλιωσθηκε. Στὸν τόπον ἔλλαξαν οἱ δυνάστες. Αὐ-
 τὸ οὐσιαστικῶς ἔγινε. Καὶ γι' αὐτὸ ἀπὸ τὰ πρῶτα καὶ ὅλας τὰς
 τῆς ὑπαρξῆς τοῦ ἀνεξάρτητου νεοελληνικοῦ κράτους βλέ-
 πουμε νὰ ξεσποῦν, μὲ τὴν μιὰ εἴτα μὲ τὴν ἄλλη μορφή, ἀλλε-
 πάλληλα λογικὰ ἐσθῆγματα καὶ ἀνταρσίαι, πότε στὰ Μωριά,
 πότε στὴ Ρούμελη, πότε στὴν Ἀθήνα. Ὅλα αὐτὰ δείχνουν
 πῶς ἄλλα περίμενε καὶ ἄλλα ποθοῦσε ὁ Λαὸς καὶ ἄλλα, τ' ἀν-
 τίθετα τοῦδιναν οἱ κυρίαρχοι τάξεις. Οἱ «προστάταιδες»
 δυνάμεις ἐπέβαλαν στὴν Ἑλλάδα μιὰν ἀπολυταρχίαν
 ποῦ γιὰ ποσορισμὸν τῆς εἶχε ὄχι τὴν νεοελληνικὴν ἀνα-
 δημιουργίαν, ὄχι τὴν δημιουργίαν μιᾶς λαϊκῆς νεοελληνικῆς δημο-
 κρατίας, μὲ ἀνεξάρτητη Ἐθνικὴν οικονομικὴν πολιτικὴν, ποῦ
 θὰ στήριζε τὴν δύναν, τὸν πολιτισμὸν καὶ τὴν εὐημερίαν τοῦ
 Λαοῦ στὴ γοργή, ἐπιστημονικὴ, δλόπλευρη καὶ ἀδιάκοπη ἀνά-
 πτυξιν τῶν παραγωγικῶν του δυνάμεων, Σκοπὸς καὶ προορι-
 σμὸς τῆς πλουτοκρατικῆς κυριαρχίας μ' ἐπικεφαλῆς τὴν ξένην

ἀπολυτοκρατία και τὰ ξενικά και ξενόδοουλα ὄργανά της ἤ-
ταν ἡ ὀλοκληρωτικὴ καθιέρωσις τῶν ζωτικῶν και βασι-
κῶν ἀναγκῶν τοῦ λαοῦ και τοῦ τόπου σὴν ἐξυπηρέτησι τῶν
καινούργιων πλουτοκρατῶν, ξένων και ντόπιων ἀφεντάδων
τῆς Ἑλλάδας.

Ἡ ἀλήθεια ἢ ἐπιστημονικὴ μᾶς δείχνει, ὅτι ὕστερ' ἀπὸ
τὴν ἡρωϊκὴν και ἀνυπόβλητην ἐπαναστατικὴν ἐποποιίαν τοῦ 1821
—1828, ὅποταν ἔφτασε σὲ ἀνώτατό της σημεῖο ἡ γραμμὴ
πορείας τοῦ νεοελληνικοῦ Ἔθνους, τραβᾷ πρὸς τὰ κάτω, πρὸς
τὴν κατὰπτωσιν. Κι' αὐτὸ γὰρ τὸ μόνον λόγος, ὅτι ἡ καινούργ-
ία κατάσταση πραγμάτων, προδίδοντας τὸ ἔργο τοῦ 1821,
δὲν ἐτήριξε τὴν ἀναδαμιουργία πάνω σὴν ἐξασφάλισιν τῆς ἀ-
διάκοπης, ἀνεμπόδιστης και ὀλόπλευρης, οἰκονομικῆς, πολιτι-
κῆς, ἐκπολιτιστικῆς και ἀνάπτυξης τῶν πικρῶν πλατειῶν λα-
τῶν μαζῶν, δηλαδὴ πάνω σὴν μεναδικὴν στέρεσιν και δυνατὴν
βάσιν, μὰ πάνω σὴν ἐξυπηρέτησιν τῶν πλουτοκρατικῶν, ξέ-
νων και ντόπιων συμφερόντων, σὲ βάρος πάντοτε τοῦ λαοῦ.
Ἦσαν, ἡ ἀποτυχία, ἡ κακομοιριά, ἡ κατὰπτωσιν ἦσαν ἀπὸ τὰ
πικρὰ ἐξασφαλισμένη. *Δὲν φοιᾶναμε Ἑλλάδα μὰ ψωροκῶ-
στικῶν!* Ἔτσι, ἀνάμεσα ἀπὸ ἀτέλειωτην σειράν μιμῶν και με-
γάλων και ἀδιάκοπων ἐσωτερικῶν και ἐξωτερικῶν ἀνωμαλιῶν
και ἐξευτελισμῶν, φθάσαμε σὲ 1897—1898. Ἡ πορεία αὐτὴ
γὰρ κύρια της γνωρίσματα ἔχει: α) τὴν ὀλοένα ἀξάνουμένην
εἰς οἰκονομικὴν ἀφαιμάξιν τοῦ λαοῦ και κατὰ κύριον λόγος τῆς ἀ-
γροτικῆς πού οὐσιαστικὰ δὲν πῆρε τὴν γῆν γὰρ γαίης βάσιν, στυχιεῖτο
σφραγετορικῶς γὰρ τὸ τὲ οἰο πλάσμα τῆς ἐσωτερικῆς ἀγορᾶς, ἀ-
γορᾶς ὡστε νὰ δώσῃ τὸ στέρεον θεμέλιον γοργῆς ἀνάπτυξης
τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων, β) τὸ ὀλοένα και πικρὸν μέγαν ἐξ-
ποδῆμα τῆς πῶρας σιτοῦς ξένους κεφαλαιούχους και τοκογλύ-
φους πού μᾶς ἐξουμίζαν κυριολεκτικῶς ὡς τὸ κόκκαλον, γ) τὴν
ἀνεπαίσθητὴν τῆς ἐπιμεταλλεύσεως τοῦ ντόπιου φυσικοῦ πλοῦτου,
τῆς ἀνάπτυξιν τῆς ντόπιας βιομηχανίας, δ) τὴν ὑπερτροφικὴν
ἀνάπτυξιν τοῦ παρασιτικοῦ ἐμπορευματοῦ κεφαλαίου πού
σπυροῦσαν κυρίως σὴν εἰσαγωγήν ἀπ' τὸ ἐξωτερικὸν και σὴν
βιομηχανικὰς χῶρας και ἐξαγωγήν γεωργικῶν προϊόντων και
πρώτων ὀλοῶν μας σὴν βιομηχανικὰς χῶρας. Ὅλ' αὐτὰ εἶχαν
γὰρ συνέσεια νὰ δυναμώσῃ ὀλοένα ἡ οἰκονομικὴ και πολιτι-
κὴ μας ἐξέλιξις ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν, νὰ κινήσῃ ἡ ἐσωτερικὴ
οἰκονομικὴ ἀνάπτυξιν, νὰ κρατήσῃ ἡ Ἑλλάδα σὲ ἐπίπεδον ἀγρο-
τικοῦ ἐξαρτήματος τῶν βιομηχανικῶν κρατῶν, και νὰ μεταβάλλ-
ηται σὲ χῶρα κατὰλληλὴ γὰρ δανεισμους. Ἐνα κλασσικὸν παρὰ-
δειγμα πού στηρίζει τὰ πικρὰ πάθος, παρμένο ἀπ' τὸ σωρὸν πικ-
ρῶν ἀλλων, εἶναι και τοῦτο: ἡ Ἑλλάδα χῶρα ναυτικῆς, πού
ὄλο της τὸ στέγλον τὸν ἔφθειρε μονάχη της—και ἔβρουμε ὅτι ὁ
στέγλος αὐτὸς ἦσαν πάντα πολὺ σημαντικὸς—και σὴν καιρὸν
τῆς σουλτανοκρατίας, εἶδε σὴν πρῶτες δεκαετηρίδας τῆς ἀνε-

ξαρησίας της, το ολοκληρωτικό σχεδόν σβύσιμο του ζωτικώτα του αυτού παραγωγικού κλάδου, γιατί η αυξανόμενη εξάρτησή μας από το ξένο κεφάλαιο δεν επέτρεψε την τεχνική αναπροσαρμογή της ναυτικής μας βιομηχανίας, σύμφωνα με τις καινοτόμες απαιτήσεις (Αιμύς κλπ.) της προόδου.

Μά μπαίνει το ερώτημα : πώς ο Λαός ανέκτησε σθενή την κατάσταση και πώς οι κυρίαρχες τάξεις τα κατέφεραν να τον συγκρατούν και να τον χαλιναγωγούν ; Αναφέρθηκε πάλι πάνω πώς ο Λαός, απ' τα πρώτα κιόλας χρόνια της ύστατης του νεοελληνισθ ανεξάρτητου κράτους εξσημάθηκε πολλές φορές και με τα όπλα στα χέρια απόμα υπερασπίζοντας και διεκδικώντας το δίκιο του. Και πέτυχε : έδωσε τον Όθωνα και τους Βαυαρούς, γκρέμισε την απόλυτη μοναρχία, κατήχησε όρισμένες συνταγματικές ελευθερίες κλπ. Μά οδοιστικά τα πράγματα δεν άλλαξαν, γιατί η έξουσία, με μικρότερες είτε σοβαρότερες κάθε φορά, εσωπλουτοκρατικές ανακατατάξεις, παρέμεινε πάντα στα χέρια των εμεταλλευτών του Λαού.

Γιατί τα αδιάκοπα λαϊκά ξεσπάσματα δεν έφεραν ούμω βαθειές κοινωνικές μεταβολές ; Η εξήγηση βρίσκεται στο γεγονός, ότι από την Ελλάδα και το Λαό της λείψανε σ' όλο αυτό το διάστημα τα φωτισμένα έμεινα μυαλά, οι οργανωτές έκπειτοι, που στηριζόμενοι αποκλειστικά και μόνο στη θετική και σταθερά νεοελληνικά δεδομένα, που περιλαμβάνονται μέσα στα τοπικά κρατικά σύνορα και αποβλέποντας στο έλλοπινο εξοήκωμα του Λαού για να φτάσει έτσι και στη γενική ά νόρθωση, θα έτιναζε την αστοτσιφικιάδικη σφβινιστική θεωλογία. Θί θεμελιώνει, αποκλείοντας τον αστοτσιφικιάδικο δρόμο ανάπτυξης ; πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά στη Λαϊκή Δημοκρατία, μοναδική βάση για τη δημιουργία μιās πραγματικά δυνατής και ανεξάρτητης Ελλάδας και απαραίτητο σταθμό για το τελειωτικό λαϊκό κοινωνικό ξεσκάβωμα.

* Όταν λέμε «στηριζόμενη αποκλειστικά και μόνο στα θετικά και σταθερά νεοελληνικά δεδομένα που περιλαμβάνονται μέσα στα τοπικά κρατικά σύνορα» έννοούμε τοίτο δώ : η εσωτερική νεοελληνική ανάπτυξη έπρεπε να θεμελιωθεί άπάνω στις τότε «εσωτερικές» δυνατότητες. Αυτό δέν σημαίνει ότι η νεοελληνική Λαϊκή Δημοκρατία δέν έπρεπε μιά και θάταν το πρώτο ανεξάρτητο Βαλκανικό κράτος, να πάρει τη πρωτοβουλία μιās αδελφικής συμμαχίας και ένός αδελφικου πολέμου όλων των βαλκανικών λαών για την άποτίναξη του ζυγοδ του Σουλτάνου και των μπέηδων και τη δημιουργία μιās πραγματικά λούτερης και ανεξάρτητης Δημοκρατικής Ομοσπονδίας των Βαλκανικών λαών. Αυτό ήταν το απόλυτα πραγματοποιήσιμο «όνειρο» του Ρήγα Φεραίου και μιό από τις κερδές και γνήσιες επιδιώξεις του 1821. Οι αστοτσιφικιάδικοι μοναρχίες των Βαλκανικών άπολούθησαν άλλο δρόμο. Ο πρώτος δρό-

μας, ὁ δημοκρατικός, ἦταν ὁ πιὸ σύντομος, ὁ φτηνός, ὁ μοναδικὰ λαϊκός. Ὁ δεύτερος, ποὺ ἀκολούθησε στὴν πραγματικότητα ἦταν ὁ δρόμος τῶν πολεμικῶν καὶ διπλωματικῶν δολοπλοκιῶν τῶν μεγάλων δυνάμεων καὶ τῆς ἀλληλοσύγκρουσης τῶν συμφερόντων τῶν βαλκανικῶν πλουτοκρατιῶν καὶ δυναστειῶν, ὅχι μόνο παρὰ τὴν γιὰ πολλὰ δεκάχρονα τὸ βίον καὶ τὸ ζυγὸ τῆς αὐτοκρατορίας τῶν Σουλτάνων στὰ Βαλκάνια, μὰ καί σὲ τοὺς λαοὺς ποὺ τὰ κατοικοῦν ἀτέλειωτες καὶ ἄγριες θυσίες, τοὺς ἐξορίζε στὸ πιὸ σκληρὸ ἀλληλοφάγωμα καὶ ἔκανε τὴ χειρότερη τοῦ Αἴμου ὅχι πλούσια καὶ λεύτερη περιοχὴ γιὰ τοὺς λαοὺς τῆς, ὅπως μπορούσε ν' ἔπρεπε νὰ εἶναι, μὰ πένθος τῶν πιὸ αιματηρῶν τοπικῶν καὶ εὐρωπαϊκῶν ἀνταγωνισμῶν καὶ τὰ σπασμένα τοὺς πάντα οἱ ἐργαζόμενοι καὶ τὴν κατοικοῦν τὰ πλήζωναν.

Ἐλλειψε ἀπ' τὴ χώρα μας τὸ πρόγραμμα καὶ ἡ ὁργάνωσις τῆς Λαϊκῆς Δημοκρατίας, ἔτσι ὅπως τὴν ὄνειρευτήκαμε τὰ φρεσιμένα μυαλὰ τοῦ 1821.

Εἶναι λανθασμένο καὶ παράλογο αὐτὸ ποὺ θὰ θελήσουν ἴσως νὰ ἰσχυρισθοῦν μερικοί, ὅτι οἱ τοπικὲς συνθήκες δὲν ἐπέτρεπαν ἄλλη κατεύθυνση ἀπὸ τὴν ἀστοιτσιφικὰδικὴν στὸ νεοελληνικὸ κοινωνικὸ ἐξέλιγμα. Τὸ βέβαιον καὶ τὸ σωστὸ εἶναι ὅτι ὑπῆρχαν καὶ τότε ὅλοι οἱ ἀντικειμενικοὶ ὅροι καὶ οἱ συνθήκες γιὰ μιὰ λαοκρατικὴ—δημοκρατικὴ πορεία καὶ δὲν ἔλειψε παρὰ μονάχα αὐτὸ ποὺ ὑπογραμμίστηκε : ἡ ὑπαρξὴ ξεκαθορισμένου προγράμματος καὶ γροθὴς λαϊκῆς δημοκρατικῆς ὁργάνωσης. Ἠδη δὲν εἶναι ὁ ὑποκειμενικὸς ὅπως λέμε, παράγοντας. Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ ὑπεστηρίξει ὅτι ἡ ἀστοιτσιφικὰδικὴ πισωδρομία, ἡ παράδοσις τοὺς ξένους προστάτες καὶ ὅλα τὰ ἄλλα χάγια μας ἦταν κατὰ τὸ ἀναπότρεπτον καὶ ἡ μόνη δυνατὴ πορεία καὶ μᾶς ἄνοιξε ἡ ἐθνικαπελευθερωτικὴ ἐπανάστασις καὶ ὅτι ὑστερὰ ἀπ' τὸ μεγαλόουρημα τοῦ 1821 δὲν ὑπάρχει γιὰ μᾶς ἄλλος δρόμος, δὲν ὑπάρχει ὁ λαοκρατικὸς—δημοκρατικὸς δρόμος ἐξέλιξης.

Πάνω στὴ «μοῖρα» μας, στὴ νεοελληνικὴ μοῖρα, βαρύνεται μιὰ ἀνεχτίμητη καὶ καταθλιπτικὴ κληρονομιά. Τὸ μυστικὸ τῆς πλουτοκρατικῆς ἐπιτυχίας καὶ ὑπόταξης τοῦ λαοῦ βροίσκεται καὶ σὲ τὸ γεγονός : ὅτι κατάφερε μ' ὅλα τὰ μέσα νὰ ἐπιβάλει στὸ λαὸ τὴν ἰδεολογία τῆς οὐτοπικῆς «Μεγάλῃς Ἰδέας» καὶ κατὰ τὴν σκέψη τῆς νὰ διαπραξῆι τὰ πιὸ τερατώδη ἀντιλαϊκὰ ἐγκλήματα. Ἡ πλουτοκρατικὴ ἀστοιτσιφικὰδικὴ Ἐλλάδα καὶ οἱ διανσούμενοί τῆς κατάφεραν νὰ παρασύρουν καὶ νὰ αἰχμαλωτίσουν τὸ λαὸ σ' ἓνα λανθασμένο καὶ καταστροφικὸ ἰδεολογικὸ προσανατολισμὸ καὶ εἶσι νὰ τὸν ἀποσπᾶσεν ἀπὸ τὰ ζωτικὰ καὶ θεμελιώδη ἐσωτερικὰ προβλήματα του. Γι' αὐτὸ καὶ βλέπουμε τούτη δὲ τὴν εἰκόνα : νὰ ἐσηκῶνεται

πολλές φορές ο Λαός και με τα όπλα άκόμα—όταν το μαχαί-
ρι της πλουτοκρατικής ληστείας έφτανε στο κέκκαλο—ένάντια
στην άπάνθρωπη άπογύμνωσή του, να μη μπορούν όμως τα
λαϊκά αυτά ξεσπάσματα να κατασταλάξουν σε λίγο—πολύ ξε-
καθαρισμένα δημοκρατικά—λαοκρατικά συμπεράσματα, γιατί
η ιδεολογία που καταθλιπτικά κυριαρχούσε πάνω στο Λαό
και τη χώρα ήταν η ιδεολογία της ουτοπίας της «Μεγάλης
Ίδέας».

Έτσι οι έμμεταλλευτές του Λαού σε τελευταία άνάλυση
κατάφεραν πάντα να χαλινάγουν τα λαϊκά ξεσηκώματα και
να τα έμμεταλλεύονται κιόλας, πότε η μία πότε η άλλη πλου-
τοκρατική κλίμα—για λογαριασμό τους. Ποιό το περιεχόμενο
της «Μεγάλης Ίδέας»; Η «Μεγάλη Ίδέα» διεκήρυξε ότι το
νεοελληνικό έθνος και κράτος είναι ο κληρονόμος και συνεχι-
στής της άρχαίας Ελλάδας και του Βυζαντίου, ότι θεϊόν προ-
ορισμό έχει να ξαναφτιάξει το άρχαίο μεγαλειό και τη βυζαν-
τινή άυτοκρατορία με πρωτεύουσα την Πόλη και ότι ο Έλλη-
νικός Λαός μόνον έτσι θα εύτυχήσει και εύημερήσει. Γι' αυ-
τό και πρόπει παρ' όλους τους κόπους και τις θυσίες όλα να
τά υποφέρει κι' όλα να τα υποτάξει στην πραγματοποίηση του
σκοπού αυτού. Αυτός είναι ο άστοιφιλικάδικος νεοελληνικός
μεγαλοϊδεάτικος σωβινισμός και ιμπεριαλισμός.

Με την ιδεολογία αυτή κρυπόταξε η πλουτοκρατία το
Λαό. Τόν λήστεψε και τόν έγδυσε σ' όνομα της μελλοντικής
άπόλαυσης κι' άμοιβής, τόν άποσοπούσε άπό την πραγματικό-
τητα της έσωτερικής άθλιότητάς του, τότε μεθούσε με το ό-
νειδο της κοσμοϊστορικής άποστολής του! Στο όνομα της αυ-
ριανής παντοδυναμίας του κατάφεραν να του κρύβει το καθη-
μερινό όλοένα και πιο σφιχτό ξεπούλημά του στον ξένο, τους
άδιάκοπους έθνικούς έξευτελισμούς, την άκατάπαυτη κατά-
πτωση και πτωχολόγησή του, που θά τόν έφεραν σε τά τελευ-
ταία σκαλοπάτια του εύρωπαϊκού πολιτισμού! Η έπιστημονι-
κά και ιστορικά άθιμελίωτη και άνεδαφική θεωρία και ιδεολο-
γία της «Μεγάλης Ίδέας» που ήθελε να εμφανίσει σε μία ένι-
αία ιστορική και κοινωνική συνέχεια τους χωριστούς και βασι-
κά διαφορετικούς μεταξύ τους κοινωνικούς σχηματισμούς της
άρχαιοελληνικής δουλοκρατίας και του βυζαντινού φεουδαρχι-
σμού και του σύγχρονου νεοελληνικού έθνους, δέσποσε ήγμο-
νικά πάνω στο έθνος αυτό και το έφερε στη κίταστροφή, στη
γελιοποίηση και την κατάπτωση του 1897—1898. Έδώ κλεί-
νουμε την ιστορική παρένθεση.

..

Σ' αυτή την έποχή έγραψε ο Παλαμάς το «Δωδεκάλογό
του Γέφνου». Δηλαδή σε μία έποχή που ο Λαός βαρύνει αι-

οθάνθηκε την ταπεινώση, τὸν ἐξουτελισμὸ καὶ τὶς καινούργιες ἀλλοσιῶδες καὶ πού τὰ πιδ ἔμπνημένα μυαλά τοῦ τόπου ἐψαχ-
ναν νὰ τὴ νοιώσουν καὶ νὰ εἶν ἐξηγήσουν πιδ βαθεῖα. Ἡ
φτυλοκρατία πῆγε νὰ μπαλῶσει τὰ πράγματα μὲ ἐντυπωσια-
κὰ μέτρο, ὅπως λ. χ. ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ διαδόχου καὶ τῶν
πριγκήπων ἀπὸ τὸ στρατὸ καὶ κἀτι ἕτιοια ἐνῶ ἡ πατριδοκα-
πηλεία πῆγαινε νὰ σκεπᾶσει μὲ τὸν ὑστερισμὸ τῆς τὸ αἰσχος
τοῦ 1897—1898 καὶ τοῦ ΔΟΕ, Στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύ-
φτου» καθρεφτίζεται ὅλη ἡ ἀγανάχηση καὶ τὸ ἐξοῆκωμα τοῦ
ποιητῆ ἐνάντια στὴν ἐθνικιστικὴ ἀρχαιοκαπηλεία, καὶ τὴ βυ-
ζαντινὴ ἀποτελμάτωση, ἐνάντια στοὺς πατριδεμπόρους ἀφανι-
στές, πού στὸ ὄνομα τῆς «λατρείας» καὶ τῆς συνέχησης τῶν ἀρ-
χαίων καὶ τῶν βυζαντινῶν ἐσπουλοῦσαν καὶ κατέστρεφαν τὸ
ἔθνος. Μὰ ὁ ποιητῆς δὲν σταματᾷ ἐδῶ. Γκρεμίζοντας τὰ εἴ-
δωλα καὶ μαστιγώνοντας ἀλύπητα τοὺς τυμβωρύχους σαλπίζει
ἕνα καινούργιο, ὄχι ἐθνικιστικὸ μὰ λ' ἰκὸ ἐξοῆκωμα γιὰ κἀτι
τὸ καινούργιο καὶ τὸ ἄφραστο πού ξεπερνᾷ ἀκόμα καὶ τὰ το-
πικὰ σύνορα καὶ καινούργια ἀνυψώνεται σὲ κἀτι τὸ πιδ γενι-
κὸ, σὲ κἀτι τὸ καθολικὸ, τὸ διεθνιστικὸ. Καὶ δὲν εἶναι μονά-
χα αὐτὸ. Ὁ ποιητῆς, ὅσο φυσικὰ τοῦ τὸ ἐπέτρεπαν οἱ κοι-
νωνικὲς συνθήκες καὶ τὸ νεοελληνικὸ ἐξυλίγισμα στὰ τέλη τοῦ
περασμένου αἰῶνα, ἔψαξε νὰ βρεῖ τὶς καινούργιες κοινωνικὲς
δυνάμεις, ἕνα ἄλλο πρωτοποριακὸ ἀνθρώπινο ἔλικὸ γιὰ νὰ
χτίσει μ' αὐτὸ τὸ καινούργιο οἰκοδόμημα πού ὀραματίστηκε
στὸ πονεμένο καὶ ἔμπνημένο ἀπ' τὸν ἐξουτελισμὸ μυαλὸ του.
Ἡ λυρική σκέψη στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» δὲ στέκεται
ἤσυχη, περπατᾷ παραδέρνοντας καὶ παίρνει τρόπους διαφο-
ρετικῶς καὶ πᾶσι ἀπ' τῆς μικρῆς ἄρνησης, τὰ πειράγματα καὶ
τὰ μοιρολόγια, στὰ θριαμβευτικὰ σαλπίσματα τῆς πίστεως κ' ἄ-
πὸ τὴν ἀμφιβολία καὶ τὸ μηδενισμὸ, στὸ διαλάλημα τῆς ἐνέρ-
γεια, τῆς προκοπῆς, τῆς ἀντιρῆσις ἀγάπης, τῆς πεποίθησης
πρὸς ὥρατο κἀτι πού μέλλεται «ὁ ἥρωας, μὰ χαλαστὴς καὶ
πλάστῆς μὲ τὴν ἀράδα» (πρόλογος). Ὁ Παλαμᾶς δὲν λιβανί-
ζει, μὰ χτυπᾷ ἀμείλιχτα τοὺς κάθε λογῆς ἐμμεταλλευτές, πατρι-
δέμφορους καὶ ὅλο τὸ οἰκοδόμημά τους, καὶ δείχνει στὸ ἔθνος
ἕναν καινούργιο δρόμο.

Αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ἀνεχτίμητη ἀξία τοῦ «Δωδεκάλογου
τοῦ Γύφτου» πού στὴν πιδ συγκεκριμένη ἀνάλυσή του προ-
νάμε τόρσο.

..

Τί εἶναι ὁ «Δωδεκάλογος τοῦ Γύφτου»; Ἡ ἱστορία σὲ
δώδεκα καὶ ἕνας σεργῶς, δεκαεπτεῖς λόγους ἐνὸς «Γύφτου»,
τοῦ ποιητῆ, πού ξεκινᾷ νὰ γκρεμίσει ὅσα καλιὰ εἶναι ἀχρη-
στα, τὰ σκιαχτῶρα, τὰ μουχλιασμένα, πού τόσες καταστροφῆς
μαζέψανε καὶ νὰ χτίσει, πᾶνω στὴ βάση τῆς ζωντανῆς πραγ-

ματινότητος, τῆς γῆς, τοῦ ἡλίου, τῆς ζωῆς καὶ μὲ τὴ συμμετοχὴ τῶν ζωντανῶν λαϊκῶν δυνάμεων καὶ τὸ καινούργιο, τὸ ἀληθινόν, τὸ ἱκανὸ νὰ ἐσημώσῃ ψηλά, σὲ νέες μεγαλύστερες καταστάσεις, σ' ἓνα πρὸ ἀνώτερο πολιτισμό. «Κανένα πόθο ξεχωριστὸ δὲν εἶχα νὰ πάρω κύριο σκοπὸ τοῦ τραγουδιοῦ μου τὸ ζωγραφικὸ ξανόσμμα μιᾶς γύφτινης ζωῆς καὶ πλάσης».

«...Πρόφαση καὶ ἀφορμὴ τὸν ἤνθα τὸ γύφτιο γιὰ νὰ ξεχύσω μ' ἐκείνον, μέσα σ' ἓναν κύκλο ταιριαστὸ μὲ τὴν ψυχὴ, εἰς λαχτάρας μου εἰς διανοητικὰς γιὰ νὰ ξαναπῶ καὶ γιὰ τὴν συγκίνηση τοῦ ἀνθρώπου μπροστὰ σὲ κάποια προβλήματα τῆς ζωῆς, τὴν ὑποταγὴ του ἢ τὴν ἐναντίωση, τὴ συγκίνηση τοῦ πολίτη καὶ τοῦ μελετητῆ μπροστὰ σὲ κάποια ἐπεισόδια τῆς ἱστορίας τοῦ ἔθνους του». (Πρόλογος). Πρὶν προχωρήσουμε πρῶτον νὰ ξεκαθαρίσουμε ὅτι ἡ ἀνάλυση αὐτὴ θὰ στηριχθεῖ κυρίως πάνω στὰ ἴδια λόγια τοῦ ποιητῆ. Κι' εἶται οἱ παραθέσεις θάνατι ἀναγκαστικὰ πολλές. Αὐτὸ χρειάζεται τόσο γιὰ νὰ δοῦμε τὸ πραγματικὸ νόημα τοῦ βιβλίου μέσα στὰ ἴδια λόγια τοῦ ποιητῆ, ὅσο καὶ γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ καταπιστεῖ ὅσο μπορεῖ πρὸς καλὰ, καὶ ὁ ἀναγνώστης πού δὲ θὰ τοῦ εἶναι δυνατὸ νὰ μελετήσῃ στὸ πρωτότυπο ὀλόκληρο τὸ [-Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτιου».

Βασικὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τοῦ Γύφτιου πού τὸ ἀνταμῶνουν ἀδιάκοπα σ' ὅλο τὸ πέρασμά του, εἶναι ἡ ἀπόλυτη προσήλωσή του στὴ ζωντανὴ πραγματικότητά, στὶς ὀλικὲς γῆινες δυνάμεις, ἢ ἄρνηση κάθε ψεύτικου, κάθε ἄρνηση τῆς ζωῆς στὸ ὄνομα τῆς προσήλωσης στὰ ξεφτισμένα καὶ ξεθωριασμένα ἰδανικά, σὲ φαντάσματα.

Μὲ τρανταχτερὰ σφουροκοπήματα γρομερίζει ὁ Γύφτιος τὴν ὑποταγὴ καὶ τὸ δέσιμο στὸ νεκρὸ παρελθόν, πού δὲν ἀφήνουν νὰ ζήσουμε τὴ σημαντικὴ ζωὴ τὴν τωρινὴ πραγματικότητά καὶ νὰ δημιουργήσουμε καὶ καινούργιο πρὸ ἰσάξιο καὶ ἀνώτερο ἀπὸ τὸ παρελθόν αὐτό. Ὁ σαρκασμὸς του εἶναι ἄφθα στος ἀπέναντι στοὺς μουμιολάτρες πού δηλητηριάζουν καὶ πνίγουν τὴ ζωὴ. Μιὰ πίστη ἔχει ὁ «Γύφτιος»: μονάχα ἀπ' τὸν δοραβῶνα τῆς φύσης μὲ τὴν ἐπιστήμη μπορεῖ νὰ βγεῖ ἡ ἀλήθεια. Τὸ βασικὸ αὐτὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ ἔργου του τὸ ξεχωρίζουμε καὶ τὸ τονίζουμε πρῶτ' ἀπ' ὅλα. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ ἔχει ἐξαιρετικὴ σημασία, θὰ ἐπιμείνουμε πάνω του ἰδιαίτερα.

Ἀκόμα στὸν πρόλόγόν του ὁ ποιητῆς δηλώνει: «χίλιες χροστὲς λιανοκῶμωτες ἀλυσσίδες μὲ ἔδρανε μὲ τὴν πραγματικότητά»: Στὸν λόγο τέταρτο «ὁ θάνατος τῶν θεῶν», ἢ ἴδια θεση προσβάλλει δυνατὴ καὶ καθαρὴ:

*Ξένος ἔμεινα κα' ἀσπλάβωτος
ἀπὸ εἶβας, δέηση, τάμα,
εἰμ' ἐγὼ τῶν ἔθνων ὁ προφήτης
κα' ἡ ζωὴ μου εἶναι τὸ θάμα. (65)*

Με τὴ φωτιά και τὸ νερὸ καθαρῖζει ὁ Γύφτος τίς πα-
λιὰς πληγές, τίς καλιὰς ἀξίαι, ποὺ κάποιε μπορεῖ νὰ ζήσουν
χάρη σὴν πρόληψη και ἀμάθεια, μὰ ποὺ σήμερα πιά δὲν ζή-
χουνε καμιά πέριση, κομιά δικαίωση :

*Κ' ἐραξες βραχνά—τὸ κρᾶξιμό σου
δὲν μπορᾶ νὰ τ' ἀπολησμονήσω—
κ' ἐραξες : «Φωτιά νὰ κάψω τὸν Παράδεισο !
κ' ἐραξες : «Νερό ! Τὴν Κόλαση νὰ σβύσω !» (66).*

Τὸ πῆρασμα τοῦ θεοῦ τὸν ἀφίνει ἀτάραχο :

*Μεγαλόπρεπα πῆρασματα
τοῦ θεοῦ ποὺ δὲν πιστεύω
ἀπὸ σᾶς κινὸ μεγαλόπρεπος
γαληνὰ σᾶς ἀγναντεύω. (66).*

Και βλέποντας οἱ οἱ θεοὶ οἱ ἀθάνατοι τοῦ κούβουεν τὴ
ζωή, τὴν καίει γιὰ ν' ἀποχτήσῃ «φῶς και ζέσταμα» :

*Μεγαλόπρεπα τρεχάματα
τῶν θεῶν τῶν ἀθανάτων,
ὅπου κ' ὅπως κ' ἔν ὑπάρχετε,
ὦ, ἐσῆς, Ἰσκιὸ φαντασμάτων,
ὦ, τῆς πλάσης γιγαντέματα
θεοὶ ἐσῆς, ἀλλοιμονὸ σᾶς !*

*Ἄπ' τὴν ἄρα ποὺ ἄ'λος ἄνθρωπος
ἐκαβαλλικέψει ἐμπρὸς σᾶς
και σταθεῖ και δεῖ πῶς στέκεσθε
ὄν τὸ δρῦ και ὄν τὴ φτέρη,*

*και σταθεῖ και δεῖ πῶς κρέμεσθε
ἀπὸ τὸ δικό του χέρι.*

*Και γρικάνοντας πῶς κρύβετε
τὴν ἀέρινη τὴν ὄψη
κάποιων οὐρανῶν ὀλόβαθων
τὴν πάρι και σᾶς κόψει.*

*Και τὸν ἥλιο ποὺ τοῦ κρύβετε
βλέποντας, και γιὰ ν' ἀνάψει
μιὰ φωτιά γιὰ φῶς γιὰ ζέσταμα
πάρι και σᾶς κάψει ! (67—68)*

Μὰ οὔ'τε και τοὺς φοβᾶται, οὔ'τε και τοὺς λογαριάζει !

*Ὅτε μιὰς στιγμῆς δὲ γνώρισα
γιὰ σὲ πόθο, φόβο, ὄργη·
ποιὸς χτυπάει τὸ δὲ στογάζεται
και ποιὸς τρέμει τὸ δὲ εἶ ; (68)*

Δὲν ἀρνιέται μονάχα τοὺς θεοὺς ὁ Γύφτος. Μὲ τὴν ἴ-
διε ὁρμὴ πιάνει και ξετινάξει ὅλους ἐκείνους. Ἰσκιὸ, διαστρε-
βλώνοντας και εὐνοῦχιζοντας τὴν ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομία,
ἀρνοῦνται, φοβοῦνται και κούβουεν τὸ φῶς και τὴ ζωὴ και
τὴν κληρονομία αὐτὴ τὴν κἀνθουν ἐνα βαρὺ φορτίο ἀκατανό-
ητο γιὰ τὸ Λαὸ και συντριφτικὸ γιὰ τὴ χώρα μας. Ἔτσι τα-
ραχτηρῖζει ὁ ποιητὴς τοὺς διαφθορεῖς αὐτοὺς τῆς ἀρχαιοελλη-
νικῆς κληρονομίας :

*Κοντοσ ἐκον και τρικλιβουν
ἀσυνήθιστο σὰ νᾶχουν
κάτω ἀπὸ τὸν ἥλιο τέτοιε δρῶμ·
και στὰ μάτια μπρὸς τὰ χέρια τους
σάμπως ἀπὸ θάμπος κ' ἀπὸ τρέμο·
Κ' ἔτσι πᾶν και τοὺς τρομάβουν*

*τὸ φῶς τοῦ ἥλιου, πέρα ἢ θάλασσα
ἀπ' τ' ἀκρογιάλια κ' ὁ ἀέρας
κ' ὁ οὐρανὸς ἀπάνω τους και γύ-
ρω τους
ἢ μεγάλη πλάση και ἢ ζωὴ
και τὸ παίξιμο τῆς μέρας. (75).*

Ἐδῶ γίνεται ἀπαραίτητη μιὰ ἐξήγησι. Ὁ ποιητὴς δὲν
ἀρνοῦνται ἀπόλυτα τὸ μεγαλεῖο και τὴν ἀξία τῆς ἀρχαιοελλη-
νικῆς κληρονομίας, Αὐτὸ τὸ ξεκαθαρῖζει παστρικᾶ και συχνά.

Ὁ ποιητής μαστιγώνει αὐτὸ πού περασμένο κιά γιά μᾶς και σάπιο και ψεύτικο ὑπάρχει στήν κληρονομία οὐιά και ἐκεῖνο ποῦ τήν παραμορφώνουν, γιατί σι' ὄνομά της θέλουν νά θάψουν τήν σημερινή ἀποστολή και τό μέλλον ἑνός ὀλόκληρου λαοῦ.

Μά δέχεται μ' ἀνοιχτή ἀγκαλιά ὅσα ἀληθινά μᾶς προσφέρει ἡ κληρονομία αὐτή.

*Εἶν' ἐδῶ κλειστοί μέσ' στὰ κιβούρια
μέσ' στὰ λαγκάδια εἶναι κρυμμένοι
— γιά νεκρούς ἡ πλάση ἄς μὴν τοὺς κλαίει —
Οἱ πηγές οἱ ἀθόλιαι τῆς σκέψης,
οἱ ἀσυνέφιαστοι τῆς τέχνης σόρανοι
οἱ Ἀθάνατοι κ' οἱ Ὠραῖοι. (78)*

Μά ὁ ποιητής δέν σταματᾷ αὐτοῦ. Καταλαβαίνει ὅτι ἡ ἀρχαιοελληνική κληρονομία δέν ἀνήκει μονάχα σιὸ νεοελληνικό ἔθνος—ἐνῶ αὐτὸ ὀθσιαστικά ὑπνοσηορίζουν οἱ ὀρωμοί ἀρχαιοκάπηλοι, συντρίβοντας ἔτσι κάτω ἀπ' τήν οὐτοπική προσήλωση στήν ψευδοαποστολή τῆς συνέχισης τοῦ ἔργου τῶν ἀρχαίων και τῶν βυζαντινῶν, τὸν σημερινὸ πραγματικό προσορισμὸ τοῦ ἐργαζομένου νεοελληνικοῦ ἔθνους, πρῶτο πού μονάχα σιὸς ἐκμεταλλευτῆς τοῦ λαοῦ συμφέρει, και εὐνοηζόντας, στρεβλώνοντας τήν πραγματική παγκόσμια σημασία τῆς κληρονομιάς αὐτῆς—μά σ' ὀλόκληρη τήν ἀνθρωπότητα.

*Τῆ στερνή πατρίδα τους τὴν παρὰ τᾶν
ἀπὸ φύσημα σπρωγμένοι ὀρητικώτατο
Γόφτοι γίνονται κ' οἱ Ἑβραῖοι,
ὀπως πάντα, κ' ἐρμωσπίτες νικητῆς
και τοῦ κόσμου γίνονται πολίτες
οἱ Ἀθάνατοι κ' οἱ Ὠραῖοι. (79)*

Ξεσηκώνεται ὁ ποιητής γιομάτος δίκαιη ἀγανάχηση και ξεσπᾷ ὀλους ἐκεῖνους πού θέλησαν νά μπαλασμάωσουν και νά μουμοποιήσουν αὐτὸ πού ζωντανὸ και ἄξιο ὑπάρχει σιὸ ἀρχαιοελληνικό πνεῦμα, αὐτοὺς πού τὸ πνεῦμα αὐτὸ τὸ φυλακίζουν μέσα στὰ μπουντρούμια τοῦ μεσαιωνικοῦ σκοταδισμού τους. Πόσο πιδ σσοσιὰ και πιδ ζωντανὰ νοιώθει αὐτὸς τήν δξία και τὴ λαμπρότητα τοῦ πνεύματος και πόσο κουρδελιάζει τοὺς ψευτοσοφούς σαβανιστῆς του :

Και σπρωγμένοι ως ἰδὼ πέρα
οἱ Ἀθάνατοι κ' οἱ Ὀραῖοι
ἀπὸ ἀνίμων και φουρτοῦνες
και οισμοῦς και χαλασμοῦς
και κεραιβοτοακισμένοι
και σκληρὰ κατατρυγμένοι
κι' ἀπὸ ξένους και δικούς !
Και κρυφῶνες ἤθραν και σῆτες
μοναστήρια και κελιά
κ' ἤθραν παλάτια και σχολεῖα
και δὲν ἤθραν τὸν ἥλιο
και τὴ λευτεριά
και δεσφῆσαν κι' ἀρρωστῆσαν
και χερμασαν τ' ἀπολλώνια τὰ κορμιά
και γινῆσαν βροχιολάκοι και στοιχειά.
Βρῆσαν κάτεργα και κάστρα
και μιὰ πλάση ξένη, μιὰ στενή
πλάση ξελογιάστρα.
* Ὀρνια γίνανε λυπητερά

και μαρμαρωμένα βασιλόπουλα
ἢ ζωὴ κ' ἢ νιότη κ' ἢ χαρὰ.
Γίνανε ἢ σὰν ἀρρωστα λουλούδια
τροπικὰ στὰ θερμοκήπια
ἢ φυτρῶνανε μαζί
μὲ τὰ χόρτα που ἀγκαλιάζουνε τὰ.
(ἐρείκια.
Ζήσανε κουλουριασμένοι
μὲς' στοῦ δασκαλον τὰ χέρια
κι' ἀπὸ κάτω ἀπ' τὴν κοτόφωτη
(ματιὰ.
ἔθραν ζωὴ μὲς' στὰ δεφτέρια,
ἔθραν ζωὴ μὲς' στὴ σιλαβιά,
ἔθραν ζωὴ τυραγνισμένη,
και τοὺς ἤθρε μιὰ λατρεία κατα-
(ραμμένη,
σὰν τὸ βάσανα και σὰν τὴν κατα-
(φορνια
χίλια χρόνια, χίλια χρόνια! (79-80).

Μὰ και τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα ξεσηκώνεται ἐναντία σιτὴν τὸ
νοτα μεταχείριση, που τὸ κρότης μουχλιασμένο και θαμμένο
δ Βυζαντινὸς μεσαιωνισμὸς και διακηρύττει :

Θὰ διαβῶμε και στεριῆς και πύλαγα
ἔπον πᾶμε θαβρομε πατριδὸς
Και κλανῆτες μὲ δικό μας φῶς,
τὸ δικό μας φῶς θὰ ρίξουμε
ἔπον θάμπωμα και βράδυνασμα στὴ
(φύση

κι' ὁ ἀσκητὴς θὰ φιλωθεῖ μὲ τὴ
(ζωὴ
και τὸ γάλα τῆς χαρῆς ξανά θὰ
(κωλε
νηστευτὴ, κ' ἕνα κρασι θὰ σὲ με-
(θῶσει (81-82)

Νὰ πῶς, μὲ τὰ λόγια τοῦ ποιητῆ τὸ ἀρχαῖο πνεῦμα δ-
νειροῦται τὸ ξεσκλάβωμα ἀπὸ τ' ἀποκνιχτιμὸ και μεσαιωνικὸ
ἀντιδραστικὸ ἀγκάλιασμα, πῶς βλέπει τοὺς «ιακόσορτους σο-
φοῦς» και τοὺς «σιτέρφους δασκάλους» και πῶς ὀραματίζεται
τὸ μέλλον :

Μόλις βγοῦμε ἀπ' αὐτὸ δὲ τὸ νοιμητῆρι
πρὸς τὸ φῶς και τὰ τετραπλάσια τοῦ ἀέρα,
σὰν τὰ πρῶτα θάβρομε τὰ νεῖατα,
κι' ὄξω ἀπὸ τὰ ἀκενὰ κιβούρια
Καίσαρες κι' Ἀλέξανδροι, θ' ἀνοίξουμε
μὲ τοῦ λόγου τὸ σπαθὶ τὴ στερέτα.

Ὀλυμπικων κορφῆς και Παρνασσῶν
κι' ἀπ' τὴ σιτήρη κι' ἀπ' τὰ μέτρα μας
γίνοντ' Ἀνθρώποι και Παρθενῶνες
πέρα ὡς πέρα σιτὴν ψυχὴ μιὰ νεκρανάσπιση
Τὸ μεγάλο Πᾶνα ὀλόχαροι
ξαναπροσκυθῶν οἱ αἰθῶνες!

Κι' οἱ κηδέσορτοι σοφοὶ κ' οἱ σιέρφοι
δάσκαλοι, ποῦ χρόνια και καιροῦς
ἔσαι μᾶς κρητῆσανε σαβανωμένους

και μαζὸν μᾶς πᾶνε σέβροντιάς μας
ἀγία σιγρολαίψανα
τοῦ χαμένου Γένους.

Ἔτσι βλέποντιάς μας χουσοφιέρουγους
ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὰ χέρια τους νὰ φεύγουμε
σὲ ἀποστέωση ποῦ δὲν θὰ ξαναγίνει,
θὰ πιστεύουν πὼς σαρκαθῆσαν χουσόνηρα
κι' ἀπὸ τῆς θεοίης μας τ' ἀντίφραγγα
σὴν ἡμίθεοι θὰ φραγέζουν ὡς κ' ἐμεῖνοι (82-85)

Μὰ ὁ ποιητὴς δὲν τὸ θέλει οὕτῳ γιὰτι καταλεβαίνει ὅ-
τι οἱ τέτοιοι ψευτοεπιθεοὶ ἐκμεταλλευόμενοι τοὺς «Ἀθάνα-
τους και τοὺς Ὀραίους» σὴν σύμβολα τῆς σημερινῆς ἀπόλυ-
τῆς ἀξίας και ἀμσης ζωντανῆς ἐπικαιρότητας, ἀποτελοῦν θα-
νάσιμο κίνδυνο γιὰ τὸ Ἔθνος. Γι' αὐτὸ κι' ἀπαντᾶει, παρ' ὅ-
λο ποῦ, καθὼς εἶδαμε, δὲν ἀρνίεται τὴν τερόστια μὰ πάντο-
τε σχετικὴν ἀξία, γιὰτι τίποτα δὲν ἔχει γι' οὕτῳ τὴν ἀξία τῆς
ζωῆς, τῆς σημερινῆς πραγματικότητος τοῦ ἡλίου—τῆς ἀρχαι-
σοελληνικῆς κληρονομίας :

Κι' ἀποκρίθηκε ἡ ψυχὴ μου
και τοὺς λέει:
σάμπως νᾶταν ὀρθοστυλῶτοι μπρο
(στά μιν

οἱ Ἀθάνατοι κ' Ὀραῖοι :
«Περάστε ἀπὸ πάνω ἀπὸ τὴ θά-
(λασσα τοῦ κόσμου
σὴν προὴ
μαλακώτατον μαῖστρου
ποῦ τὸ πλάθει ὡς και τὸ κῆμα
χάουοντάς το μιᾶς παρθένος λυγε-
(οῦς κορμί.

Μὰ και στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου
κ' ὄσατο' ἀπὸ σᾶς και πάντα
σὴν ἔχτες
μὰ σὴν τώρα θὰ ξεσπᾶνε
θὰ φιλοῦνται και θὰ μάχωνται
και ἄλλοι χίλιοι ἄνεμοι, χίλιες
μπόρες και χιονιές.

Μὰ στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου
ξανά ὁ Μᾶης, ποῦ σᾶς γέννησε
δὲ θαρθεῖ.
Ἄδρες εἶστε διαβατάριες
τὴν αἰώνια πολιτάραχη
σὴν πρῶτα θὰ τὴ δέρνει
κάθε ἀνεμική.

Τί κι' ἂν εἶστε σῆς ἀθάνατοι
τὴ ζωὴ τὴν ὀλοῶνταιη
μιὰ φορὰ
τῆνε ἔχσατε πλάσματα
μὲ τ' ἀκέρια σας κορμιά
στῆς μακαρισμένης τῆς πατριδας
(σας
τὸν ἀέμα και τὸν ἡλιο
ἄλλος ἀέρας τώρα κι' ἄλλος ἡλιος
γιὰ σᾶς πιά και ποτὲ πιά
δὲ θὰ ξαναῖστε στὴ ζωὴ σας
ζωτικά. (38-84)

Ἔτσι ὁ ποιητὴς παστρομῶ και ντόμπρα ξεφλεῖ μὲ τὸ πα-
λιά, ποῦ οἱ ἀρχαιοκάπηλοι θέλουν νὰ τὰ κρατοῦν χαλιναροῖ
και ἀγκωνάρια ἀσῆκωτα σὲ βλάβη τῆς σημερινῆς μας ζωῆς
κι' ἀποστολῆς.

Ἢ παλιά ἡ ἀρχαία
Ἢλλάδα μιὰ και ἀγύροστη
πάει, και νὰ μὴν κλαῖς !
Κι' ὁποῖος θεθλός σας θὰ γίνει
και σᾶς πάσει κωτασῶδι
ἢ ἕνας μόνος ἢ ὀλο γένος
θὰ σβυσειτ μὲ σᾶς !

(84-85)

Ἡ νεκρὴ προσήλωση σὲ καλλιὰ ὁδηγᾷ σὲ χαμὸ ὀλόκληρου τοῦ ἔθνους, ὅπως ἴδωμεν σὲ γροσμὸ καὶ σὲ 1897—1898. Ὁ ποιητὴς καταδικάζει ἀλύπητα ὅλη τὴ νεοελληνικὴ ὕστερ' ἀπὸ τὸ 1821 ἐξέλιξη, ποὺ θέλησε τὸ λαὸ δουλο τῶν περασμένων, γιὰ νὰ ἐξυπηροσηθῶν ἔτσι ὅλα τ' ἀντιλαϊκὰ πλουτοκρατικὰ συμφέροντα καὶ ἐμπόδιση τὴ λαϊκὴ πρόοδο καὶ ἀνάπτυξη.

Καὶ ὅπως εἶδαμε κι' ἄλλου, ὁ ποιητὴς δὲν σταμοτᾷ σ' τὴν ἄρνηση. Δὲν τὸν ἱκανοποιεῖ μονάχα τὸ γροσμὸ. Στὸν τόπο αὐτοῦ ποὺ χαλᾷ μᾶς δίνει μιὰ καινούργια θέση, ὅπου ξεκαθαρίζει τὴν ἀνάγκη τῆς ζωντανῆς δημιουργίης, ἐπεξεργασίας, ἀναπροσαρμογῆς καὶ κ.τ.λ. τῆς ἀρχαιοελληνικῆς κληρονομιάς. Ἔτσι ποὺ νὰ μὴ μᾶς σταθεῖ ἐμπόδιο σὲ δρόμο μας, μὰ ἐνισχυτῆς καὶ βοηθός, Ἄπ' τὴν κληρονομία αὐτὴ πρέπει νὰ πάρουμε αὐτὸ ποὺ καὶ σήμερὰ μέσα σὲς σύγχρονες συνθήκες διατηρεῖ κάποια ἀξία, νόημα, σημασία, μισὴ εἶτα μεγάλη. Σὲ καμμιά ὁμοίωσις περὶ τὴν ἀξία δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ κύριο καὶ βασικόν, μὰ μονάχα τὸ δευτερευόν καὶ βοηθητικόν σὲ τὸ ἴδιόν μας ἐπιτέλεμα :

*Καὶ μονάχα ὅποιος μαζὺ σας
δὲν θὰ χάσει τὸν ἑαυτὸν του
καὶ θὰ κέψει μόνο ἀπ' τ' ἀνθία σας
γιὰ νὰ στεφανώσῃ τὰ μαλλιά του—
μόνο ἐκεῖνος δὲν κείνου
στολισμένος θὰ τραβῆξῃ σὰ γαμπρός,
θὰ τραβῆξῃ στολισμένος μὲ τὴν χάση σας.
θὰ τραβῆξῃ μπερὸς !* (84—85)

Ἄπ' τὴν πλούσια καὶ κολοσσιαία ἀρχαιοελληνικὴ κληρονομία (ὅπως κι' ἀπ' ὅλην τὴν κληρονομία τοῦ καλοῦ πολιτισμοῦ πούναι ὁ πρόδρομος κι' ὁ φυσικὸς πατέρας ὅλης τῆς κατὰ τὴν ἀνθρώπινη ἐξέλιξη καὶ δημιουργία) πρέπει νὰ πάρουμε ἐκεῖνο ποὺ στέκει ἐπιστημονικὰ καὶ βοηθεῖ σὲ πᾶσα πέρα ἐξήκωμά μας. Ὅλα τ' ἄλλα θέλουνε—φυλάγοντάς τα, βέβαια, σὲν ἀρχαιολογικὸ θησαυρὸ καὶ σὲν κομμάτι ἄσβυστο τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος—ξεκαθάρισμα καὶ ἀποστράτευση ἀπὸ τὴ σημερινὴ ἐνεργὸ λαϊκὴ—κοινωνικὴ δράση. Πόσο ὁμορφα εὖ ξεκαθαρίζει αὐτὸ ὁ ποιητὴς :

Οἱ Ἀθάνατοι κ' οἱ Ὠραῖοι θά βο
 (ἠθήσετε)
 τῶν Ἑθνῶν τῆ στρατά
 μά οἱ Ἀθάνατοι κ' Ὠραῖοι δὲ θά
 (δώστε)
 πόδια στά ἔθνη καὶ φτερά στά νειῶτα
 πῶδια καὶ φτερά εἴαι τῶν ἔθνῶν
 τὰ φτερά, τὰ πόδια καὶ τὰ νειῶτα.
 Οἱ Ἀθάνατοι κ' οἱ Ὠραῖοι θά βο
 (ἠθήσετε)
 τῶν Ἑθνῶν τῆ στρατά,
 σάν τ' ἀστέρι πᾶχει χρονια
 χρονια καὶ καιροὺς σβυστεῖ
 μά ὄρανό τὸ φῶς του ἀκόμα περ
 (πατάει)
 μέσ' στ' ἀπέρατα κι' ἀγριφωτάει
 τὸν ἀκούραστο νυχτοταξιδευτή...

Δὲ φοβάμαι ἐγὼ ἀπὸ Τοῦρκου
 καὶ τ' ἀρπάγια δὲν μὲ πιάτουν
 τῆς σιλαβιάς,
 οὐτ' ἢ Ἑλλάδα εὖς θαυκῶνει μὲ,
 τὸ λιβάνι δὲ μὲ μέθυσε
 καμμιάς δοξας περασμένης
 καὶ λατρείας καμμιάς,
 Κόνα παπυρο κι' ἔν εἴρω
 ὄνε καίω γιὰ νὰ πετύχω
 βέστα ἢ φῶς.

 Ἔτε μουσικὴ εἶτε λάμψη
 εἶτε ἑνὸς χαμένου διαβα,
 μὴ προή
 Ὡ φαντάσματα πενταμορφα
 εἰμ' ἐγὼ τὰ δυὸ τ' ἀχώριστα
 σάρκα καὶ ψυχὴ ! (86-87)

Πόσο θεϊκὸς καὶ γερός προβάλλει ἐδῶ ὁ ποιητὴς πού
 μ' ὄλες του τίς δυνάμεις διακηρύσσει τὴν προσήλωσή του σιὴ
 σημερινὴ ἀποστολὴ τοῦ Λαοῦ, σιὰ σημερινὰ ἀνθρώπινα ἰδα-
 νικά, σιὴ ζωντανὴ πραγματικότητά, πρὸ καίει τὸν πάπυρο
 γιὰ ν' ἀποχτήσει ζέστα καὶ φῶς καὶ πού διαλαλεῖ σιὰ πέρατα
 τὴν πίστη του στὰ δυὸ τ' ἀχώριστα, τὴ σάρκα καὶ τὴν ψυ-
 χή, πεῖθαι ἢ ἀληθεῖα ! Καὶ πόσο μικροὶ φαίνονται ὄλοι ἔ-
 κείνοι ἐχθροὶ καὶ «φίλοι» πού μ' ὄλα τὰ μέσα βάλθηκαν νά
 τονε παραμορφώσουν γιὰ νά μᾶς τὸν παρουσιάσουνε δοῦλο
 σὲ ψεύτικα ἰδανικά, πού τόσο αὐτὸς πολεμᾷ καὶ τσακίζει. Ὁ
 μωρὸς ὁ ποιητὴς πολὺ περισσότερο ἀπ' τὴν ἀρχαιοελληνικὴ κλη-
 ρονομιᾷ, δὲ μπορεῖ ν' ἀγνοήσῃ τὸ Βυζαντινὸ μεσαιωνισμό,
 πού γιὰ πιδ ἀντιδραστικὴ ἐκδήλωσή του ἔχει φαναριώτικη πα-
 παδοκρατία. Τὸ Βυζάντιο μᾶς δίνει τὴν εἰκόνα τῆς πιδ ὀλο-
 κληρωτικῆς, θά μποροῦσε νά πεῖ κανεὶς, κατὰπτωσης ποῦχε νά
 μᾶς ἐπιδείξει ἡ ἱστορία. Καὶ ὅμως, αὐτοὺς πού οὔτε τὸν ἑαυ-
 τὸ τους δὲν μπόρεσαν νά σώσουν, θάλεον νά μᾶς τοὺς παρουν
 σιάσουν σάν τοὺς πρωτεργάτες τῆς Ἀναγέννησης καὶ σάν πα-
 ράδειγμα πού ἐμεῖς σήμερα πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε καὶ νά
 συνεχίσουμε. Ἄν πιστέψουμε σ' αὐτὸ τότε : πρέπει μονάχα τὴ
 μοῖρᾶ μας νά κλαίμε. Ὁ Βυζαντινὸς φαναριώτικὸς κατέστρεψε
 πε ὄσα μπόρεσε ἀπὸ τὸν ἀρχαιοελληνικὸ πολιτισμό, γιὰ εἶ βοι-
 σκόταν σὲ βασικὴ ἀντίθεση μ' αὐτὸν καὶ ἦρθε καὶ σ' ἀνοιχτὴ
 σύγκρουση μαζί του. Μὲ τοὺς μισθοφόρους του ἔπνιγε κι' ἔ-
 ξόντωνε τὰ ἑκατομμύρια τῶν ἀγροτῶν τῆς αὐτοκρατορίας καὶ
 ἔφτασε χάρις σιὴν ἐσωτερικὴ ἀναπότρεπτη σαπίλλα καὶ ἀπο-
 σύνθεσή του σιὴν πιδ ἐξευτελιστικὴ κατὰπτωση. Ὡστε αὐτοῦ
 τοῦ τὸ παράδειγμα πρέπει ν' ἀκολουθήσουμε ; Καὶ ὅμως, τί-
 ποτε τὸ καλλίτερο δὲν ἔχει νά μᾶς ὑποδείξει ὁ πλουτοκρατικὸς
 νεοελληνικὸς σαβινισμὸς καὶ οἱ θεσητητικὲς κορυφές του !
 Τὴν κατάντια τοῦ Βυζαντινοῦ σιὴς παραμοιῆς τῆς ἄλω-
 σης μᾶς τίς ζωγραφίζει ἀνυπερόβλητα ὁ ποιητὴς :

**Και ήταν οι καιροί που η Πόλη ξεύχισθέ
πύργη
και τα χέρια της δεμένα τα κραισθσε
και καρτέραγε
Και καρτέραγε τον Τούρκο να την πάρει. (36)**

Την κατάργηση του Βυζαντίου την προκάλεσαν οι Γ-
δικαι οι άρχοντες του. Και ο ποιητής γι' αυτό δέ θέλει ν' α-
φήσει άεκαθάριστο τ' ζήτημα της σημερινής για μας τους νε-
οέλληνες της Βυζαντινής κληρονομιάς χριστιανικής και μή, που
στα χέρια των πατριδοκλήτων είναι το δύστυχο γαρδ άτιού
για την εξιπάτηση και υποδούλωση σήμερα του Λαού. Άρ-
νίσται και σ' αυτή το δικαίωμα της ζωής; γιατί στένει έξω ά-
πό τη σημερινή καινούργια ζωή, το δικαίωμα να καθορίζον-
ται άπ' αυτήν και να εξαρτώνται άπ' αυτήν οι σημερινοί μας
δρόμοι :

**Έλληνες χριστιανομάχοι
και πολύθεοι, σισρολειψανα
διαλεχτά και μετρημένα
και του Ναζωραίου ίσως πιστοί
πλήθια άπό το ράσο διηγημένα
κράχτε, φωτοκαθτε κι' άφορτίστε
δλοι είδωλολάτρες είστε.
Και κανείς σας και κανείς
και σοφίας κι' άν είναι θάμα και τιμής
άπ' τον ήλιο της ζωής δέν ιηνε παίρνει
την άχείδα που το φως του φέρνει (34)**

Και ίποχτούνε επικαιρότητα τα λόγια του ποιητή στον
καλόγηρο (την παπαδοκρατία), που φανιάστηκε πώ; με την
φωτιά θά μπορούσε να εξοντώσει την αλήθεια που σκόρπαγε
και διάλυε τα ζοφερά σ'κοιάρδια του :

**Άναβε φωτιές, καλόγηρε,
κάψε, κάψε, στα χαμένα κατς'
άπ' τη σιάχη της φωτιάς σου
της Ίδέας δ χουσαητιός
τις φισροθγές του κενιώνει πιό πλατειές
πρός τα ύψη, προς το φως. (95)**

Δέν τον ίκανοποιεί όμως τον ποιητή ούτε ο εθνικός (πο-
λυθεϊστής) φιλόσοφος :

**Κ' έοδ πλάθε και ξανάπλαθε φιλόσοφε,
την πολύθρη τη λαρεία,
πάρε άπ' τους άρχαίους τα δνόματα
πάρε άπ' τους χαλδαίους τα μυστήρια.
Όλα σου τα πλάσματα του θάμου!
και το χτίσμα σου δέν είναι παρά μνημα
κι' άς είναι άσπρο και μεγάλο και σικμό.**

**Κι' διαν δπάνω σου αγγουσιέται
σάμπως τ'άναϊ ζωντανό.
ὁ Ἰσκιος εἶναι δέτηρου ἢ βεγκολάκου! (95 96)**

Ἡ σκέψη τοῦ γύφτου—ποιητῆ καὶ πάλι ξεπροβάλλει λαμπικαρισμένη καὶ καθάρια. Τοποθετῆ δίπλα τὸν φιλόσοφο καὶ τὸν καλόγηρο ἐκπρόσωπο τοῦ Βυζαντινοῦ μεσαίωνα. Δὲν τοὺς παρουσιάζει σὰν φιλοῦν μὰ σὰν ἀχίρου; ὅπως καὶ εἶναι στὴν πραγματικότητα. Ὅμως οὔτε ὁ ἕνας κάνει οὔτε ὁ ἄλλος. Ἄν τοὺς τοποθετῆ κοντὰ-κοντὰ, ὑπογραμμίζοντας τὶς ἀντιθέσεις τοὺς, εἶναι γιὰ νὰ τοὺς κρίνει καλλίτερα. Καὶ ἡ κρίση του καταδικάζει κ' ἀποτιελιώνει καὶ τοὺς δυό. Οὔτε ὁ ἕνας οὔτε ὁ ἄλλος οὔτε καὶ οἱ δυὸ μαζί, δὲν μποροῦν νὰ σταθοῦνε σὰν ζωντανὰ σύμβολα καὶ κοινωνικὰ κίνητρα στὸ νεοελληνικὸ ξετύλιγμα, ὅπως μᾶς τοὺς ἐπέβαλε καὶ θέλει νὰ τοὺς διατηρήσει ἡ πλουτοκρατικὴ ἀντίδραση, ποὺ φυσικὰ, δὲν καταλαβαίνει τὸ τερατώδικο τῆς προσπάθειάς της νὰ ἐμφανίσει σὰν ἕνα εἶσατο καὶ ἀρμονικὸ σύνολο τὸ ἀρχαιοελληνικὸ θαῦμα καὶ τὸν βυζαντινὸ μεσαιωνισμό, ποὺ ἀποκάλυψε τὴν ἀπόλυτη ἀρνηση καὶ ἀκατανόητα τοῦ πρώτου. Φυσικὰ ἀπὸ μιὰ τέτοια «παρὰ φύση» ἔνωση δὲν μποροῦσε παρὰ νὰ ξεπροβάλλει τὸ νεοελληνικὸ ἀστοισιφιλικάδικο ἰδεολογικὸ καὶ πνευματικὸ τερατούργημα :

**Κάποιο ἀχνάρι κι' ἂν ξανοίγεις, καλόγηρε,
ποὺ θυμίζει σὰν τὸ διάβα κάποιου Ὀλύμπου
κάποιον ἦχο, σὰν ἀπὸ σειρήνα
κι' ἂν ἀκούσεις, φοβερίζεις μὲ τὴν κόλαση
καὶ σ' ἄρχοιτα χαλάσματα κι' ἂν ἴσως
κρίνα ἀνθούνη, ξερρίζωνεις τὰ κ' ἐκεῖνα. (96)**

**Μὰ καὶ σὺ χριστιανομάχε ἀνιάρτη,
Τί ἀγωνίζεσαι μὲ πείσμα νὰ γυρίσεις
τὴν ἀγύρευση πασίχαρη λατρεία
καὶ καταφρονᾷς τὰ πάντα γύρω σου
καὶ μὲ ἀρχαίους ρυθμοὺς ὕμνολογεῖς
τοὺς θεοὺς σου καὶ μὲ ἀπόκρυφα βιβλία ;
Ἄγωνίζεσαι τοῦ κἀκου. Ἄλλοι καιροὶ
κι' ἄλλη γνώμη σ' ἄλλη γλώσσα μ' ὀνόματα. (97)**

Καὶ οἱ δυὸ σ' ἐκουν ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητά μας, γι' οὗτὸ καὶ ἡ κάθε δρασηριότητα ποὺ ἀπευθύνεται στὸ ἐξαναζωοτάνημα τοῦ παλιοῦ καὶ περασμένου δὲν ἐκπροσωπεῖ παρὰ μόνον τὴν ἀντίδραση καὶ τὴν πεισοδρόμηση. Γιὰ τὸν ποιητὴ ὅμως, μὲ τὴν ἀρνηση αὐτῶν καὶ τῶν δυὸ δὲ δημιοργεῖται ἀδιέξοδος. Βλέπει καὶ δείχνει τὸ σωστὸ δρόμο βασισμένο στὴ ζωή :

**Θάρσει μέρα και θά δώσω τα χέρια σας
'Εθνικοί και Γαλιλαίοι άνοιχτομάτες,
ποιισμένοι τὸ βοιάνι τῆς ζωῆς'
τὰ φαντάσματα θά δείτε σὰν φαντάσματα
και θ' ἀπλώσετε τὰ χέρια, ἀπ' ὅσα ζοθν
νά κρατήσετε και σεῖς !** (97)

Βλέπουμε πόσο καθαρά δημιουργεῖ ὁ ποιητὴς τὴν κ.ι.ν. οὐρογία θέση τῶν ἀλληλοσυγκρουομένων καλιῶν. Ἀρνεῖται και τὰ δυὸ και στὴ θέση τους τοποθετεῖ κάτι καινούργιο ζωντανό. Οἱ «άνοιχτομάτες» λαϊκὲς μᾶζε; συμφιλιώνονται, διώχνουν τὰ φαντάσματα και ποιίζουν ἀπὸ τὸ βοιάνι τῆς ζωῆς. "Ἐτσι θά μεγαλοεγήσουν. Κι' ἔτσι θά γκορομοσακίσουν και τὸ ἀντιδραστικὸ ἀντιλαϊκὸ κατασκευάσμα πὸν λέγει διι ἡ «μοῖρα τῶν Ἑλλήνων (ποιῶν Ἑλλήνων) τῶχει πάντα ν' ἄλληλοτοπώνονται, ν' ἀλληλοσπαράσσονται και νά γίνονται». Ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι τὸν ἀλληλοσπαράγμὸ αὐτὸν πάντα, και πρὶν και τώρα, σ' ὄλους τοὺς κοινωνικοὺς σχηματισμοὺς, πὸν τοὺς δίνουν τὸνομα «Ἑλληνικοί» ἀπ' τὴν ἀρχαιότητα μέχρι σήμεροσ, τονε δημιούργησε και τὸν ἔθεσε ἡ ἀχορτασιὰ τῶν λογιῶν-λογῶν ἀφεντιάδων-ἐκμεταλλευτῶν και διι μονάχα πάνω σὲ μιὰ λαϊκὴ ἀντιπλευτοκρατικὴ βάση μποροῦν οἱ Ἑθνικοί και οἱ Γαλιλαίοι, δηλαδὴ ὁ λαός, νά δώσουν τὰ χέρια και νά δημιουργήσουν ἀδελφωμένα.

Ὁ ποιητὴς ξαίρει πὸθ ὑπάρχουν οἱ «άνοιχτομάτες» δημιουργοὶ τῶν καινούργιων. Ξαίρει πὸθ νά τοὺς βοεῖ :

**Κ' ἡῦρα τὰ θρακιώικα βουγά
κ' ἡῦρα τίς κορφὲς τῆς Ἡπειροσ,
κ' ἡῦρα ἔθερεπα τὴν πεῖνά μου τὴ λάμια
και κυλοθεσ ἀπ' τίς κλεισοθρες κι' ἀπ' τοὺς ζυγοὺς
μὲ τὰ φουσκωτὰ ποτάμια.
Δὲν τὰ ξαίρει τὰ βιβλία κ' εἶν' ἀυγάιαγοσ
και τ' ἀγάμια δὲν ἔχει τῶν πολυθέων
σὲ ταμπυθρια ἰάχει τὰ σκολεῖα
κ' ἔχει γνώμη, κ' ἔχει δύναμη και θέλει
τὰ λεβέντικα τραγεῦδια του τὰ ζεῖ
κι' ὁ ἴδιοσ εἶναι σὰν ἀγάμια θεῖκά. (98-99)**

Σ' αὐτὸ τὸ Λαὸ πὸν δημιούργησε τὸ 1821 και πὸν τὰ παιδιὰ του «θά πλάσσουνε βσιλεια του ἡλιου ταίρια», πρῶτ' ἀπ' ὅλα σ' αὐτὸν ἔχει ἐμπιστοσύνη ὁ ποιητὴς; και τὸν ἀντιπαροθέτει σι τοὺς μεγαλόσχημοσ; κοιζαμπάσηδε; και φιναριώτικεσ-ἐκμεταλλευτέσ του.

**Και τοὺς τρέμουγε τῶν κάμπων οἱ κιοιθδεσ
και μὲ δνόματα τοὺς κερῶζουν κωνηρα
κλέφτικεσ κι' ἀπελάτικεσ και περδῶτικεσ.**

τούς μισθόν οι βασιλιάδες κι' όλοι οι τύραννοι,
κ' είναι μέσα στους σκυφτούς τὰ παλλημάρια,
κ' είναι μέσα στους κοιμισμένους οι στρατιώτες.
"Οι πολεμάτε για ν' αδράξετε
μ' έτσι άδειου λόγου δρομή,
τὰ ζητιάνε αυτοί με τ' άρματα στα χέρια
και δὲ σκύβουνε γυριούς βωμούς νὰ δρθώσουν
κ' είναι σαν πατέρες τῶν παιδιῶν
πού θὰ κλάσουνε βασιλεια τοῦ ἡλίου ταίρια (99)

Μέτα στο λαό αὐτό ο ποιητής δὲ ξεχωρίζει τις φωνές
τῶν άφεντάδων πού θὰ τούς σαρώσει ο βουνίσσιος, ο ζωντανός
λαϊκός σίφουνας :

Πολεμάτε· θὰ περάσετε γοργά
ζωντανόνετροι, πολύθεοι, χριστιανοί,
τῶν ειδώλων, ὃ προσκυνητάδες,
ἀπὸ σπάρτα εὐωδιαστὲς ἀπ' ἀγριοθύμια
θὰ φουξήξουν οι βοήθειες οι πνοὲς
καὶ θὰ σβύσουν οι εὐκολόσβυστες λαμπάδες (99-100)

Μέχρις ἔδῳ ἡ ἀνάλυση τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου»
ἀποβλέπει στὸ ν' ἀποδείξει με ἀτρονταχτην πειστικότητα—
γι' αὐτὸ και κάνουμε κατάχρηση ἀπὸ παραθέσεις τοῦ κειμέ-
νου—ὅτι ο ποιητής και με τὰ δύο του πόδια στέκεται στέρεα
στὸ χῶμα τῆς σημερινῆς ζωντανῆς πραγματικότητας, διὲ ἀνοι-
ῆται και χτυπᾷ ἄλύπητα τὰ φαντάσματα τοῦ παρελθόντος κι'
ὅτι πιστεύει βαθειά κι' ἀδιάσειστα πῶς τὸ ἐργαζόμενο ἔθνος
μενάρχα όταν στηριχθεῖ στὶς ἴδιες του δυνάμεις και στὰ πραγ-
ματικά συγκεκριμένα και ζωντανά δοσμένα τῆς τρωινῆς τῶν
ἐξέλιξης, θὰ μπορέσει νὰ τρεβήξει μπροστὰ και νὰ κλάσει
«βασιλεια τοῦ ἡλίου ταίρια». "Όλα ὅσα τοῦ ἀντιστέκονται
στὸ πέρασμά του αὐτὸ ο ποιητής τὰ γκρεμίζει και χτυπᾷ ἀ-
μείλιχτα τὴν κάθε ἀντίδραση και πισσοδρομήση. Γιὰ νὰ γενι-
κεύσουμε τὸ συμπέρασμά μας αὐτὸ και για νὰ τὸ ἐπεξηγήσου-
με στὸ σύνολο τῶν φιλοσοφικῶν και κοινωνικῶν ἱστορικῶν πε-
ποιθήσεων και κατευθύνσεων τοῦ ποιητή. ὅπως τοῦλάχιστον
ἀνακεύσσεται στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», θὰ ἐπιμει-
νουμε λίγο ἀκόμα στὸ σημεῖο αὐτό. Με κανένα τρόπο δὲ θέ-
λει ο ποιητής νὰ ξεκολλήσει ἀπὸ τὸ χῶμα τῆς ζωντανῆς πραγ-
ματικότητας. Βοίσκει πολλοὺς τρόπους νὰ τὸ διακηρύξει αὐτό:

καὶ θάρθει μὲ μέρη, μάρτη μέρη / |
κ' ἡ ψυχὴ σου, ὃ πολιτεία,
θὰ κατασταλάξει πέρα, πέρα,
στὴν καμαρωμένη γῆ
στοῦ ἡλίου τὴ χαρά, στ' Ἀργίη τον ἀέρα |

Τὸ δημιουργικὸ μαγικὸ βιολί του, τὸ παίζει κι' αὐτὸ
ἀπ' τὴ γῆ, γιατί φουξώνει ἀπ' αὐτὴ και ἀπ' αὐτὴ παίζει τὴ
δύναμή του.

κάτι άγνωστό κατὰ γῆς
μισοθαμμένο μέσ' στο χῶμα
καί που ξεμυτίσ' από τὸ χῶμα,

σκύβω καί βρίσκω ένα βιολί. (146)

Όλα ὅσα χρίζει καί δημιουργεῖ ὅλα τὰ σιηοῖζει, στο ἴ-
διο καταλύτο θεμέλιο

Στῆς καλῆς μου τῶ σπλάγχνα σαλεύει
μιάς χιλιόωης δ' ἄπορος ζωῆς
ἔλμαι ἢ σάλπιγγα ἐγὼ μιάς ἀνάστασης
κ' εἶμαι ἢ σκάλα πού ἀρχίζει ἀπὸ τῆ γῆ. (181)

Ἄν' εἴην ἴδια πηγὴ ἀντλεῖ ὁ ποιητῆς ὅλη τὴ δύναμή του:

Μέσ' στῆς γῆς τὰ σπλάγχνα οἱ ρί-
σιαι πρὸς ἐμᾶς τὰ λόγια της
τὸν ἄερο χυμὸ τὸν παίρνουν
ἴσια ὁλόγια ἀπ' τὰ μαστάρια
τῆς Μητέρας γῆς καί φέρνουν
κ' εἶσαι θὰ σοῦ ποῦμε ἐμεῖς
εἶναι μῦθα κ' ἱστορία
καί παράδοση τῆς γῆς (185)

Καί μονάχα στὴ γῆ καί στὴ φύση μπορεῖ νὰ σταθεῖ μιὰ
—σύμφωνα πάντα μὲ τὸν ποιητὴ—Γύφτο—πραγματικὴ κ' ἀ-
ληθινή κ' ἐπιστημονικὴ δημιουργία. Ὅποιος τῆς γκρεμίζει
τὸν ψεύτικο «Ὀλυμπο» τῶν ἀρχαίων θεῶν καί φωνάζει «Γι-
ούχα Ὀλυμπος ἀπ' ἀχνούς!» καί στὴ θέση του ὑψώνει τὸ δεῦ-
τερο Ὀλυμπο: τὴ Φύση καί τρίτον Ὀλυμπο: τὴν ἐπιστήμη,
καί ἀπὸ τὸ ταίριασμα, τὸν ἀρραβῶνα αὐτὸν «τῆς καρδιάς σου
καί τοῦ νοῦ σου» (τῆ: Ἐπιστήμη;) «μὲ τὰ πάντα τῆ: ζωῆς»
(ἢς Φύση) θὰ βρεῖ:; ἀνθρώπου, τὴν ἀλήθεια. Μὲ μιὰν ὑπέ-
ροχη διαύγεια καί ἀκατανίκητη δύναμη στερεώνει ἐδῶ ὁ ποι-
ητῆς τὸ μοναδικὸ δυνατὸ βᾶθρο γιὰ μιὰ πανανθρώπινη πρὸ
ὁδο καί μεγαλοουργία γιὰ τὴ ζωῆ, πού ναι τὸ μόνο «δνειρο»:

Κ' ἔμαθε τῆς γῆς τὸ μάθημα
κ' ἔσβυσε δ' παλιὸς καημός,
Ὀλυμπον δεύτερον πλάστης
ἔγινε καί λειτουργός.

Μιὰ εἶν' ἡ φύση μὲ ὅσα ὀνόματα
Πάει τοῦ πρώτου Ὀλυμποῦ ἡ νεώτερη
μὲ τὸ δεύτερο πῶ ἀπάνου
πῶ ἀξεχάριστη ἢ θεοτή.

Περα, ἀπάνου ἀπὸ τὰ δνειρα
τὸ βιολί σου μᾶς τραβᾷ
μὲ τὴ μάννα γῆ μᾶς δένουν
βαθεῖα οἱ ρίβες μας βαθεῖα.

Καί παρῆτες τὰ δνειράνα
γύρε, βάλε ἀεὶ στὴ φύση,
προαμάτευμα τὸ ρόδο,
Σίβυλλα τὸ κυπαρίσσι.

Σκληρὰ χεῖρα τὴ χιμαῖρα,
τ' δνειρο εἶν' ἡ ζωῆ
στο βιολί σου ἄς ἀρμονίσει
τὴν ἀλήθεια ἢ μουσικῆ.

Ποῦ εἶν' ἡ ἀλήθεια; μὴν πλανᾷ ἐπὶ
βαθυνόητα λόγια ταχα;
τὴν πηγὴ της δὲν τὴν βρίσκεις
μέσα σου, ἀνθρώπε, μοι ἄχα.

Θά τὴ βρεῖς παντοῦ στο ταίριασμα
—δ' ἀρραβῶνας λυτρατῆς—
τῆς καρδιάς σου καί τοῦ νοῦ σου
μὲ τὰ πάντα τῆς ζωῆς.

Ἔψωσες τὸν τρίτο ἐοῦ Ὀλυμπο,
βάλε ἐκεῖ τὴν ἐπιστήμη,
μὴν ὑπάρχει, ἀγίλαστη εἶναι.

Ποῦ χαμόγαλο, ποῦ ἀσῆμη,
ποῦ χροσάφι σὰν τὴν ὄψη της;
Γιούχα Ὀλυμπος ἀπ' ἀχνούς!

(186—188)

Συνοψίζοντας εδώ τη μέχρι τώρα ανάλυση, μπορούμε δίχως κανένα δισταγμό να καταλήξουμε στο πρώτο μας βασικό συμπέρασμα σχετικά με την Παλαμική δημιουργία. Όπως μάλιστα εμφανίζεται απ' το πιο ολοκληρωμένο και το πιο θεμελιώδες έργο του, το «Δωδεκάλογο του Γύφτου». Φιλοσοφία του Παλαμά, νυστέρι που ανατομεί και εξετάζει την Ιστορία και την κοινωνία, είναι η υλιστική αντίληψη, ο υλισμός. Βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στα δοσμένα που του δίνει η αντικειμενική πραγματικότητα, αποκρούει κάθε στοιχείο υπερφυσικό, που στέκεται έξω από την πραγματικότητα, κάθε ιδεολογισμό. Βάζει τη φύση πάνω απ' όλα, σαν αρχή για όλα και δέχεται τη διαλεκτική ένότητα της ύλης και του πνεύματος.

«*Είμ' ἐγὼ τὰ δυν' ἰ' ἀχώριστα
σάρκα καὶ ψυχὴ*». (87)

«*Μὴ εἶν' ἡ φύση δσα δνόματα*». (186)

Τὴν ἀλήθεια θὰ τὴ βροῖς, ἄνθρωπε :

«*Στὸ ταίριασμα
τῆς καρδιᾶς καὶ τοῦ νοῦ σου
μὲ τὰ πάντα τῆς ζωῆς*». (188)

Ἡ υλιστική κοσμοθεωρία του Παλαμά, έτσι όπως ξεπηδάει καθαρή και ξάστερη «ἀπ' το Δωδεκάλογο του Γύφτου» δὲν δεχόμαστε καμμία ἀμφισβήτηση. Ἔτσι μονάχα μπορούμε να εξηγήσουμε και τη δύναμη του έργου του αυτού. Βέβαια το έργο του Παλαμά που ἀναλύσαμε εδώ δὲν είναι δοκίμιο φιλοσοφικό μὲ ποίημα. Οὗτε ὁ Παλ μᾶς είναι φιλόσοφος τόσο ὅσο είναι ποιητής. Γι' αὐτὸ και δὲν μπορούμε να ζη ἄμεσά εδώ ἀπ' αὐτὸν ολοκληρωμένη και με πλήρη συνέπεια υλιστική κοσμοαντίληψη. Ἀκόμα θὰ μπορούσε κανένας να ξεχαρῖσει και να τόνισει ἕναν αὐθορητισμὸ και ἀκατασταλασιά στο φιλοσοφικό νόημα του «Δωδεκάλογου του Γύφτου». Αὐτὸ όμως δὲν μᾶς ἐμποδίζει διόλου να δοῦμε πὸς είναι βρασιλά το φιλοσοφικό του σύστημα, να καθορίσουμε τὴ φιλοσοφική του συνείδηση με τὰ στοιχεία πὸ ὁ ἴδιος μᾶς, δίνει. Καὶ ἡ τέτοια ἀποκατάσταση—εἴαι ἡ κυριολεξία—τοῦ Παλαμά, τοδράχιστον ὅπως μᾶς εμφανίζεται ἀπ' το «Δωδεκάλογο του Γύφτου», ἔχει τεράστια κοινωνική σημασία, γιατί ἐξοπλίζει τὸ λαὸ αἰοὺς ἀγῶνές του και κάνει τὸν Παλαμά τὸ μεγαλύτερο σύγχρονο ποιητὴ μας, ὄχι ασελοβάτη τῆς ἀντίδρασης, μὰ σύμμαχο τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους, πὸς με τὸ έργο του δείχνει τὸ δρόμο τῆς ἀπολύτρωσης ἀπὸ τὴν ιδεολογική δουλεία σὴν ἀρχαιοκαπηλεία, τὰ βυζαντινὰ σκοτάδια και τὸ μεγαλοιδεατικό σαβινισμό, πὸς ἀποισλεῖ βασικὸ ευστατικό σὸς ὄλο έργο τῆς πλουτοκρατικῆς οικονομικῆς κοινωνικῆς και πολιτικῆς ὑποδούλασης του και τοῦ ἐθνικοῦ ἐξευτελισμοῦ του. Μὰ τὸ έργο του αὐτὸ ὁ Παλαμάς ἀποχεῖται ὑψηλοῦς τίτλους

λαϊκότητας που τίποτα δὲν μπορεί νὰ οβύσει εἴτε νὰ λερώσει

Δεύτερο βασικό χαρακτηριστικό τῆς Παλαμικῆς δημοτικῆς γλῶσσας, ὅπως ἐμφανερῶνται στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου», ποὺ ἀναλύουμε ἐδῶ, εἶναι ὅτι ὁ ποιητὴς δὲν δίνεται πονθενὰ, ὅλα τὰ βλέπει στὴν κίνησή τους, στὸ γέννημά τους, στὸ ὄριμασμά τους καὶ τὸ χαμό τους, πάντα στὸ παλιὸ βλέπει τὸ σπῆρο τοῦ καινούργιου τίποτε δὲν εἶναι ἱκανὸ νὰ τονε κρατήσῃ προσηλωμένο μοιρολατρικὰ στὸ παρελθόν, στὸ θάνατο καὶ στὸ χαμὸ βλέπει τὴν ἀρχὴ μιᾶς καινούργιας ζωῆς. Στὸ ξετύλιγμα τῆς φύσης καὶ τῆς κοινωνίας δὲ δέχεται φραγμούς, γιατί ἔχει πῶς κάθε ἐμπόδιο, ὅσο στερεὸ καὶ ἀλοφροσύνηνο κι' ἂν εἶναι, στὸ τέλος θὰ παραμεριστῆ καὶ θὰ γκρεμιστῆ γιὰ νὰ παραχωρήσῃ τὴ θέσῃ του σὲ τίς καινούργιες δυνάμεις, ποὺ ξεπροβάλλουν καὶ καταχτοῦν μὲ τὴν ὁρμὴ τους τὸ δικαίωμα καὶ τὴ θέσῃ τους στὴ ζωὴ. Ἡ μεθοδολογία τοῦ Παλαμᾶ στὸ «Δωδεκάλογο τοῦ Γύφτου» εἶναι διαλεκτικὴ. Ὑλιστικὴ καὶ βία καὶ διαλεκτικὴ μέθοδος, αὐτὴ εἶναι ἡ ἀκατανίκητη δύναμη τοῦ ποιητῆ, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει τέσο σταθερὰ καὶ θαρραλέα νὰ ξεκαθαρίζει ἐπιστημονικὰ τὸ παρελθόν, νὰ νοιώθῃ βαθειὰ τὸ παρὸν καὶ νὰ καθορίζει τοὺς μελλοντικὸς δρόμους τῆς λαϊκῆς ἐξέλιξης. Αὐτὸ κάνει τὸν Παλαμᾶ τοῦ «Δωδεκάλογου τοῦ Γύφτου» ἕνα ἀπὸ τὰ πρῶτα φωτισμένα μυαλὰ τοῦ τόπου μας καὶ ὅχι μονάχα «ποιητὴ τοῦ πάθους», ρομαντικὸ κλπ., ὅπως τονε θέλει ἡ «ριτικὴ τῆς ἀντίδρασης», ποὺ μὲ ὅλα τὰ μέσα πᾶσι νὰ σκεπᾶσι καὶ νὰ κρούσῃ τὴν κοινωνικὴ καὶ φιλοσοφικὴ πλευρὰ τοῦ ἔργου του; ποὺ εἶναι καὶ ἡ πρῶτη σημαντικὴ καὶ ἡ πρῶτη πολύτιμη γιὰ τὸ λαὸ. Στὴν ἀνάλυσή του δευτέρου αὐτοῦ βασικοῦ χαρακτηριστικοῦ θὰ προχωρήσουμε τώρα ἐξακολουθώντας νὰ κάνουμε «κατάχρηση» παραθέσεων καὶ καταφύγοντας καὶ σὲ ἐπαναλήψεις ἀκόμα, ὅταν χρειάζεται.

Ὁ ποιητὴς τραβᾷ λεύτερα στὸ δρόμο του καὶ τὸν προορισμό του.

*Ὅστιε σπίτια οὔτε καλύβια
δὲ σοθ πόδισαν ποτὲ
δὲ σοθ κάρφωσαν τὸ δρόμο
τὸν παντοιοῦδ, τὸν ἀνεμπόδιστο. (39).*

Τίποτα, πονθενὰ δὲν τὸν κρατᾷ κερφωμένο καὶ ταξιδεύει σ' ἕνα ἀτέλειωτο πέλαγο, τὴ Φύση :

*Καὶ δὲν εἶναι ὁ Γύφτος τοῦ σπιτιοῦ ραγιάς
καὶ τὸ σπίτι τὸ ἐγὼ φτεροῦγια σὰν ἐμᾶς
καὶ τὸ σπίτι ἀκολουθαί
καὶ εἰν' αὐτὸ πιστό,
ἐγὼ, ἐκείνος πρὸς αὐτό...
Κ' ἐγὼ λέω σ' ἐσᾶς ἀνάμεσα.*

στούς ξεχωριστούς ξεχωριστούς
οὔτε σπύτια, οὔτε καλύβια, οὔτε τσαντήρια·
στο μονάκριβο ἀφεντοπάλατο τῆς πλάσης
μιά μονάκριβη σκεπή μου ὁ ὑδρανός. (40)

Καθαρὰ ξεχωρίζει ὁ ποιητὴς ἕναν ἀπὸ τοὺς βασικούς
νόμους τῆς ἐξέλιξης στὴ φύση καὶ στὴν κοινωνία, τὸν νόμο
τῆς ἐνότητος τῶν ἀντιθέσεων, ποὺ ἀπὸ τὴ σύγκρουσή τους ἀ-
ποκαταστίζεται ἡ ἀθάνατη φορὰ καὶ πάλι ἡ ἐνότητά τους σὲ μιὰ ἀ-
νώτερη βαθμίδα καὶ μὲ διαφορετικὸ τρόπο περιοχόμενο :

Κ' εἶσαι σὰ πανάλαφρα
σὰ πανόψηλα, εἶσαι ἐγὼ ἤμουν
μέσα στοὺς ξεχωριστούς
ὁ ξεχωριστός ἐγὼ ἤμουν,
δὶα μέσα μου τὰ νεῖατα
κι' ὄλα τὰ γεῖματα
καὶ τοὺς σπόρους καὶ τίς μητρες
κλειώντας ἀξεχώριστα. (41)

Τὸν ἴδιο νόμο τονε ξεχωρίζει ὁ ποιητὴς μὲ ἄλλα λόγια
καὶ σὲ διαφορετικὰ μέρη :

Μέσ' σὶδ νέο κορμί μου δὶδσβυστη
ἡ παντοινὴ ψυχὴ μου ἀνάβει. (44)
εἰμ' ἐγὼ τὰ δυὰ τ' ἀχώριστα
σάρκα καὶ ψυχὴ. (87)

Καὶ σ' ἄλλο μέρος λέει ὁ ποιητὴς στὸν ἄνθρωπο, ὁπως
τὸ ξανάδουμε πρὸ πάνω, ὅτι τὴν Ἀλήθεια :

Θὰ τὴ βρεῖς παντοῦ σὶδ τεῖριασμα
—ὡ ἀρραβώνας λυτρωιῆς—
τῆς καρδιᾶς σου καὶ τοῦ νοῦ σου
μὲ τὰ πάντα τῆς ζωῆς. (188)

Εἶναι λοιπὸν ὀλοφάνερο ὅτι ὁ ποιητὴς παραδέχεται τὴν
ἐνότητα αὐτῆ τῶν ἀντιθέσεων—σάρκας καὶ ψυχῆς, πνεύματος
καὶ ὕλης—ὅτι ἡ παντοινὴ ψυχὴ του—ἡ ὕλη—ἀναδημιουργιέ-
ται πάντα κατὰ ἕνα καινούριο τρόπο, καὶ ὅτι ἡ ἐνότητα αὐ-
τὴ δίνει κάθε φορὰ τὴν ἀλήθεια, ποὺ καταχτᾷ ὁ ἄνθρωπος
μὲ τοὺς ποικιλόμορφους ἀγῶνές του.

Ἡ ἀδιάκοπη αὐτὴ κίνηση—πάλη φύσης καὶ κοινωνίας
—γεννάει πάντα :

τ' ἀψευγᾶδιαστα παιδιὰ,
ποὺ ὅμοια τους θὰ σπεύρουν κι' ἄλλα
κι' οἱ γέρω τους ἀχνό,
ἄρρωστο, ἄσημο, θὰ ῥέψει
στὸν ἀφανισμό (61—62)

Καὶ στὴν κίνηση αὐτὴ ὁ Γύφτος—ποιητὴς δὲν δέχεται
κανένα φραγμὸ :

**Τέλος, κανενός, καμμιάς ἀρχῆς
τῆ δικῆ μου γνώμη φράξης
δὲν δαίξει. (68)**

Ὁ κόσμος εἶναι ὄλο κίνηση, πάλη, ζωὴ, πού δὲ σταματᾷ ποτὲ καὶ δὲν ἀναγνωρίζει καμμιά ἀπόλυτη καὶ ἀμετάβλητη ἀξία. Αὐτὸ πού πάλιωσε κ' ἔχασε τὴν ἐπαφὴ του μὲ τὴν ὀλοένα μεταβαλλόμενη πραγματικότητα, αὐτὸ εἶναι καταδικασμένο στὸ χαμὸ καὶ μαζύ του ὁ καθένας πού συνδέει τὴν τύχη του μ' αὐτό :

Θὰ περάσετε ἀπὸ πῖνον ἀπ' τὴ θάλασσα τοῦ κόσμου σὰν προὴ μαλακώτατου μαίστρου πού τὸ πλάθει, ὡς καὶ τὸ κύμα κἀνοντάς το μιᾶς παρθένας λυγρῆς κορμ.!

Μὰ στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου κ' ὅσοι ἀπὸ σᾶς καὶ πάντα σὰν ἔχτες θὰ φιλοῦνται καὶ θὰ μάχονται κ' ἄλλοι χίλιοι ἄνεμοι, χίλιες μπόρες καὶ χιονιές.

Μὰ στὴ θάλασσα τοῦ κόσμου ξανά ὁ Μάης πού σᾶς γέννησε δὲ θαρθεῖ.

Ἄδρες εἶστε διαβατάρικες τὴν αἰώνια πολυτάραχη σὰν καὶ πρῶτα θὰ τὴ δέρνει κάθε ἀεμική.

Τί κ' ἂν εἶστε ἐσεῖς ἀθάνατοι, τὴ ζωὴ τὴν ὀλοδιώντανη μιὰ φορὰ τὴν ἐξήσατε σὰν πλάσματα μὲ τ' ἀκέραια σας κορμιά στῆς μακαρισμένης τῆς πατρίδας τὸν ἄερα καὶ τὸν ἥλιο· ἄλλος ἄερας τώρα κ' ἄλλος ἥλιος γιὰ σᾶς πιά καὶ ποτὲ πιά δὲ θὰ ξαναβεῖτε τὴ ζωὴ σας, ζωτικά.

Καὶ καρδιές καὶ πολιτείες ἀπὸ σᾶς ξαναανθισμένες καὶ σκυφτές

μπρὸς σὲ σᾶς κ' ἐλληνολάτρισες καὶ Ἴσκιοι μιᾶς Ἑλλάδας καὶ εἰδωλα μὰ ἡ Ἑλλάδα μιὰ κ' ἀγύριστη πάει καὶ νὰ τὴν κλαῖς.

Κι' ὅποιος δοῦλος θὰ γίνει καὶ σᾶς πάρε καταπόδι ἢ ἓνας μόνος ἢ ὄλο γένος θὰ σβυστεῖ μὲ σᾶς.

Καὶ μονάχα ὅποιος μαζὺ σας δὲ θὰ χάσει τὸν ἑαυτό του καὶ θὰ κόψει μόνο ἀπ' τ' ἄνθια σας γιὰ νὰ στεφανώσῃ τὰ μαλλιά του μόνον ἐκεῖνος ἐδῶ κάτω στολισμένος θὰ τραβήξῃ σὰ γαμ.

θὰ τραβήξῃ στολισμένος μὲ τὴ γὰ (πρὸς ῥη σας.

θὰ τραβήξῃ ἐμπρός.

Μὰ ἡ προκοπὴ δὲν εἶναι γιὰ τοὺς (δούλους κ' ὅσο θένε οἱ δοῦλοι ἀφέντη ἔς (ἔχουν

τὸν ἀφέντη κάθε πλοῦτου κ' ὀ. (μορφιάς

μάθε : ἡ προκοπὴ γιὰ τοὺς ἐλεύ. (ρους,

γιὰ μᾶς,

Σὰν κ' ἐμᾶς τοὺς γύφτους θὰ δι- (αβείτε,

σπέρνοντας τὸ σπόρο τῶν ἐλεύτερων καὶ τὴν καταφρόνια τῆς σκλαβιάς κ' ἔτσι κ' ἀπὸ σᾶς θὰ εἰσθῆθῃ ὁ (κόσμος

πιο κοντὰ σὲ μᾶς. (83-84)

Εἶναι δύσκολο νὰ φαντασιεῖ κανεὶς, ὅτι θὰ μποροῦσε μέσα σὲ ἄλλους ἔτσι καλοθουλεμένους στίχους νὰ βρεῖ ἐκφρασμένη μὲ τέτοια καθαρότητα καὶ δύνανμη μιὰ ἀπὸ τίς πιὸ θεμελιώδεις ἀλήθειες πού κυβερνοῦν καὶ κινεῖν τὸν κόσμον. «Τὰ πάντα οὐεῖ», αὐτὴ ἡ βασικὴ ἀλήθεια τοῦ Ἡρόκλειτου τὴν ἐδιδιπλώνει πλέονα ὁ ποιητής. Καὶ τὸ πιὸ ἀνώτερο δημιουργημα τῆς ἀνθρωπότητος εἶναι συνδεδεμένο καὶ ἐξιστημένο ἀπὸ τὴν ἐποχὴ καὶ τίς συνθήκες πού τὸ γέννησαν, ὡσὸτου ἔο

θαι ή στιγμή νά συγκρουσθεϊ με τη μεταβαλλόμενη γύρω του πραγματικότητα και νά χάσει την επικαιρότητά του, δηλαδή, τη δύ·αμή του. Τότε πιά, χωρίς νά χάσει τη θέση του και την αξία του, πρέπει νά παραχωρήσει τη σειρά του στο καινούργιο πού γεννιέται μέσα στο παλιό και αναπτύσσεται μέσα στις καινούργιες συνθήκες. Μπορεί νάσαι: «ό 'Αθάνατος κι' ό 'Ωραϊός», μά «στη θάλασσα του κ'ίσμου», πού ή σύγκρουση τών αντιθέσεων την κινά μπροστά, γεννώντας πάντα το καινούργιο, ζωντανό και βιώσιμο, στον κόσμο όπου «πάντα σάν έχτες και σάν και τώρα, ξεσπάνε, φιλιούνται και μά χονται χίλιοι άνεμοι, χίλιες μπόρες και χιονιές», αυτού «ό Μάης πού σās γέννησε δέ θά ξαναρθεί». Τόσα έχουμε καινούργιο άέρα και καινούργιο ήλιο. «Ξωτικά, τη ζωή σου την δολοζώντανη την έζησες σάν πλάσμα μονάχα μιá φορδ και πο τὰ πιά δέ θά την ξαναζήσεις». 'Η άρχαία «Ελλάδα μιá κι' á γύριση και νά την κλαίς. Και μονάχα εκείνος πού δέ θά γναι δοϋλός σου, μά θά χωνέψει δημιουργικά τις αλήθειες σου μονάχα αυτός θά τραβήξει μπροστά. Κάθε άλλος, είτε άτομο είναι είτε όλόκληρο έθνος, αν κάνουν τ' αντίθετο και δεθούν μαζί σου θά χαθούν. Γιατί ή προκοπή δέν είναι για τους άνίκανους νά δημιουργήσουν κάτι το καινούργιο και το άνώτερο, δέν είναι για κείνους πού καταφεύγουν πάντα κάτω από την σκέπη τών περασμένων και φωτίζονται από το φώς τους. Και σύ, 'Αθάνατε κι' 'Ωραϊε, χτυπώντας τη σκλαβιά κι' όπου τήνε βρείς σπέρνε πάντα το σπόρο της Λευτεριάς για νά φέρνεις έτσι τον κόσμο πιο κοντά σε μάς. Μονάχα μιá τέτοια έπιστολή του μπορεί και σήμερα νάχει αξία νόημα και ευγένεια.

Στους πιο πάνω σίχους ό Παλαμάς ξεκαθαρίζει ένα άπό τα πρωταρχικά νεοελληνικά ζητήματα και δίνει καθάρια προσαγή στο έργοζόμενο έθνος το μόνο πού μπορεί νά την άκούσει, νά τη δεχτεί και νά την πραγματοποιήσει: 'Από το παλιό πάρε αυτό πού σε ώφελεί και σου χρειάζεται—και δέν είναι αυτό ούτε μικρό ούτε άσήμαντο. — Μά ή ζωή σου και το μέλλον σου εξαρτιούνται άπό το καινούργιο πού θά δημιουργήσεις έσύ. 'Αν νίνεις δοϋλός του νεκρού παρελθόντος, θά σβυστείς κι' έσύ. Πιπώνας στέρεα το γώμα πού σε γέννησε και υπολογίζοντας πρώτ' άπ' όλα στη δουλειά σου και στη βία σου, ζωντανά και θεικά στοιχειτ πού διαθέτεις, τράβα θρησάλα μπροστά τσακίζοντας άπεφασιστικά κι' άδίσταχτα όλους όσοι θέλουν νά σε άλυσοδέσουν με τα παλιά για τί το συμφέρον τους είναι νά σε κρατούν σεις προλήψεις και στα σκοτάδια για νά σε έχουν υποχείριο και δοϋλό τους. Γενικά χροατηριστικά της κοινωνικής αντίδρασης και πισοδρομησης σ' όλους τους περασμένους και τους σημερινούς κοινωνικούς σχηματισμούς; και με όποιαδήποτε μορφή κι' αν παρου

αισθήσανε, είναι ανικανότητά τους να δώσουνε κάτι το κα-
νούργιο και το ανώτερο, να ξεσηκώσουν το λαό και την κο-
ινωνία σε μια πιο ψηλή βαθμίδα υλικού και πνευματικού
πολιτισμού. Πάντα για λάβρο της ή αντίδραση σηκώ-
νει παλιά και ξεθωριασμένα ιδανικά, την υποταγή και την
επιστροφή στο παρελθόν, γιατί μονάχα έτσι μπορεί να συνεχί-
σει την εγκληματική δράση της. Γι' αυτό το διαλεκτικό κοι-
νωνικό ξετύλιγμα, που βασίζεται πάνω στο νόμο ότι το παλιό
γεννάει το καινούργιο, μα μονάχα ο χαμός του παλιού ελευθε-
ρώνει το δρόμο για το ξείναγμα και το αλφρωμα του και-
νούργιου, απαιτεί πάντα τη συντριβή της αντίδρασης αυτής για
να ελευθερωθεί ο δρόμος της πορείας προς το μπρός. Χωρίς
καμμιά υπερβολή μπορούμε να πούμε, ότι σ' αυτό το πρόβλη-
μα κλείνεται η πιο μεγάλη αξία της Παλαμικής δημιουργίας,
όπως ξεφανερώνεται στο «Δωδεκάλογο του Γύφτου».

*
**

Θά μπορούσαμε ν' αποκετιούμε στα πιο πάνω, που ε-
ξαντιλούν και στρεφώνουν πέρα για πέρα τη θέση ότι το δια-
λεκτικό όπλο κρατάει στα χέρια του ο Γύφτος όταν προχωρεί
στις ιστορικές του αναλύσεις και διαπιστώσεις. Μα ο ποιη-
τής στο έργο του μάς αποκαλύπτει και άλλες πλευρές της δι-
αλεκτικής του μεθόδου, που πρέπει να προσέξουμε για να
μπορέσουμε έτσι να ολοκληρώσουμε και να καθορίσουμε όσο
χωράει περισσότερο την εικόνα μας.

Μέσα στο χαμό και την καταστροφή ο Παλαμής πάντα
βλέπει το σπόρο για ένα καινούργιο αναπόσπαστο ξείναγμα.
Ο καλόγερος θέλησε το καινούργιο αυτό να ξελοθρύνει με τη
φωτιά (βλέπε λ.χ. όλη τη σκοτεινιά του Μεσαίωνα), για να
διατηρήσει τα ποιά. Όμως το γέννημα, το μέτωμα, το θού-
αμβο του καινούργιου, που χαλά το παλιό, καμμιά δύναμη δε
μπορεί να σταματήσει, γι' αυτό και ο ποιητής του φωνάζει
του καλόγερον :

κάψε, κάψε, στα χαμένα καίς
ἀπ' τή σιάχη της φωτιάς σου
της 'Ιδέας ο χουσαφηός
τις φτεροθές του τεντώνει τις πλατιές
περ'ς τὰ ύψη, προς τὸ φῶς. (95)

Στόν καθένα που επιχειρεί παρόμοιο έργο, η Ήλια φω-
νή απαντά :

Αγωνίζεσαι τοῦ κάμου. Ἄλλοι καιροί
κι' ἄλλη γλώσσα κι' ἄλλα ὀνόματα.

Χωρίς κανένα δισταγμό ο ποιητής διακηρύττει την πί-
στη του και την ἀλληλεγγύη του με τοῦς χιλασιές δημιουργούς:

**Κ' εἶσι δαρηγῆς μετ' τὸ περιγέλο
κ' εἶσι χαλαστῆς μετ' τὴ βλαστήμια,
κ' εἶσι ἐνδὲς θειαφόισπου ἢ λάβα
τὸ δροσὸ μιᾶς πίστεως νοιώθω μέσα μου
κι' ὄνε ρεῦτημα νὰ ζήσω στὸ πλευρὸ τῆς (100)**

Ἡ δημιουργικότητα τοῦ ποιητῆ, ζωντανὴ καὶ πλούσια, κινεῖται μέσα σὲ μιὰν ἄμωση ἐπαφῆ μετ' τὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, δὲν ξεχωρίζεται σὲ κἀτι τὸ στατικὸ καὶ τὸ μεταφυσικὸ, μὰ βροικεῖται πάντα σὲ δράση, μέσα τῆς κλεῖ καὶ τὴν ἀρνηση τοῦ παρελθόντος, πού τῆνε γέννησε καὶ τὸ γέννημα τοῦ μέλλοντος, πού θὰ τῆνε καταστρέψει αὐτήν, πού ἡ ἴδια τὴν εἶναι πραγματικότητα, ἢ ζωὴ. Πουθενὰ δὲν κερφώνεται, πάντα προχωρεῖ μπροστὰ, γιατί' αὐτὸ θὰ πεῖ ζωὴ, καὶ δημιουργία, πέφτει χαμηλὰ καὶ ταπεινώνεται μὰ πάντα ξανασηκώνεται καὶ τραβᾷ «πρὸς τοὺς μεγάλους δρόμους» :

*Μέσα μου ὁ θυμὸς εἶναι σὺν ὄνειρο,
καὶ σὲ θάλασσα εἶναι ὁ λογισμὸς·
δὲν κρατιέται μέσα μου ἕνας κόσμος
ἀπ' τοῦ περασμένου τὰ ὄνειρα
κι' ἀπ' τοῦ μελλομένου τὰ δράματα
μεστὸς κόσμος μυστικός. (114)*

*δουλέψτε τον ξανά τον κόσμο στη φωτιά,
καὶ τὰ καλά του ξαναανθίστε, καὶ τὰ κριματά
χτυπώντας τον μετ' τὸ σφῆρι καὶ μετ' τὸ ἄμῃ.
Ποιάς εἶσαι πὸν μὰς σπρώχνεις πρὸς τὸ κέρφωμα
πὸν ἀνάξιους μὰς ἔκανε νὰ πίνομε,
καθὼς τῶρα τὸν πίνομε τὸν ἥλιο ;
'Ἡ κόυπα μὰς κρατιέται πάντα δλόγεμη·
κι' ἂν ἔχουμε πατρίδα, φτάνει αὐτὴ ὡς ἐκεῖ
πὸν φτάνει καὶ τοῦ ἥλιου τὸ βασίλειο. (115-116)*

*Μὰς ταπεινώνουν όλες οἱ ταπεινώσεις
μετ' τὴν ἀπόφαση τὴν ἡσυχία τοῦ ἀνέλιπιδου
ρουφήξαμε ὄλους τοὺς καημοὺς κι' ὄλους τοὺς τρέμους
πὸν ὄλες οἱ ζωὲς
φτεροὺ τὴν κάναμε τὴ ρίζα μὰς καὶ φύγαμε
μακριὰ στὰ ὄλάνουχτα πρὸς τοὺς μεγάλους δρόμους. (117)*

Καὶ δὲν παραδέχεται ὁ ποιητῆς κανένα ἄλλο νόμο ἔξω ἀπὸ τὸ νόμο τῆς αἰωνίας κίνησης καὶ προόδου :

*'Ο νόμος ὅτα, ἀπ' τὴ γνώμη τοῦ σοφοῦ
δὲ δίνεται σὺν κἀτι τὸ θεοστάλαχτο
στραγγαλιστῆς καὶ πνίχτης εἶν' ὁ νόμος·
πνοὴ τοῦ νόμου πὸν τὰ πάντα κυβερνεῖ
μέσα μὰς εἶν' ἔμεις ὁ νόμος ἀνοιχτομάτης
Νόμος ἔμὰς νυχτομέρα καὶ πάντα ὁ δρόμος (116)*

Προσέγρα οὗ ποιητῆς γίνεται πιδ συγκεκριμένους καὶ μιᾶ γιὰ τὸν νεοελληνικὸ δρόμο: ἴονε τρῶει ὀδθνικὸς καημὸς, μετ' τὸ ἔθνικὸ κατάντημα, τοὺς τῶσους ἐξυταλισμοὺς καὶ τὴν

τόση κατάπτωση. Μά το στέγιο πλάσιμο τῆς ζωντανῆς πραγ-
ματικότητος καὶ ἡ ζωντανὴ διαλεκτικὴ ἀνάλυση τῶν γεγονό-
των τοῦ ἐπιτρέπουν νὰ κρατῶ τὸ σφυγμὸ τοῦ ἐθνικοῦ νεοελ-
ληνικοῦ ἐπιυλίσματος καὶ νὰ τοὺς προσδιορίζει σωστά. Δέν το
νε τρομάζει τὸ πείσιμο, ὅσο μεγάλο κι' ἂν εἶναι, γιὰ τὸ πέτι-
μο αὐτὸ κλείνει μέσα τὸ ἀντιθεσιακὸ πέρασμα σὲ μιὰ καινούργια
ἀνοδο καὶ ἐκκίνημα. Ἡ ποσοτικὴ ὀλοκλήρωση τῆς κατὰ-
πτώσης διαλεκτικὰ σὲ μιὰ ποιοτικὴ μεταβολή, ποῦναι καὶ τὸ
ἐκκίνημα γιὰ τὴν καινούργια ἀνόρθωση. Τοῦ ποιητῆ δὲν τοῦ
μένει γι' αὐτὸ καμμιά ἀμφιβολία γιὰτὶ βλέπει καθαρὰ τὸ ἱστο-
ρικὸ ἐπιύλισμα καὶ ἔτσι βρῖσκει ὅλη τὴ χρειαζομένη διαύγεια
γιὰ νὰ μᾶς μεταδώσῃ μὲ θαυμάσιους στίχους ὅλο τὸν παλμὸ
τῆς ἀνάνταχτης πεποιθήσεώς του σὲ τὸ μέλλον τοῦ ἐργαζόμε-
νου ἔθνους :

*Κι' ἐν πείσῃ σὲ πείσιμο πρωτόκουστο
καὶ σὲ γκρομὸ κατακλήσαμε
ποῦ πῶ βαθὺν καμμιά φύλῃ δὲν εἶδε ὡς τώρα,
εἶναι γιὰτὶ μὲ τῶν καιρῶν τὸ πλήρωμα
ὁμοια βαθὺν ἕνα ἀνέβασμα μᾶς μέλλεται
πρὸς ὕψη οὐρανοφόρα* (119)

*Καὶ θ' ἀκούσεις τὴ φωνὴ τοῦ λυτρωτῆ
θὰ γυθθεῖς τῆς ἀμαρτίας τὸ ντύμα
καὶ ξανακυβερνημένη κι' ἀλαφρῇ
θὰ σαλέψεις σὰν τὴ γλῶσση, σὰν τὸ πουλὶ
σὰν τὸν κόρφο τὸ γυναικειο, σὰν τὸ κύμα
καὶ μὴ ἔχοντας πῶ κάτω ἄλλο σκαλὶ
νὰ κατακυλίσεις πῶ βαθεῖα
στοῦ Κακοῦ τὴ σκάλα—
γιὰ τ' ἀνέβασμα ξανά ποῦ σὲ καλεῖ
θὰ ἀλεθαιθεῖς νὰ σοῦ φανερώσουν ὡ χαρὰ
τὰ φτερά, τὰ φτερά τὰ πρωτινά σου τὰ μεγάλα* (140)

Ἡ ἐξύλητα καὶ ἡ δύναμη τῆς διαλεκτικῆς σκέψεως τοῦ
ποιητῆ—ποῦ δὲν εἶναι αὐθαίρετο δικό του δημιουργημα, μὰ
ἀντανάκτῃ μονάχα τὸ πραγματικὸ ἐπιύλισμα στὴν φύση καὶ
στὴν κοινωνία—εἶναι σι' ἀλήθεια ἐξαιρετικὴ. Γιὰ νὰ μὴν ἀ-
φήσει καμμιά ἀμφιβολία γιὰ τὴ σχέση τοῦ παλιοῦ μὲ τὸ και-
νούργιο, ποῦ τώρα ζεῖ καὶ ποῦ τὴ ἀντίδραση θέλει νὰ τὸ ἔξον
κόσει γιὰ χάση τοῦ παλιοῦ, ξεδιαλύνει ἀκόμα πῶ πολὺ τὴν
σκέψη του. Ἡ ἀποστολὴ τοῦ παλιοῦ τέλειωσε. Θὰ καεῖ στὴν
ἴδια τὴ δική του τὴ φωτιά, ὅπου μέχοι τότε ἔκαιγε τοὺς ἐχ-
θρούς του καὶ στὴ θέση του θὰ ξεπηδήσει τὸ καινούργιο, ποῦ
ἂ' καὶ θρομένο μὲ τὸ γάλα τοῦ παλιοῦ, ὅμως τοῦ εἶναι ξένο
κι' ἐπιθρομένο. γιὰτὶ ἐνῶ ἡ ἀποστολὴ τοῦ παλιοῦ στένεψε σὲ
τὸ διασηρεῖ τὸ παλιὸ καὶ τὰ φαντάσματα, σὲ τὸ διάβα τοῦ και-
νούργιου ξεπηθᾷ παντοῦ ἡ ζωὴ καὶ ἡ καινούργια δημιουργία.
Αὐτὸ ὁ προφήτης γύφτος τὸ διαλαλεῖ δυνατὰ καὶ καθαρὰ :

*Μέσ' στὶς παινέμενες χώρες, χώρα
παινέμενη χώρα, θάρθει κι' ἡ ὥρα
καὶ θὰ πέσει κι' ἀπὸ σὲν ἀπάνω ἡ φήμη*

τὸ στεγνὸ τὸ σάλπισμά της θὰ σαλπίζει
σὲ βορριά κι' ἀνατολή, νοτιά και δύση.

Παει τὸ ψηλὸ σου, τὸ χτίσμα σου συντρίμμι,
Θάρθει ἢ ἄρα ἐσένα ἦταν ὁ δρόμος
σὲ βορριά κι' ἀνατολή, νοτιά και δύση
σὰν τὸ δρόμο τοῦ ἡλίου· γέρνει ὅμως
τὸ πρωτὶ γιὰ σὲ δὲ θὰ γυρίσει.

(136)

Στὴ χυτὴ σου τὴ φωτία, ὦ τί μοῖρα |
καιρὸς και χρόνια ἔκαις τὸν ὄχτρο σου
Στὴ χυτὴ σου τὴ φωτία, ὦ τί μοῖρα |
μόνη σου θὰ πέσεις νὰ καεῖς
τρισαπελιτισμένη τῆς ζωῆς.

Και τὸ πέσιμό σου θὰ βροντήξει
κι' ἓνα μοιρολόι σου θὰ σφραγίσαι
και τὸ μοιρολόι σου θὰ τὸ πνίξει
ἀπὸ πάνω σου ἀλλαδοντας μιὰ πλάση.
Μιὰ καινούργια πλάση, μιὰ γενήτρα
θὰ φουντώσει ἀπὸ τὰ χαλάσματά σου,
κάθε δύναμη και χάρη σου ἀπαρήτρα
διαλαλήτρα μοναχὰ τῆς ἀσκημιᾶς σου.
Πλάση ἀταιριαντη μὲ σὲ και ξένη
κι' ἄς τὴν ἔχεις μὲ τὸ γαλα σου ποτίσει,
τὴν πατάει τὴ στέργια γῆ σου και διαβαίνει
κι' ὅπου πάτησε ἀναβρύθει και μιὰ βροση

(137-138)

Ἡ σύγκριση τῶν ἀντιθέσεων, ὁ ἀγῶνας και ἡ πλάση
στὴ φύση και στὴν κοινωνία, νὰ ποιεῖ εἶναι ἡ δύναμη ποῦ
κι' ἄ πρὸς τὰ μικρὰ, Μέσα στὴν πάλη δημιουργεῖται «τὸ ὄ-
ρατο και τὸ μεγάλο» και πατέρας του εἶναι ὁ νικητὴς τῆς πάλ-
λης αὐτῆς. Και ὁ ποιητὴς αὐτὸ τὸ «ὄρατο και τὸ μεγάλο»
δὲν τὸ βγάζει ἀπὸ τὴ φαντασία του, μὰ τὸ δημιουργεῖ συν-
θέτοντάς το ἀπ' ὅλα τὰ προτερήματα τῆς φυλῆς του. Κομ-
μάκι ἀξεχώριστο τοῦ ἔθνους του, ὁ ποιητὴς μὲ τοὺς ἀγῶνες
του τοὺς καταστρεφτικοὺς μὰ και τοὺς δημιουργικοὺς ταυτί-
χρονα, ἐκφράζει στὸ τραγῦδι του τὴν ψυχὴ τοῦ λαοῦ του. Ὁ
ποιητὴς πλατύνει τὴν ἀποτελεσματικότητα τοῦ διαλεκτικοῦ ὄ-
πλου πρώτα—πρώτα γιὰτὶ ὑπογραμμίζει μιὰ καινούργια πλευ-
ρὰ τοῦ ὄπλου αὐτοῦ, ὅτι τὸ πάλεμα, ὁ ἀγῶνας στὴν φύση
και στὴν κοινωνία δίνει τὴ ζωὴ και τὴν κίνηση, τὴν
πρόοδο στὴ φύση και στὴν κοινωνία. Δεύτερο, γιὰτὶ δὲν στη-
ρίζει τὴ σύνθεσή του μονόπλευρα κι' ἐλαττωματικά, μὰ τὴν
στερεώνει πάνω στὸ ὀλόκληρο ξεδιάλυμα τοῦ ἀντικειμένου
ποῦ μελετᾷ και ἐξετάζει, λογαριάζοντας και τίς θετικὲς και
τίς ἀρνητικὲς πλευρὰς του, και τίς φανερὰς και τίς κρυφὰς κι'
ἐκείνες ποῦ σήμερα προβάλλουν χτυπητὰ στὴν πρώτη γραμ-
μὴ και τίς ἄλλες ποῦ σήμερα φαίνονται δευτερεύουσες και
ποῦ οὔριο θὰ προσηθοῦν στὴ γραμμὴ τῆς ὑπεροχῆς και
τῆς δράσης. Και τρίτο, τὴ δημιουργία του τὴν κρατᾷ πάντα
ζωντανὴ γιὰτὶ δὲν τὴν βγάζει αὐθαίρετα ἀπὸ τὴν φαντασία
του, μὰ τὴν ἀνακαλύπτει στὴ ζωὴ, τοὺς ἀγῶνες, τὰ τραγῦ-
δια τῆς φυλῆς του :

Γιατί κι' ο κόσμος ό βαθύς
γεννιέται πάντα άπόνα πάλαιμα
σά δοξαριόδ υε μιά χορδή
κι' ότ' είν' άραίο κι' ότι μεγάλο
στέκει έδω πέρα
μέσα στη λυσσα ένος πολέμου
δουλεύεται κ' έχει παιέρα του
το ικητή.

Ήρθαν οί γύφτοι οί μουσικοί
φωλιάσαν όλοι στην ψυχή μου
και καθώς κόβεις από δά
και καθώς κόβεις από κει
τη γλώη, τó φύλλο, τόν άνθό
και ταιριαστά κι' άπ' όλα πλέκεις
μέγα σφιχτόδετο στεφάνι
δοξα της τέχνης τού άνθοπλέχτη

Έται από τούς γύρω μου τούς ήγους
κι' άπ' τα τραγούδια της φυλής
έπλεξε άπόνω τó βιολί μου
τη μουσική μου
και σαν έμένα άλλος κανείς.

Κι' ό βιολιτέης έγώ σκυμένος
έπαιδα κ' έπαια τó χέρι
μέ το δοξάρι άρματωμένο
περνούσε κ' έκανε και πετούσε
κ' έδεχνε, σόντριβε κι' ανάσταινε
κ' έπλαθε κ' έφραγε και βλάταινε
μέσ' στην τετραδίπλη χορδή
τ' άλλο λουλούδι τó γαλάσιο
κ' ήταν άκέρια εκεί η ψυχή μου
κ' ήταν άκέρια εκεί η φυλή
και τραγουδούσε τó βιολί (141-148)

Ή προσήλωση όμως και τó δέσιμο τού ποιητή στο γέ-
νος του ποτέ δέν είναι κοντόφθαλμη και σωβινιστικά διε-
στοραμμένη. Οί δριζονες τού ποιητή ξεπερνάν και σπάνε τα
στενά έθνικιστικά δεσμά. Δέν τούς χωράει ούτε η άγκυλιά
της φυλής του όσο μεγάλη και νά'ναι: Ήποβλήπει σε κάτι πιδ
μεγάλο. Άπ' τη ζωή άνυψώνεται και περνάει σε κάτι άνώτε-
ρο, σ' όλη την πλάση, χωρίς να λογαριάζει τις θυσίες που αύ
τό κοστίζει. Και για να πετύχει άρχίζει μεταμορφώνοντας
πρωτί' άπ' όλα τόν έαυτί του και δημιουργώντας τούς άνώτε-
ρους άνθρώπους, τούς άδάμνιτους, που μιά μέρα, ύστερ' ά-
πό κοινωνικούς σεισμούς και ραγίσματα θά κρατήσουν την
κλάση—κοινωνία :

Τών άδάμνιτων πιδμε καλή μου
κάτω εκεί τη φυλή να γεννήσουμε
που ό' αλλάξει την πλάση,
για να φιάσω στην άφιαστη γέννα
την καρδιά μου την έκανα πέτρα,
την ψυχή κοιμητήρι,
τό νοθ σαΐτα, τη θέληση λάμια
κι' όλα τ'άφαγα έγώ πρωταρχίζοντας
άπό μάννα και πόση] (180)

Είμ' έγώ πατριάρχης τού γένους
που άσμιχτο, άνέγγιχτο, πάντολμο, ξένο
πάει περνάει και δέ μένει
κι' άπαράλλαχτο πάντα φαντάζει
και τού κόσμου μεγάλου κάποιο άλλαγμα
σε νυχτέρι ύφαντες άργοϋφαίνε
Μέσ' στους γύρους των κύκλων τα πάντα
φεύγουν, έχονται, αλλάζουν, είν' τα ίδια
και μιά μέρα θά φιάσει
ραγισμό και σεισμό για τα πάντα

**και, ὦ παιδιὰ μου, ἐσεῖς μόνο θὰ μένετε
ὄρθοι στῆλοι κρατώντας τὴν πλάση (182)**

Μὰ ὁ ποιητὴς προχωρεῖ κιὸ πολὺ κ' ἀπὸ τὴν πλάση—
κοινωνία, περὶ ὅλη τὴ φύση καὶ βλέπει καὶ σ' αὐτὴνε τοῦς
νόμους τοῦ ἀδιάκοπου διαλεκτικοῦ ξητυλίγματος τῆς ἀτέλειω-
της διαλεκτικῆς ἀναμόρφωσης; κ' ἀνάπλασης :

Στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων]
φλόγα ἢ γῆ κ' ὄλο γενεᾶ.
Κάπου ἀπ' τοὺς δυσκολοξήγητους
κ' ὀλοσιδερέσιους νόμους
ἢ γῆ τραγεῖ μὲ τις ὥρες
μέσ' στοὺς κύκλους μέσ' στοὺς δρόμους
καὶ χορεύει τὸν ἀστέρينو
τὸ χορδὸ στοχαστικῆ
καὶ γνωρίζει αὐτὴ πῶς ἦρθε
καὶ ποῦ πάει τὸ ξερεῖ αὐτὴ.

Κι' ἔγινε καὶ τράνταψε καὶ βεῖ
καὶ μπορεῖ καὶ νῆ πεθάνει
μὰ ποτὲ δὲ θὰ πετύχει
μῆς ἀνάπαυσης λιμάνι.
Γιατὶ πάντα ἀπὸ μιᾶς Δύναμης
θ' ἀνασταίνεται ἢ βωῆ
στρατηλάτισσα καὶ πάντα
στὸν αἰῶνιο δρόμο ἢ Εἴ.

Ζῶσε ἢ Γῆ πολὺ πρὶν εἴσομε
πρὶν τὰ πλάτια τῆς μετώσει
τούτη ἢ εἴση ἔδω ποῦ ἔομε
τούτη ἢ φύση, τούτη ἢ γνώση.
Πολέμησαν ἄγριο πόλεμο
στὸν πρωτόγονο καιρὸ
στὸ ἀπλαστο ἀπαλὸ κορμὶ τῆς
ἢ φωτιῆ καὶ το νερό.

Καὶ χωρῆσαν κ' εἰρηνέψανε
τὰ καλέμα τὰ στοιχεῖα
κ' ἔλαμψε ἢ χαρὰ τοῦ κόσμου

κ' ὁ σκοπὸς ἐσὺ, Ἄρμονια
καὶ στὴν ἀχανῆ τῆς θάλασσης
μήτρα πρωτοπαρταρῆς
σπόρε τῆς βωῆς πατέρα
ποῦ μᾶς ἐσπειρές κ' ἐμᾶς.

Κι' ὅταν πρωτοχάραξε δασὰ
τοῦ δρυμοῦ κ' ἢ πρασινάδα,
πῆρε ὁ κόσμος μιὰ πασιχαρῆ
μιὰν ἀφάνταστη ἄμορφαδα.
Κι' ὅταν ὁ ἀιθρῶπος ἀνάτειλε
καὶ σὰν ἐνοιώσε κ' ὁ νοῦς
μέσ' στὴ γῆ, ἕνας ἄλλος ἥλιος
θάμπωσε τοὺς σφρανοῦς.

Κι' ὅμως ὕστερ' ἀπὸ τὸ πάλεμα
τὰ στοιχεῖα κ' ἀπὸ τὰ μίση
σὰ ν' ἀλλάξεως καὶ γίνας]
στεριῆς, πέλας, λόγος, χτίση,
ἔτσι κ' ὕστερα στ' ἀνθρώπινα
καὶ στὸν ἀνθρώπων τὴν ψυχὴ
θάφθαι νὰ ριζώσει εἰρήνη
καὶ γαλήνη θ' ἀπλωθεῖ.

Καὶ θὰ ζήσει ὁ λόγος τ' ἄλογα,
κ' ἐνθρῶποι κ' ἀγρίμια, ἢ πλάση
σὰν τ' ἀχνὰ καὶ σὰν τὰ ὄρατα
δέντρα στὰ μεγάλα δάση,
Μ' ἐμᾶς πρῶτος τὴ μελλούμενη
μοῖρα, ὑπέρατη, στερνή,
Γύφτε, εἴσε τὴν ἀπάνου
στό προφητικο βιολί. (188-190)

¶ Κάνουμε καὶ πάλι κατάχρηση ἀπὸ παραθέσεις καὶ σχετι-
κὸ παράπονο θὰ εἶναι δικαιολογημένο. Ὅμως, ὅπως τονίση
κε καὶ κιὸ πάνω, αὐτὸ τὸ κάνει ἀναγκαῖο καὶ ἀναπόφευκτο ὁ
σκοπὸς ποῦ ἐπιδιώκουμε. Ὁ Παλαμᾶς κακοποιήθηκε ἀπὸ πολ-
λὲς πλευρᾶς: Καὶ ἢ ἀποκατάστασή του ἢ πραγματικὴ πρόβει
νὰ στηριχθεῖ ἀποκλειστικὰ καὶ μόνο στὰ δικὰ του ἔργα, στὰ
δικὰ του λόγια. Αὐτὸ κάνει ὑποχρεωτικὰς τὶς μακροῦς παρα-
θέσεις. Καὶ εἶναι ὀλοφάνερο πῶς ὕστερ' ἀπὸ τὴν τελευταία
κιὸ πάνω, ὅπου ὁ ποιητὴς μ' ἕναν ἀφθαστο ποιητικὸ οἶστρο
μᾶς δίνει τόσο ἀτράνταχτο ἐπιστημονικὸ θεμέλιωμα τῆς δη-
μιουργίας καὶ τοῦ ξητυλίγματος τῆς Γῆς, τῆς Φύσης καὶ τῆς
Κοινωνίας, θὰ δυσκολευεῖ πολὺ κ' ὁ κιὸ κακόπιστος κριτι-
κὸς ν' ἐρρηθεῖ τὰ δυὸ ἀσάλευτα βράχια τῆς παλαμικῆς κοσμο-

θεωρίας, όπως ξεδιπλώνεται στο «Δωδεκάλογο του Γύφτου», τον υλισμό σε φιλοσοφία και τη διαλεκτική σαν την μέθοδο της γνωσολογίας του. «Και μέσα στην αιώνια των όλων αλλαγής—μαζύ και η κάμπια είμαι κι' εγώ είμαι και η ψυχή». (194). Αυτή η σφραγίδα κυριαρχεί σ' όλη κληρο το έργο του που κρίνεται εδώ.

Έτσι φτάσαμε στο δεύτερο βασικό συμπέρασμα: 'Ο Παλαμάς άρνιέται τη στατική, τη μεταφυσική. Την κοινωνία και τη φύση τη βλέπει δυναμικά, διαλεκτικά, σαν ένα αδιάκοπο και αντιφατικό, όχι πάντα όμοιο μ' κάποτε κι' άλματώδες και τις περισσότερες φορές όχι ισογραμμο ξειύλιγμα από το κατώτερο σ' ανώτερο. Βλέπει ότι για να δημιουργηθεί το καινούριο το ανώτερο, το καλύτερο, πρέπει να γκρεμιστεί το παλιό. Και δε διατάζει διόλου. Άρνιέται να υποσέξε το παρόν, το σημερινό ζωντανό Έθνος στο παρελθόν, στα πεθάνενα πολιτά. Αυτή η μεθοδολογία, που τόσο ξάστερα προβάλλει στο έργο του, όπως τ' αναλύσαμε μέχρι τώρα, δείχνει αδιάψευστα ότι ο Παλαμάς είναι διαλεκτικός. Η Φύση, η Ζωή, η Καινότητα, όλα ισαβάν μπροστά με αλληλοσύγκρουση την ζήν-ζήγκ και σκαμπανβράσματα. μ' με τελικό άποτέλεσμα πάντοτε την κατάκτηση μιας ανώτερης βαθμίδας από τον κολλεισμό μας. Αυτή είναι η διαλεκτική του Παλαμά, που δέν είναι επινόηση δική του, μ' που υπάρχει στη φύση και στην κοινωνία, ανεξάρτητα από τη θέληση του ποιητή και που αυτός δέν έκανε τίποτ' άλλο παρ'ά να την παρατηρήσει και να τη μελετήσει μέσα στα φυσικά και κοινωνικά φαινόμενα και να ξεπλίσσει, ξεσω και με τη μορφή των στίχων, τον εργαζόμενο λαό με το θανάσιο αυτό όπλο για τους μεγάλους και σκληρούς αγώνες του.

Περιάμε στο τελευταίο μέρος της ανάλυσής μας. Τρίτο βασικό χαρακτηριστικό της Παλαμικής δημιουργίας στο «Δωδεκάλογο του Γύφτου» είναι το γεγονός, ότι ο Παλαμάς, παρ' όλες τις διαστρεβλωτικές διαβεβαιώσεις της αντιδραστικής κριτικής, δέν μένει προσηλωμένος και δεμένος στο σωβινισμό της πλουτοκρατικής πατρίδας, ξεφεύγει από τ' άγκαλιάσματά της ξεπερνά τα στενά σύνορά της κι' δραματίζεται, προφητεύει κ' επιδιώκει κάτι το πιο πλατύ, το άώτερο, το πανανθρώπινο. Και το πιο σπουδαίο άκμα είναι, ότι ο ποιητής αισθάνεται και ξεχωρίζει και τις κοινωνικές έκείνες δυνάμεις που προορίζονται ιστορικά να πραγματοποιήσουν τουτό το έργο. Αυτό για την Ελλάδα του 1900, όπου έλειπε το συνειδητό και ξεκαθαρισμένο, τόσο το λαοκρατικό—δημοκρατικό, όσο και το προλεταριακό κίνημα, αυτό για την εποχή, που μέλις ανύθρημα και άξεκαθάρισα ακόμα άρχισε να εμφανίζεται στο προσκήνιο των κοινωνικών αγώνων η εργατική τάξη με τις λίγες

ἀκόμα τότε σκόρπιες και αδύνατες οργανώσεις της, είναι παρά πολὺ και μᾶς παρουσιάζει τὸν Παλαμᾶ μὲ μιὰν καινούργια μορφή, σὰν κοινωνικὸ πρωτοπόρο και λαϊκὸ αγωνιστὴ.

Βέβαια ἡ ἀμφιβολία, εἶνα παράπονο γιατί δὲν τὸν καταλαβαίνει κανεὶς και δὲν τὸν ἀκολουθεῖ μ' ἐνθουσιασμὸ ἢ μᾶζα και ἕνας ντισεισμός, ἕνας αὐθόρμητος; ἀναρχισμὸς ξεχνεῖται μὲσ' στὴν ψυχὴ του και φανερώθουν τίς ταλαντεύσεις και τὸ ἀκαταστάλαχτό του.

Αὐτὸ φανερώθεται ὄχι μιὰ φορὰ :

*Και δταν ἦ. θαν και με σκόλασαν
με τοὺς οἰκοδόμους οἰκοδόμοι
και δταν μοῦ εἶπαν «Γύφτε, τραβᾶ, δρόμο!»
Κι' δταν τραβῆξ' ἀσυτηρόφιαστος
τὸ δικό μου δρόμο πάλι
γνώρισα μιὰ θλίψη μέσα μου,
θλίψη, ἀσώπαστη, μεγάλη. (57—58)*

Σάμπως ν' ἀπογοητεύεται ὁ ποιητὴς και δταν ἄλλο περιομένει ἀπὸ τὴ δουλειά του κι' ἄλλο τοῦ δίνει :

*Εἶμαι ὁ δουλευτὴς χαλκίδας
ποὺ ἄλλα θέλησε και ποὺ ἄλλα
κατορθώνει (48)*

Εἶτε ὅταν νοιώθει τὸν ἑαυτὸ του μόνον :

*Και μιὰ μέρα βρέθηκα
ἔξω ἀπὸ τὸ βούϊσμα τοῦ κόσμου
σὲ μιὰς λίμνης ἀκρη ἐγὼ, ἀσυτηρόφιαστος,
μόνος ἐγὼ κι' ὁ ἑαυτός μου (53)*

Ὁ ποιητὴς ἐκφράζει τὸ παράπονό του δταν βλέπει πὼς ἡ «ἔιτουργία» δὲν καταλαβαίνει τὸ κήρυγμά του :

*και κἀτι τι σὰν νὰ αἰσθάνθησαν
και τίποτε δὲν κατάλαβαν. (120)*

Και ὄχι μονάχα δὲν καταλαβίνουν τὸ κήρυγμά του, μὰ και τὸν ἀποδοκιμάζουν, πρῶτ' ἀπ' ὅλα φυσικὰ ἐκείνοι ποὺ χουν βασικό συμφέρον νὰ πνίξουν τὸ καινούριο λάλημα :

*Μὰ σὰν ἀκοῦσαν ἀπο μένα
οἱ ὄργανα τὸ προφητικὸ
τὰ νέα παιξίματ' ἀνθισμένα
ἀνταρσιαστήκαμε κι' ἀνάψαν
ἀπο ἕναν ἄσβυστο θυμὸ. (147)*

*ἔσπνῶντας τὸ βιολὶ μιλεῖ
κι' ὅσα κωτᾶμε δὲν τὰ βλέπει
κι' ὅσα κρατᾶμε δὲν κρατεῖ,
κι' ὅπου χάρες και πανηγύρια
μπροστὰ μας βρίσκεται ὁ βραχνᾶς;
κι' εἶναι τοῦ γένους μας προδότης
κι' εἶναι τῆς χάρες μας φονιάς;
(148)*

*Κι' ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου τετοιὰ κρᾶξαν
Ποιὸς πονηρὸς μὲ χέρι ἀκάθαρτο*

Ἀκόμα κ' ἡ ἀπομόνωση ποὺ νοιώθει πολλὰς φορὰς; τὸν ἑαυτὸν του τονε σπρώχνει στὴν ἀναρχικὴ ὄργηση και τότε διακηρύχνει :

**Τέλος κανενός καμμιάς δεχθῆς
τῆ δικῆ μου γνώμη φράχτης
δὲν δρίζει· εἶμαι τοῦ Τίποτε
πανελιύτερος δ κρῶχτης. (68)**

Καὶ ἄλλοῦ :

**Εἴμ' ἐγὼ δ προσήτης, εἴμ' ἐγὼ
κ' ἤρθα γιὰ νὰ διαλαλήσω
βασιλιᾷ Θεοῦ τὸ Τίποτα
στὸν αἰῶνα ἐμπρός καὶ πίσω. (71)**

Οἱ τέτοιες ὅμως ἐκδηλώσεις τοῦ ποιητῆ εἶναι τυχαῖες
καὶ ξακάρφωντες, ξεφεύγουν ἀπ' τὸ πραγματικὸ καὶ βαθύτερο
νόημα τοῦ ἔργου του. Συνέχεται γοήγορα μόλις παρασυρθεῖ
καὶ ξαναβοῖσκει ἀμέσως τὴν πλῆθη καὶ ἰὴν αἰσιοδοξία του, Πι-
στεύει ἀλύγιστα ὅτι :

**ἀπὸ σπάρτα εὐνοδιαστές κί' ἀπὸ ἀγριοθύμαρα
θὰ φουρήξουν οἱ βουνησίτες οἱ πνοῶς
καὶ θὰ σβύσουν οἱ εὐνολόεβουσιες λαμπάδες.
(100)**

Ὁ ἴδιος τονίζει :

**κί' ὄνειρεῦθηκα νὰ ζήσω στὸ πλευρὸ τους
μὰ ὡς κί' αὐτοὶ μοῦ κρῶξαν «Γύφτε, τράβα»
(100)**

Τώρα ὅμως αὐτὸ δὲν τὸν ἀποθαρρύνει, οὔτε τὸν στα-
ματᾷ στὸ δρόμο πού χάραξε καὶ πού προχωρεῖ, κάποιο χῆλα-
σμα εἶτε μιὰ ἀποτυχία.

**Ἄς μ' ἐδιώξαν. Τοὺς δοξάζω. Ἐγὼ εἶμαι
γλώσσα τῆς ὠραίας ἀλήθειας
δὲ μὲ σέφνει ἐκδίκηση λαοπλάνα·
καὶ γιὰ τοῦτο σήμερα μπροσιὰ σας
ἔτσι μὲ γροικᾶτε νὰ χτυπῶ
μιὰν ἀργὴ καὶ σὰ νεκρῶσιμη καμπάνα (100)**

Κί' ἄλλοῦ :

**Κί' διὰν εἶδα νὰ ξεφεύγουν ἕνας-ἕνας
ὄλοι ὄσοι σταθῆνανε καὶ κρῶσμεναν
ἀπ' ἀδέρφια κί' ἀπὸ ἀλλόφυλους χορδῆς
πίσω, πλάϊ μου καὶ μπροσιὰ μου
κᾶτι καλοπρόδεχτο ἀπ' τῆ μαστοριά μου
κί' διὰν πάλε κί' ὄ.αν εἶδα ἐγὼ πῶ; ἤμου
τᾶκαρπο δενερί
μῆτε τᾶβαλα καϊδάκρηδα
μῆτε τὸ παινεῦθηκα
νέα στὸ νοῦ μου φύτρωσε βουλή.
τὸ σφυρὶ πετεῦν καὶ στὸ καμίνι
σβύνουν τῆ φωτιὰ**

κι' άδραξο τὸ γύφτινο ζουρνά
καὶ παντοῦ μ' άκουσαν, μ' άγνάντισαν
τόποι καὶ λαοὶ
λαλητή. (49—50)

Οἱ ταλαντεύσεις κ' οἱ άμφιβολίες τοῦ ποιητῆ ποῦ ση-
μείωσας πρὸ πάντων άποτελεῦν γνώρισμα τῆς τελευταίας γραμ-
μῆς καὶ αξίας τοῦ ἔργου του. Καὶ δὲν τὸν εμποδίζουν διόλου
νὰ μᾶς παρουσιάσει μὲ τὴν ἴδιā δύναμη καὶ καθαρότητα, μὲ
τὰ δυὸ ἄλλα καὶ τὸ τρίτο βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ «Δωδε-
κάλογο τοῦ Γύφτου», τὸ κανονθρόπινο, τὸ διεθνιστικὸ φρε-
σοῦργισμα καὶ τὴν κρίση του ἀπὸ Λαοῦ, στὸ ἐργαζόμενο ἔθνος,
ποῦ αὐτὸ φέρνει εἰς πλάτες του στὴν πραγματοποίηση τοῦ καὶ
νοῦριου καὶ τοῦ μεγάλου ἔργου. Γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πραγμα-
τικότησα. Ὁ Παλαμᾶς πιστεύει στὸ ἐργαζόμενο ἔθνος καὶ
στὴν άποστολή του καὶ ἄκόμα πιστεύει δεῖ γιὰ νὰ δημιουργη-
θεῖ ἕνας ἄνωτερος πολιτισμὸς θάπρεπε νὰ ασάσουμε τὰ ἔθνι-
κιστικὰ δεσμὰ καὶ ὀλόκληυση ἢ ἀιθροπείητα νὰ ἐνωθεῖ σὲ
μιά ἐνιαία κ' εὐγενικὰ προσπάθεια γιὰ τὸ ἄνωτερο καὶ τὸ
ῶρατο.

Καὶ σὰν νὰ ἦταν ὄλο σὲ λιποῦς
λογισμῶν, καῦμῶν καὶ πῶθων
αὐτοκράτορας ὁ νοθς μου
γιὰ κροῶνα του φορώντας
τὴν κροῶνα ὀλης τῆς πλάτης (39)

Ἔτσι φαντάζεται τὸν ἑαυτὸ του καὶ δὲν μπορεῖ νὰ τονε
ξεχωρίσει ἀπ' ὀλόκληρη τὴν πλάση. Στὸν ἄνθρωπο τῆς δου-
λειᾶς, στὸν παραγωγὸ, τῆς σκέψης καὶ τοῦ κροῦ, ποῦ ἐνθ-
ναι εἰς προσπάθειες τῶν ὀμοίων του ταὶ ποῦ ἔχει προῦτα ἀπ'
ὀλα νὰ κτιθασχεῖ τὸν ἑαυτὸ του, βλέπει ὁ ποιητῆς τὸν στυλο-
βάτη «τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ συνιροφισμοῦ».

Αεῖξε τοῦ πῶς κροῦτα εἶσαι ἄρχοντας
κι' ὀξουσιασιστῆς
τοῦ θυμοῦ σου, τῆς βουλᾶς σου, τῆς ψυχῆς σου
γίνε δουλευτῆς
σβύσε κάθε ξεχώρισμα
εἰχ' τὸ δαχτυλίδι σου ἀρραβῶνα
μέσα στὸ κανάλι τοῦ Λαοῦ.
Ἔνας γίνε ἀπὸ τοῦς σιόλις τοῦς ἀμύτητους
τοῦ μεγάλου ἔργου τοῦ συνιροφισμοῦ (44)

Ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς ποῦ νοιῶθει τὸν ἑαυτὸ του κομμά-
τι τοῦ Λαοῦ, δὲν εἶναι τυχαῖο τ' ὄνομα τοῦ Γύφτου ποῦ καίε
νει, γιατί γύφτος δὲν σημαίνει μονάχα τσιγγάνος, μὰ μέσα
στὴν ἔργατικὰ γύφτοι λέγονται οἱ σιδεράδες καὶ οἱ μηχανουργ-
γοί, δηλαδὴ οἱ πρὸ βιομηχανοὶ ἔργατες, δίνει τὸν ἀρραβῶνα

του καὶ λαβαίνει ἐνεργὸ μέρος «εἰς μέγαλο ἔργο τὸ συντρο-
φικόν» περνώντας ἀπ' τῆ μιᾶ δουλειᾶ στὴν ἄλλη :

Κ' εἶνα χαλκίδε (45)
καὶ εἶνα πλάστης τὸ σφυρί (46)
καὶ ὅστερα μὲ εἶδαν οἰκοδόμο (55)

Ἡ δουλειὰ αὐτῆ τοῦ ἐργάτη—δημιουργοῦ, ἐνθουσιάζει
τὸν ποιητὴ. Εἶναι αὐτοὶ ποὺ θὰ χεῖσουν τὸ μέγαλο παλάτι του:

Ποῖδε λαὸς χεῖσιν ἀκούρατος (57)
καὶ ποῖδε πλάση δουλειάδων
τῶν βουνῶν, ὡς ζηλοφτόνισμα
καὶ ὡς παμάρι, τῶν πεδιάδων
εἰς τὸ δικόν μου ἀφεντοπεδύσταγμα
θὰ χυθῆι γιὰ νὰ σὲ ὀψώσει
μ' ἔναν κοσμοκλάστην ἔρωτα
καὶ μὲ μιὰν ὑπερτέλειαν γνώση (57)

Ἡ πίστη τοῦ ποιητῆ εἰς τὸ ἔργο τοῦ δουλευτῆ καὶ τὸ σπᾶ
αιμο τῆς σκληριᾶς εἶναι ἀκλόνητη καὶ γκρομίζοντας μπροστὰ
του γιὰ μιὰν ἀκόμα φορὰ τὰ παλιά, τ' ἀρχαῖα, τὰ σάπια,
ποῦ τὰ στρώνει γιὰ νὰ περάσει τοποθετώντας αὐτὸν τὸν δου-
λευτῆ, ἄρχοντα τοῦ κόσμου :

Ἔ φωνῆς | Ἔ ἀηδονία | Πᾶνε
τ' ἄμοιαστα καὶ τὰ πεδᾶ
πέτρα ἀκύλιση στεπάζει
πεθαμένη τῆ σκληριᾶ.

Κι' ὁ ἄνθρωπος ὁ βαρνομοίρης
ὁ ἰδρωκόπος δουλευτῆς
ὁ ἄπληρος ποὺ παραδέρνει
δοδλος ἢ βασιανιστῆς
καὶ ἢ βασιανιστῆς ἢ δοῦλες
ἀμολόγητα καὶ σκληρὰ
μύριους τύραννος γροικᾶει
μὲσ' στὰ σάπια.

Κι' ὁ ἄνθρωπος ὁ βαρνομοίρης
θὰ ὀψώθει θριαμβευτῆς
σὲ μιὰ γῆ πλατεῖα προφήτης
μιάς πλατύτερης ψυχῆς.

Δὲν γνωρίζω ἀπὸ θρησκείας,
μήτε σκύβα σὲ θεοῦς

γνωριμῶ μου ἐσὺ καὶ πίστη
πῆρα ἄράδα τοῦς ναοῦς.

Γύμνωσα τὸ εἰκονοστάσι
βέβηλα καὶ τὸ βαμὸ,
λείψαν ἄγια, τίμα ἔϋλα
κάθε πρόσφορο ἱερό,
δισκοπότηρα, λαμπάδες
διὰ τ' ἄγια τῆς καρδιᾶς
διὰ στάρικα σὲν ἄνθια
γιὰ νὰ τὰ πατᾶς (62-63)

Κι' ὁ ἄνθρωπος ὁ βαρνομοίρης
τὰ | ὀψωμένος νικητῆς
σὲ μιὰ γῆ πλατεῖα προφήτης
μιάς πλατύτερης ψυχῆς.

Κι' ὅσα φέρνει ἢ Δύση, ὁ Νότος,
ἢ Ἀνατολή, ὁ Βορρῆας,
μπροδὲ στὰ πόδια σου τὰ ρίχνω
γιὰ νὰ τὰ πατᾶς. (163)

Πόσο ἐπιθυμᾷ ὁ ποιητῆς τὴν ἀνάσταση, τὸ ξεσήκωμα
ἀπὸ τὰ πεθαμένα παλιά, καὶ πόσο λαχταρᾷ ἡ ψυχὴ του ἔνα
λυτρωμὸ πᾶν-ἀνθρώπινο, δίχως τοπικὰ σύνορα καὶ φραγμούς:

Ἔ νκοί, προσφῆτες, εἶδωλα,
εἶδωλα, προσφῆτες, νκοί.

Εἶχα φτάσει ὡς ἐδῶ, ὅπου μᾶς ξαναπῆσαν τὰ βιβλία,
μαζὺ καὶ τὸ «Ἄσπεκάλωγο τοῦ Γύφτου» καὶ εἶσι ἀναγκαστι-
κὰ ἢ δουλειὰ μου σταματᾶει μέχοι «ναωτέρας διαταγῆς».
(12.III.37).

Τελειώσαμε με την κριτική ανάλυση του «Δωδεκάλογου του Γύφτου». Είναι καιρός να διατυπωθούν τα τελικά μας συμπεράσματα. Ποιό το κοινωνικό πρόσταγμα—γιατί ούτο είναι το βασικό που μᾶς ενδιαφέρει—που ο Παλαμᾶς ἀπὸ τις σελίδες τοῦ «Δωδεκάλογου» του ἀπευθύνει πρὸς τὸν Ἑλληνικό Λαὸ γενικά, πρὸς τὴν Ἑλληνική Νεολαία καὶ τὴν Ἑλληνική Διανόηση ὕστερα.

1. Ὑστερα ἀπὸ τὴν καταστροφή τοῦ 1897—1898 τὴν στρατιωτική καὶ οικονομική, πού ἔδειξε ὅλη τὴ χρωκοπία τῆς ἀστοσοφικῆς πολιτικῆς, ὁ Παλαμᾶς πρὸς ἐννοίωσε πολὺ βαθειὰ τὸ χτύπημα ἐκεῖνο, ἔκανε μὲ τὸν τρόπο του μιὰ ἐπιβεβαίωση τῶν μέχρι τότε παραδεγμένων ἀξιών καὶ θέλησε νὰ σαλπίζει ἕνα καινούργιο κήρυγμα, θέλησε νὰ δείξει ἕνα καινούργιο δρόμο σὲ ἐργαζόμενο ἔθνος, δρόμο πού ἀρνιέται καὶ καταδικάζει ὅλη τὴν παλιὰ μούχλα καὶ σαπίλα καὶ καταπίεση καὶ πού καλεῖ σ' ἕνα νέο ἀναπτέρωμα ἕνα καινούργιο ἐκκίνημα θεμελιωμένο ἀποκλειστικά σὲς καινούργιες καὶ ζωντανές ἐθνικές λαϊκές δυνάμεις. Σ' αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἀφιέρωσε ὁ ποιητὴς τὸ «Δωδεκάλογον τοῦ Γύφτου». Καὶ τὸ «κοινωνικό πρόσταγμα» πού δίνεται ἀπὸ τις γραμμές του μπορεῖ νὰ συνοψιστεῖ σὲ τοῦτα ὅσα :

Τὸ νεοελληνικὸ ἔθνος γιὰ νὰ προοδεύσει καὶ νὰ διεκδικήσει τὴν πρωτεύουσα θέση μέσα σὴν ἐκπολιτιστική ἀμύλια τῶν λαῶν, πρέπει ἀποκλειστικά καὶ μόνο νὰ στηριχτεῖ καὶ νὰ ὑπολογίσει τις σημερινές ζωντανές καὶ δημιουργικές λαϊκές δυνάμεις του, νὰ βασιστεῖ μὲ ὅλο του τὸ βάρος σὲ τὴν σημερινὴν πραγματικότητα. Ἡ ἐθνικο—κοινωνική του πολιτική δὲν πρέπει νὰ τρέφεται ἀπὸ οὐτοπιστικές θεωρίες (Μεγάλη Ἰδέα κ. λ.π.) καὶ χιμαιρικά ὄνειρα, πού καταστραφᾶ, μονάχα μποροῦν νὰ μαζέψουν καὶ νὰ ἐκτροχιάσουν τὸ Λαὸ καὶ τὴ Χώρα ἀπὸ τὸν πραγματικὸ προορισμὸ τους.

2. Προγονοπληξία, ἡ προσήλωσις καὶ τὸ δέσιμο σὲ ἀρχαιοελληνικὸ καὶ βυζαντινὸ παρελθόν, ἡ ἀντικειμενικὴ συσχέτισις τοῦ νεοελληνικοῦ ἔθνους πρὸς τοὺς δυὸ παλιούς αὐτοὺς κοινωνικοὺς σχηματισμούς, ὅλα αὐτὰ μονάχα νὰ παραμποδίσουν μποροῦν τὴν σημερινὴν μας πρόοδο καὶ ἀνάπτυξη. Αὐτὸ φυσικά σὲ καμμιά περίπτωση δὲν ἀποκλείει, μὲ τ' ἀντίθετο ἐπιβάλλει, τὴ δημιουργικὴ ἐπεξεργασία καὶ «χώνεψη» τῆς πλούσιας κληρονομίας τοῦ παρελθόντος αὐτοῦ. Μὲ τὸ νεκρὸ παρελθόν δὲν μπορεῖ νὰ ζήσει κανένας. Τὸ σταμάτημα, τὸ δέσιμο εἶναι θάνατος γιὰ τὰ ἄτομα καὶ τὰ ἔθνη.

Ἡ ἀδιάκοπη πορεία πρὸς τὰ ἔμπροσ, ἡ ἀκούραστη ἀναέωση καὶ ἀναπροσαρμογή, αὐτὴ εἶναι ἡ ζωή, βασικός νόμος τῆς κοινωνίας καὶ τῆς φύσης. Τὸ μέλλον καὶ ἡ εὐημερία τοῦ λαοῦ βρίσκονται μπροστὰ καὶ ὄχι πίσω. Μὲ τὴν ἀπόλυτη ἀρ

νηση τῆς προγονοκληξίας και ἀρχαιοκαπηλίας ὁ Παλαμᾶς, κατὰ τὸν πῶς ἀποφασιστικὸ τρόπο, διακηρύττει τὴν ὀλοκληρωτικὴν προσήλωση και πίστη του εἰς τὴν σημερινὴ ἀποστολὴ, στὰ σημερινὰ «πεπερωμένα» και εἰς τὴν δυναμικότητα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους.

3. Ὁ ἄνθρωπος δὲν πρέπει νὰ περιορίζει τοὺς κοινωνικοὺς του ὁρίζοντες στὰ σύνορα τῆς στενῆς του πατρίδας, δὲν πρέπει νὰ ὑποτάσσεται στὸν πλουτοκρατικὸ ἔθνομισμὸ, μὰ νὰ ἀποβλέπει και νὰ ἐργάζεται, ἐξυψώνοντας πρῶτ' ἀπ' ὅλα τὸ δικό του ἔθνος, πρὸς τὴν πανανθρώπινη συνεργασία και συναδέλφωση πρὸς ἕνα ἀνώτερο πολιτισμὸ.

4. Τὸ ἔργο αὐτὸ μποροῦν και θὰ τὸ ἐκτελέσουν οἱ δουλευτὰς και οἱ νέοι, δηλαδὴ οἱ ζωντανὰς παραγωγικὰς δυνάμεις τοῦ τόπου και μαζὶ ἢ καινούργια γενιά.

Τέτοιο εἶναι τὸ «κοινωνικὸ πρόσταγμα» τοῦ ποιητῆ, πού τὸ στηρίζει πάνω σ' ἕνα γρανιτένιο βᾶθρο, μιὰ βαθειὰ ὀλοκληρικὴ και διαλεκτικὴ κοσμοαντίληψη. Ἄσχετα ἂν ὁ Παλαμᾶς τὴν ἔτοιμασε του κοσμοαντίληψη, πού ἐπηδᾶται ζωντανὴ και ἀθρόομητη, θὰ μπορούσε κανεὶς νὰ πει ἀπὸ τὸ «Ἀσθεκάλογο», δὲν τὴν ὀλοκληρώνει και δὲν τὴν ὀνομάζει μὲ τὸ πραγματικὸ της ὄνομα, δὲν τὴν δουλεύει, μὲ συνέπεια και μέτρο τὸ τέλος, πρᾶγμα, ὅμως πού ἦταν πολὺ δύσκολο νὰ γίνει μέσα στὶς συνθήκες τῆς τοῖν τῆς Ἑλλάδας. Δίπλα ὅμως ο' αὐτὸ πρέπει ν' ἀναγνωρίσουμε τὸ γεγονός ὅτι ὁ ποιητῆς, παρὰ τὸ ὅτι χρησιμοποιεῖ ἕμμετρο λόγο—μὲ τέχνη, φυσικὰ, μεσιωμένη, μεγάλη και δυνατὴ, πού ἡμεῖς δὲ θὰ μπορούμε νὰ κρίνουμε—ὅμως πούθενά δὲν τοῦ κάνει ὀποχόρηση, δὲν ἀναπτύσσει καθορὰ και γὰρ τὴ φιλοσοφικὴ του σκέψη (σελ. 24 τοῦ «Ἀσθεκάλογου»). Στὴν οὐσία—ἕνας δυνατὸς ρεαλισμὸς κυριαρχεῖ σ' ὅλο τὸν «Ἀσθεκάλογο».

Αὐτὸ τὸ Παλαμικὸ «κοινωνικὸ πρόσταγμα» ἀποτελεῖ τὴν πῶς ἔντονη καταδίκη ὅλης τῆς ἀστοιαιφλικᾶδικοῦ πολιτικῆς πού ῥήμαξε, ἐσπούλησε, ἐξευτέλισε τὸ ἔθνος και τὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ καλοπεράσουν και νὰ δημιουργήσουν ἑκατομμύρια οἱ νεῶτοι και ξίνοι πλουτοκράτες. Τὸ «κοινωνικὸ πρόσταγμα» τοῦ Παλαμᾶ, ὅπως διατυπώνεται στὸν «Ἀσθεκάλογο τοῦ Γύφτου» διατηρεῖ και σήμερα ὅλη του τὴν ἀξία. Μποροῦμε νὰ πούμε ὅτι ἡ ἐπικαιρότητά του εἶναι σήμερα πῶς μεγάλη ἀπὸ κάθε ἄλλη φορὰ. Μετὰ τὸ 1897—1898 ἦρθε τὸ 1909—1910 (παύσασι στὸ Γουδί), οἱ Βαλκανικοὶ πόλεμοι και ὁ παγκόσμιος πόλεμος μὲ τὴν συνθήκη τῶν Σεβρῶν. Ὁ Παλαμᾶς παρασύρθηκε ἀπὸ τίς φανταστικὰς οὐτοπίαις πού τὸ σο θανάσιμα εἶχε ξενιτάξει και ἐσκοπέσει. Ὁ Ἄντατος ἀφῆσε ν' ἀποσπασθεῖ ἀπὸ τὴ μάνα Γῆ, ἀπ' τὸ ἔδαφος τῆς πραγματικότητας και τότε, μονάχα τότε, ὁ Ἡρακλῆς τοῦ σφρινω-

ὁμοῦ μπόρσσε νά τογε πνέσει. Ὁ Παλαμᾶς ἔλασε στό θανάσι
μο ἀπόφτημα πού τόσο εἶχε κωπηροῖσαι : ἄφησε τόν ἑαυτόν
του νά χάσει τήν ἑσπαφή μέ τή ζωή, τὸ φῶς, τόν ἥλιο, τή γῆ,
τὴν πραγματικότητα.

Μὰ παρ' ὄλ' αὐτὰ τοῦτε τὸ «πέσιμο» πού μᾶς φανέρω
σε ἕναν Παλαμᾶ τῆς κατάπτωσης, δὲν εἶναι στοιχεῖο πού κυ
ριαρχεῖ στό ἔργο τοῦ ποιητῆ. Γιά τὸν Λαὸ ὁ ἀληθινὸς Παλα
μᾶς παραμένει, παρ᾽ ἂν' ὄλα, ὁ Παλαμᾶς τοῦ «Ἀσθεκάλλο
γου τοῦ Γύφτου», ὅπου μᾶς ἔδωσε καὶ τὸ καλύτερο ἂν' ὄσα
θὰ μπορούσε νά δώσει.

Σήμερα, στὰ στερνά του ὁ ποιητῆς, σιτοῦς σιτᾶ δικός
του ὁμολογεῖ καὶ τ' ἀναγνωρίζει τὰ «παραστρατήματά του».
Μετανοῶνται, ἴσως, γιατί δὲν μπόρσσε νά συνεχίσει καὶ νά ἐ
λοκληρώσει αὐτὸ πού ἄρχισε μὲ τὸ «Ἀσθεκάλλογο τοῦ Γύφτου»,
ἂν καὶ ἡ ἀλήθεια εἶναι, πῶς τόσο ἀπότομη στροφή τοῦ ἐπέ
βαλε ὁ ἐξουτελισμὸς τοῦ 1897—1898, ὥστε ὅταν τέλειωσε τὸ
«Ἀσθεκάλλογο» καὶ τὸν ξαναδιάβασε καὶ τότε τοῦ φάνηκε, ὅ
πως ἀναγνωρίζει ὁ ἴδιος ὁ ποιητῆς στήν ἀρχὴ τοῦ προλόγου
του, σὺν κάττι τὸ ξένο, σὺν ὄχι τὸ δικό του παιδί. Οἱ στερνά
του αὐτὰς ἀμφιβολίαις μᾶς δείχνουν ἀπόμα πῶς καλὰ τὸν Πα
λαμᾶ τὸν ἀληθινό.

Ἄπ' τὸ ἔργο του θὰ παραμείνει αὐτὸ πού πρώτιστε τὸν
δρόμο σ' ἕνα λυρωτικό λαϊκὸ φούνεμα. Ὁ Παλαμᾶς ὁ ἀ
κούραστο; καταλυτῆς καὶ γρημιστῆς τῶν ἀντιδραστικῶν συμ
βόλων, ὁ ἀνώτερος δραματιστῆς τοῦ καλύτερου μέλλοντος γιά
τὸν Λαὸ καὶ γιά ὀλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα, ὁ Παλαμᾶς αὐ
τός θὰ παραμείνει ἀναφαίρετο χτήμα τοῦ ἐργαζόμενου ἔθνους.
Σ' αὐτὸ ἀνήκει, κί' αὐτὸ ἔχει νά τιμᾶ καὶ ν' ἀνταμοιβεῖ τοὺς
φίλους του. Αὐτὸν τὸν Παλαμᾶ πρέπει νά τοε διαφυλάξου
με, νά τὸν ἐπεξεργαστοῦμε δημοσιογικῶς, νά τὸν προφυλάξου
με, ἂν' ὄλας τίς προσπάθειαις τῆς ἀντιδραστικῆς βεβήλωσης
καὶ τῆς μεγαλοιδεατικῆς ἐθνικιστικῆς διαστροφῆς. Τὸ σω
στό θᾶτανε μιὰ καὶ κατακτασιήκαμε μέ τὸν Παλαμᾶ, νά μὴ
περιοριστοῦμε μονάχα στό «Ἀσθεκάλλογο τοῦ Γύφτου», μὰ νά
ἐπεκταθοῦμε καὶ σ' ὀλόκληρο τὸ ἔργο του καὶ τὴν κάθε λο
γῆς κριτικὴ πού τοῦ ἔγινε. Λόγοι καθαροὶ «εσθικολογῆ» κἀνον
ἀδύνατο εἶνα τέτοιο πρᾶγμα. Μὰ οὔτε καὶ ὁ βασικὸς σκοπός
μας ἦτανε αὐτός. Ἡ ἐπιδιωξή μας ἦτανε τούτη δὴ : κἀνον
τας τὴν ἀνάλυση τοῦ «Ἀσθεκάλλογο» ἐφαρτερόφθεντας ἕναν
Παλαμᾶ, πού μέχρι σήμερα πολυπρόσωπη ἀντίδραση—ἐπίση
μη κί' ἀνεπίσημη—πάσχιος νά τογε κρατήσαι στὰ σκοτάδια,
μακρὰ ἀπὸ τὸν πολὺ κόσμο, θελήσαμε νά βάλουμε κἀτω σὺν
προσπάθεια μελέτης κί' ἀνάλυσης μερικῶ ἀπὸ τὰ βασικὰ καὶ
θεμελιικὰ προβλήματα τῆς δημοσιογίας καὶ τῆς κριτικῆς τοῦ
νεοελληνικοῦ ἔθνους μέθοι τίς μέρας μας καὶ τίς σχέσεις του

πρός την Αρχαία Ελλάδα και το Βυζάντιο. Η επικαιρότητα και ζωντανή σημασία των προβλημάτων αυτών για τη σημερινή ύπαρξη και εξέλιξη του Λαού και του τόπου μας, δάν μόροϋν ν' αμφισβητηθούν.

Ένα ψεύτικο οικόδεμημα πού τόσες καταστροφές και θυσίες κόστισε, πρέπει νά γκρεμιστεί για ν' αποκατασταθεί στά δικαιώματά της η αλήθεια και τό πραγματικό συμφέρον του Ελληνικού Λαού.

Η επιστημονική ιστορική σκέψη στον τόπο μας βιάρονησε πολύ καιρό. Η καθυστέρησή της είναι τρομαχτική. Δέν πρέπει νά χάνει ούτε μία ώρα. Έχει νά πραγματοποιήσει κο λασιαία, [σι' αλήθεια, δουλειά, δουλειά υπεύθυνη, πού τή βαρύνει περισσότερο από την ιστορική του σκέψη οποιοδύ- ππεσ άλλο τόπο, γιατί έμεις παρουσιαζόμαστε σάν οι πιο άμμοι και ζωντανή κληρονόμοι της αρχαιοελληνικής και βυ- ζαντινής κληρονομιάς. Πρέπει άνοιχτά και με άκαταμάχητη επιστημονική πειστικότητα και δύναμη νά ξεκαθαρίσουμε τή θέση μας άπέναντι της, χωρίς νά υποδουλωθούμε σ' αυτήν χωρίς νά χάσουμε τήν άναξαρησία της σημερινής εξέλιξής μας, πού στηρίζεται, πρέπει νά στηρίζεται, πάνω στις σημε- ρινές ζωντανές λαϊκές δυνάμεις, άποκορύνοντας όσα άχρηστα και βλοσυρά περικλείει η κληρονομιά αυτή, διατηρώντας δ- μως τόσο τό άμείστη χρήση και συγχρόνως ώφελιμότητα μέ- ρη της, όσο και τήν ιστορική στή σύνολό της αξία της.

Ξεχωριστά στην πηγαία και πρωτόβουλη νεοελληνική φι- λσοφική σκέψη πού δυστυχώς άκόμα βόισκεται στά σπάρα- νά της, πέφτει τό δύσκολο μά άπιταχτικό καθήκον τόσο της κριτικής άπεξεργασίας και άναίρεσης του αρχαιοελληνικού φι- λσοφικού ιδεαλισμού (Αριστοτέλης—Πλάτων) πού παρέρχει και σήμερα άκόμη τό φιλοσοφικό βάθος στη νεοελληνική άν- τίδραση, όσο και της έρεύνησης, ταχτοποίησης και πλατειάς και όλόπλευρης εκλείκουσής της αρχαιοελληνικής ύλιστικής φι- λσοφίας (Ηρόκλειτος—Αημόκριτος κλπ.) άπ' όπου κρατάει τις ρίζες της η μοναδική επιστημονική και άτράνταχη σύγ- χρονη κοσμοθεωρία, ο διαλεκτικός ύλισμός, η προλεταριακή φιλοσοφία της πανανθρώπινης άπολύτρωσης άπό κάθε έμμε- τάλλευση και της σοσιαλιστικής δημιουργίας και άνάπλασης της έργαζόμενης ανθρωπότητας.

Όσο «κολοσσιαίο» και άν φαίνεται τό έργο αυτό, ού- τε άνυπέροβλητο, ού ε άπραγματοποίητο είναι, πρώτ' άπ' όλα γιατί είναι ύποχρεωτικό και άνανάβλητο.

Μονάχα ξεκαθαρίζοντας άπό τή δική της πλευρά γόνι- μα και δημιουργικά τό παρελθόν και τις κάθε λογής κληρο- νομίες του, θά μπορούσει η νεοελληνική διάνοηση νά καθορί- σει επιστημονικά τους σημερινούς δρόμους του νεοελληνικού

ξευλιγματος, να φωτίσει δυνατά την μελλοντική προοπτική και πορεία του, με λίγα λόγια μόνον έτσι θα σταθεί στο έψος του θα πάψει να σέφεται και να πιθηκίζει, θα δώσει δι κά της πρωτότυπα δημιουργήματα, θα εκπληρώσει άκέρια τὸ καθήκόν της ἀπέναντι στο εργαζόμενο ἔθνος.

..

Τὸ παρὸν και τὸ μέλλον τοῦ κάθε λαοῦ τὸ ἀποφασίζει προῶν. Ἄπ' ὅλα ἡ ζωντανία και ἡ θέλησή του πρὶναι ἱκανὸς νὰ σαρώσουν κάθε ἀντιδοσιατικὸ ἔμπόδιο. Πρὶν λίγα χρόνια βλέποντας πρὸς τὴν τότε Ὀθωμανικὴ αὐτοκρατορία κάναμε σὴν νὰ βλέπαμε ἐκατὸ χρόνια πίσω σὴν Ἐθνοπαϊκὴ κοινωνι κὴ εξέλιξη. Ἡ σημερινὴ Κεμαλικὴ Τουρκία, μέσα σὲ λίγα χρόνι νὰ ξεπήδησε τὴν καθυστέρηση της καί, ὅσο κι' ἂν δυσκολευθῶ μαστε νὰ τὸ παραδεχτοῦμε, ἡ ἀλήθεια εἶναι πὼς μᾶς ξεπέρα σε. Τὰ παλιὰ δεσμά τῆς σουλτανοκρατίας, τῶν μπέηδων, τῶν διομολογήσεων, τοῦ φερετζέ και τόσα ἄλλα σπᾶσαν και ἄφησαν ὀπωσδήποτε ἀνοιχτὸ γιὰ ὄρισμένο χρόνο τὸ δρόμο σὲ μεγάλο τουρκικὸ κοινωνικὸ ἀναπτέριασμα. Φυσικὰ δὲν βᾶ ζουμε σὲ τὸν Ἑλληνικὸ Λαὸ παράδειγμα γιὰ μίμηση τὴ νεφέρη Τουρκία. Καὶ αὐτὸ ἀνάμεσα σὲ ἄλλα, γιὰτι ἔχουμε τὴν ἀ τράνταχτη πίστη και πεποίθηση, πὼς ὁ εργαζόμενος Λαὸς τῆς Ἑλλάδας περικλείνει ὅλες τὲς δυνατότητες και ἔχει ὅλην τὴ δύναμη γιὰ ἕνα πιδ γρήγορο και πιδ ὀλοκληρωμένο κοινωνικὸ κήδημα.

Στὴ γώρα μας ἔχουν ὄριμάσει οἱ ἀντικειμενικὲς συνθῆ κες γιὰ ἀποφασιστικὲς μεταβολὲς πού, συντρίβοντας κάθε ἀν- εἶδραση θὰ δημιουργήσουν μιὰ λοικὴ Ἑλλάδα, πλούσια, δυ νατή, πολιτισμένη και εὐτυχισμένη. Στὸ ἔργο αὐτὸ και ἡ νε σελληνικὴ διανόηση θὰ πρέπει νὰ κάνει τὸ καθήκόν της, ἀ- κολουθώντας τὸν δρόμο πού ὁ Παλαμᾶς τῆς ἔδειξε ἀπὸ τὸ «Ἀωδεκάλογο τοῦ Γύφτου».

20)1)37—15)3)37